

AVRUPA BİRLİĞİ GENEL SEKRETERLİĞİ

**DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ TARIM MÜZAKERELERİ,
AB VE TÜRKİYE'NİN POZİSYONLARI**

Uzmanlık Tezi

Ceren AYDIN

TARIM VE BALIKÇILIK DAİRESİ

Mayıs 2004

ANKARA

ÖZET

Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) Kuruluş Anlaşmasına¹ ek anlaşmalardan biri olan DTÖ Tarım Anlaşması, dünya tarım ürünleri ticaretinde serbest piyasa mekanizması prensiplerine dayalı ve adil bir sistem oluşturmak açısından atılmış en önemli adımdır. Tarım sektörü, ilk olarak, Anlaşma ile çok taraflı ticaret müzakerelerine konu olmuş ve tarım sektörünün disiplin altına alınarak çok taraflı ticaret sistemine entegrasyonu amaçlanmıştır.

Tarım müzakereleri, kapsamının çok geniş olması ve siyasi hassasiyetleri yüzünden çok zor ilerlemektedir. Gelişmiş ülkelerin, tarım sektörlerini yoğun olarak desteklemeleri, sınırlı ekonomik kaynaklara sahip gelişmekte olan ülkeler için rekabeti bozucu bir etki yaratmakta olup, kalkınmalarının önünde bir engel oluşturmaktadır. Buna rağmen, gelişmiş ülkeler, destekleme politikalarında değişikliğe gitmekte çekimser davranmaktadırlar.

Bununla birlikte, Türkiye, bir taraftan uluslararası örgütlerle olan ilişkileri ve Avrupa Birliği adaylık sürecini dikkate almak, diğer yandan istihdamının yaklaşık olarak yüzde kırkını oluşturan tarım sektörünün dengesini sağlamak amacıyla politikalar oluşturmak durumunda kalmaktadır.

Anahtar Kelimeler: GATT, Dünya Ticaret Örgütü, İleri Tarım Müzakereleri, Avrupa Birliği, Ortak Tarım Politikası, Pazara Giriş, İhracat Sübvansiyonları, İç Destekler

---

¹ DTÖ Kuruluş Anlaşması 95/6525 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile uygun bulunmuş ve 25 Şubat 1995 tarih ve 2213 mükerrer sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

ABSTRACT

World Trade Organisation (WTO) Agriculture Agreement, which constitutes an Annex of the WTO Agreement, is a substantial step taken towards a fair and market-oriented agricultural trading system. The agriculture sector became subject to the multinational trade negotiations with the Agreement and the integration of the agriculture sector was aimed by disciplining the agricultural trade.

The agriculture negotiations proceed very slowly because of its large scope and the political sensitivity. The intensive support of the developed countries to their agriculture sector distorts the competitiveness of the developing countries which have limited economic resources. On the contrary, the developed countries abstain from modifying their support policies.

In addition, Turkey has to formulate the policies, taking into account her relations with the international organisations and the European Union and the balance of the domestic markets of which constitutes forty percent of its employment.

Keywords: GATT, World Trade Organisation, Agriculture Negotiations, European Union, Common Agricultural Policy, Market Access, Export Subsidies, Domestic Support

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii
TABLolar	vi
KISALTMALAR	vii
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM: I - DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ.....	3
1. GATT Sistemi.....	3
1.1. GATT'ın Amaçları.....	4
1.2. GATT'ın Temel İlkeleri.....	5
1.3. GATT Müzakere Turları.....	6
1.4. Uruguay Turu ve Dünya Ticaret Örgütü.....	7
BÖLÜM: II - TARIM ANLAŞMASI VE İLERİ TARIM	
   MÜZAKERELERİ.....	10
1. Dünya Ticaret Örgütünden Önce Tarım Politikaları.....	10
2. Uruguay Turu.....	11
2.1. Tarım Anlaşması.....	11
2.1.1. DTÖ Tarım Anlaşmasının 20. Maddesi.....	13
2.1.2. Diğer DTÖ Anlaşmaları ile İlişkisi.....	13
2.1.3. Ürün Kapsamı.....	14
2.1.4. Kurallar ve Taahhütler.....	14
2.1.5. Uygulama Süresi.....	14
2.1.6. Tarım Komitesi.....	14
2.2. Uruguay Turu Tarım Müzakereleri	15
2.3. Tarım Anlaşmasının Unsurları.....	20
2.3.1. Pazara Giriş.....	20

2.3.1.1. Genel Çerçeve.....	21
2.3.1.2. Müzakereler.....	27
2.3.1.2.1. Tarifeler.....	27
2.3.1.2.2. Tarife Kotaları.....	29
2.3.1.2.3. Özel Koruma Önlemleri	31
2.3.1.3. Ülke Görüşleri.....	32
2.3.2. İç Destekler.....	34
2.3.2.1. Genel.....	34
2.3.2.2. Müzakereler.....	37
2.3.2.2.1. Amber Kutu.....	37
2.3.2.2.2. Yeşil Kutu.....	39
2.3.2.2.3. Mavi Kutu.....	40
2.3.2.3. Ülke Görüşleri.....	41
2.3.3. İhracat Sübvansiyonları.....	42
2.3.3.1. Genel.....	42
2.3.3.2. Müzakereler.....	45
2.3.3.2.1. İhracat Sübvansiyonları.....	45
2.3.3.2.2. İhracat Kredileri.....	47
2.3.3.2.3. Gıda Yardımı.....	48
2.3.3.3. Ülke Görüşleri.....	49
2.3.4. Tarımın Çok Fonksiyonluluğu ve Ticaret Dışı Mülahazalar.....	50
2.3.5. Barış Hükümü.....	50

BÖLÜM: III - AVRUPA BİRLİĞİNİN POZİSYONU.....52

1. Ortak Tarım Politikası Reformu Ve Avrupa Birliği Genişleme Süreci	52
2. Avrupa Birliğinin Pozisyonu.....	55
2.1. Pazara Giriş.....	55
2.2 İç Destekler.....	56
2.3.İhracat Sübvansiyonları.....	58
2.4. Ticaret Dışı Konular ve Tarımın Çok Yönlülüğü.....	59
3. AB-ABD Ortak Bildirisi.....	60

BÖLÜM: IV - TÜRKİYE’NİN POZİSYONU.....	63
1. Tarım Anlaşması Öncesi Tarım Politikası	63
2. Tarım Anlaşması Sonrası Türkiye’nin Müzakere Pozisyonu.....	68
2.1. Türkiye’nin Müzakere Pozisyonuna İlişkin İlk Belge	68
2.2. Müzakere Konuları	69
2.2.1. Pazara Giriş.....	69
2.2.2. İç Destekler.....	72
2.2.3. İhracat Sübvansiyonları.....	74
SONUÇ.....	80
KAYNAKÇA.....	84

TABLULAR

	Sayfa
Tablo: 1 - Uruguay Turu İndirim Oranları	12
Tablo: 2 - Ülkelere Göre Tarife Kota Dağılımı	23
Tablo: 3 - Özel Koruma Önlemi Kullanım Dağılımı	25
Tablo: 4 - Gelişmiş Ülkeler Tarife İndirim Oranları	28
Tablo: 5 - Gelişmekte Olan Ülkeler Tarife İndirim Oranları	29
Tablo: 6 - AB'de Tarıma Verilen Destekler.....	61
Tablo: 7 - ABD'de Tarıma Verilen Destekler	62
Tablo: 8 - Türkiye'nin Dış Ticareti Ve Dış Ticaretinde Tarımın Payı	64
Tablo: 9 - Türkiye'de Tarım Sektörüne Yapılan Destekler	66
Tablo: 10 – Türkiye – AB İleri Tarım Müzakereleri pozisyonları	76

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

DTÖ: Dünya Ticaret Örgütü

GATT: Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması

IMF: Uluslararası Para Fonu

OGT: Ortak Gümrük Tarifesi

OTP: Ortak Tarım Politikası

GİRİŞ

Birinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan ekonomik bunalım, ülkeleri korumacı politikalara itmiş, dünya yüksek gümrük duvarlarına sahne olmuş ve bunun neticesinde uluslararası ticaret büyük ölçüde zarar görmüştür. Yaşanan bu ekonomik buhran ve ülkelerin aşırı korumacı yapıları benimsemesi, İkinci Dünya Savaşının temellerini hazırlamış ve savaş sonrasında ekonomik alanda işbirliğinin kalıcı dünya barışı için önemi ön plana çıkmıştır.

Bu sebeple uluslararası alanda mali ve ticari işbirliğinin kalıcı olarak tesis edilmesi amacıyla çeşitli uluslararası örgütler kurulmuştur. Bu yapılanma süreci içerisinde uluslararası ticaretin güvence altına alınması amacıyla 1947 yılında Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) imzalanmış ve 1994 yılında Dünya Ticaret Örgütünün kuruluşuna kadar Anlaşma uygulamada kalmıştır.

GATT Sisteminde müzakere turları ile uluslararası ticaretin önündeki engeller kaldırılmaya çalışılmış ve son olarak Uruguay Turu ile hem Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) kurulmuş, hem de bu alanda birçok Anlaşmanın imzalanması sağlanmıştır. Bu Anlaşmalardan biri olan Tarım Anlaşması ile dünya tarım ticareti önündeki engellerin kaldırılması için pazara giriş, ihracat sübvansiyonları ve iç destekler gibi alanlarda birtakım disiplinlerin oluşturulması hedeflenmiştir.

Anlaşma ile, gelişmiş ülkeler için altı yıl, gelişmekte olan ülkeler için on yıllık sürelerde gerçekleştirilmesi öngörülen bir takım taahhütlerde bulunulmuştur. Ayrıca, Anlaşma ile ülkelerin, uluslararası tarımsal ticaret alanındaki reform için, müzakerelere devamı karara bağlanmıştır. Bu süreç, “İleri Tarım Müzakereleri” adı altında, 23-24 Mart 2000 tarihinde başlatılmıştır.

Farklı yapılar ve gelişmişlik düzeylerine sahip birçok ülkenin ortak kurallar oluşturarak, özellikle tarım gibi çok hassas bir sektörde çıkarlarını ortak bir payda altında toplamasının zorluğu ile müzakerelerin yürütülmesinde büyük güçler yaşanmakta olup, zaman zaman tıkanan müzakere süreçlerine rağmen, bu alanda bir takım kural ve disiplinlerde uzlaşya varılması sağlanmıştır.

Tarımsal ticaret, birçok ülkede hala ekonomik hayatın önemli bir bölümünü teşkil etmekte olup, iç tarımsal üretimin ve istihdamın sağlanmasında temel bir rol üstlenmektedir. Bu nedenle, özellikle gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler tarafından, mevcut sistemin gelişmiş olan ülkeler lehine işlediği, geniş kaynaklara sahip gelişmiş ülkelerin uyguladığı destekleme ve sübvansiyon politikalarının, sınırlı kaynaklı gelişmekte olan ülkelerin rekabet gücünü yok ettiği ve kalkınmalarına engel olduğu hususları ileri sürülmektedir. Bununla birlikte, gelişmiş ülkeler ise bir taraftan birbirlerini ticareti bozucu engelleri ortadan kaldırma yönünde adım atmaya davet etmekte, diğer yandan kendileri bu adımları atmakta çekingen ve ihtiyatlı davranmaktadırlar. Ülkelerin bu tutumu ise dünya tarımsal ticareti ve üretimini olumsuz yönde etkilemektedir.

Türkiye, bir taraftan uluslararası örgütlerle olan ilişkileri ve Avrupa Birliği adaylık sürecini dikkate almak, diğer yandan istihdamının yaklaşık olarak yüzde kırkını oluşturan tarım sektörünün dengesini sağlamak amacıyla politikalar oluşturmak durumunda kalmaktadır.

Bu çalışmanın ilk bölümünde, GATT ve Dünya Ticaret Örgütü sistemleri incelenmiş, ikinci bölümde Tarım Anlaşması ve İleri Tarım Müzakereleri, ele alınan konular ve müzakere süreçleri kapsamında irdelenmiş, ön plana çıkan ülke gruplarının görüşlerine yer verilmiştir. Üçüncü bölümde, Avrupa Birliğinin müzakereler sırasındaki pozisyonu, ana konular ve müzakere aşamaları itibarıyla ele alınmıştır. Son bölümde ise, Türkiye'nin müzakerelere ilişkin görüşü ana konular, gelişmeler ve diğer ülkelere göre pozisyonu çerçevesinde ele alınmıştır.

BÖLÜM: I - DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ

Son dönemlerde dünya tarımsal ihracat hacminin önemli oranda artmasına karşın, tarımın dünya mal ticaretindeki hızlı düşüşünün etkisi ile büyüme oranı imalatçıların çok gerisinde kalmıştır. 1998 yılında tarımsal ticaret dünya mal ticaretinin %10,5'ini oluştururken, hizmetler ticareti de dikkate alındığı zaman tarımın global ihracatta payı %8,5'e düşmektedir. Buna rağmen, uluslararası tarımsal ürün ticareti, madencilik, otomotiv sektörü, kimyasallar, tekstil ve konfeksiyon ile demir-çelik gibi sektörlerin önünde yer almaktadır. Gıda sektörü, tarımsal ürün ticaretinin yaklaşık olarak yüzde seksenini oluşturmaktadır; bununla birlikte, diğer önemli bir kategori ise hammaddelerdir. 1980'lerin ortasından itibaren işlenmiş tarım ürünleri ve diğer yüksek katma değerli tarımsal ürünlerin ticareti, hububat gibi klasik ürünlere oranla büyük bir hızla artmaktadır.

1. GATT Sistemi

1930'lu yıllarda yaşanan ekonomik bunalımın ardından ülkeler kendi içlerine kapanmayı, bireysel davranarak büyük bunalımın getirdiği sorunlara yönelmeyi tercih etmişlerdir. Bu da dünya ticaretinde işbirliğinden uzaklaşılmasına neden olmuştur. Ülkeler, kendi sanayilerini korumak ve dış ödemeler dengesi problemlerini çözmek için gümrük tarifelerini yükseltme yoluna gitmişlerdir. Ancak aynı dönemde sanayii yeni yeni gelişmekte olan batılı ülkeler, dış ticaretteki durgunluktan büyük ölçüde rahatsızlık duymuşlardır.²

İkinci Dünya Savaşının ardından, barışı sürekli olarak korumak amacıyla, ekonomik alanda işbirliğinin gereği ortaya çıkmış, savaş döneminde harap olan ülkelerin kalkınma arayışlarına destek olmak, uluslararası alanda likidite ve mali güven gibi ihtiyaçlara cevap vermek ve uluslararası ticareti serbestleştirip artırmak amacıyla yeni kurumların varlığına ihtiyaç duyulmuş ve International Monetary Fund (IMF), Dünya Bankası gibi "Bretton Woods" kurumları bu çabaların sonucunda ortaya çıkmıştır. Mali alandaki kurumlaşmanın yanı sıra, uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi yönünde de benzer bir işbirliğine ihtiyaç duyulması sonucunda, 50 kadar ülkenin temsilcisi tarafından "Uluslararası Ticaret Örgütü" adı verilen bir uluslararası örgütün kurulması amaçlanmıştır. Ayrıca, Uluslararası Ticaret

---

² "Understanding the WTO", September 2003, 3rd edition, World Trade Organisation Information and Media Relations Division, sf 16.

Örgütünün kuruluş müzakereleri devam ederken, belirli mallar üzerinde tarife indirimlerinde bulunmak ve Uluslararası Ticaret Örgütünün ülkelerce onaylanmasına kadar geçecek sürede bu indirimleri uygulamaya koymak amacıyla, 23 ülke Ekim 1947'de Cenevre'de "geçici" olarak nitelendirilen Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmasını (GATT) imzalamışlardır. Uluslararası Ticaret Örgütünün kurulamaması üzerine, "geçici" olma özelliğine rağmen, Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması 1948-1994 yılları arasında uygulanmış ve dünya ticaretinde genel kabul gören bir çerçeve oluşturmuştur.³

Ocak 1948'de yürürlüğe giren GATT, dış ticaretin serbestleşmesi hedefi çerçevesinde faaliyet göstermiştir. Dış ticarete rekabetin mal kalitesini artıracacağı, fiyatları düşüreceği, böylece dış ticaretin hacminin artacağı düşüncesi ile dış ticaretin serbestleşmesinin önündeki engel olan gümrük tarifelerinin düşürülmesi, tarife dışı engellerin kaldırılması, karşılaşılabilecek diğer engellerin ve farklı muamelelerin ortadan kaldırılması GATT'ın temel amaçlarıdır.

GATT ile uluslararası ticaret sistemi ilk kez kurulmuştur. GATT'ın kuruluşundan günümüze kadar geçen süre içerisinde rekabeti bozucu, ticareti kısıtlayıcı engellerin kaldırılması nedeniyle dünya ticaretinde önemli artışlar kaydedilmiştir. GATT ile gelen sistem, ticaret pazarlıkları veya görüşme turları ile gelişmiştir. İlk tur, tarifeler ve indirimlere yoğunlaşmış, daha sonra anti-damping ve tarife dışı destekleri de kapsamıştır. Son tur olan Uruguay Turu⁴ ise DTÖ'yü kurmuştur. DTÖ, IMF ve Dünya Bankası ile birlikte Bretton Woods kurumlarının üçüncü ayağını oluşturmaktadır.

1.1. GATT'ın Amaçları

GATT'ın genel amaçları, ana hatları ile üyelerin hayat seviyelerini yükseltmek, reel gelir ve efektif talepte istikrarlı bir büyüme ile dünya kaynaklarında tam kullanımı sağlamak, üretimin ve uluslararası ticaretin geliştirilmesine yardımcı olmaktır. Özel amaçlar ise genel amaçlara ulaşmak için tarifeler ile uluslararası ticarete konan diğer ayrımcı engelleri azaltmak olarak belirlenmiştir.

---

³ <http://www.dtm.gov.tr/anl/DTO/GIRIS.htm>

⁴ 1986-1994 yılları arasında gerçekleşmiştir.

1.2 GATT'ın Temel İlkeleri

GATT;

- En Çok Kayrılan Ülke Kuralı,
- Ulusal Muamele Kuralı,
- Gümrük vergilerinin indirilerek konsolide edilmesi,
- Korumanın sadece gümrük vergileri ile gerçekleştirilmesi

olarak sıralanabilecek dört temel prensip üzerine inşa edilmiştir.

En Çok Kayrılan Ülke Kuralına⁵ göre, üye ülkeler arasındaki dış ticaret, ayrımcı olmayan bazda yapılmalıdır. Bu kural uyarınca üye ülkelerin biri diğer bir ülkeye herhangi bir gümrük kolaylığı sağladığı takdirde, bu kolaylıktan Anlaşmaya taraf ülkelerin tümü faydalanabilecektir⁶. Bu kuralın bazı istisnaları bulunmaktadır. Bunlar, gümrük birlikleri, serbest ticaret anlaşmaları gibi bölgesel ticaret anlaşmaları ve genel preferanslar sistemi gibi gelişme yolundaki ülkeler lehine düşük gümrük vergisi alınması veya gümrük vergisinin alınmaması gibi ayrımcı nitelikteki uygulamalar ile Anlaşmanın öngördüğü anti-damping ve telafi edici vergiler gibi bazı diğer uygulamalardır.

Ulusal Muamele Kuralı⁷ ise, iç pazara ilişkin düzenleme ve uygulamalar yönünden ithal ve yerli mallar arasında ayırım yapılmamasını öngörmektedir. Ulusal Muamele Kuralı yalnız bir mal, hizmet ve fikri mülkiyet pazara girdikten sonra uygulanır. Bundan dolayı, yerli üretimden gümrük vergisine eş bir vergi alınmamış olmasına rağmen, ithal mal üzerinden gümrük vergisi alınması Ulusal Muamele Kuralına aykırılık teşkil etmez.

---

⁵ Most Favoured Nation Clause.

⁶ General Agreement on Tariffs and Trade (GATT 1947) Madde 1,
(http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/06-gatt.pdf).

⁷ General Agreement on Tariffs and Trade (GATT 1947) Madde 3,
(http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/06-gatt.pdf).

Üçüncü ilke olan, “Gümrük Vergilerinin İndirilerek Konsolide Edilmesi” ilkesi uyarınca her üye ülkenin taviz listesinde yer alan oranlar, bağlı oranlar olarak adlandırılmakta ve ülkeler, uygulamada söz konusu oranların üzerine çıkamamaktadır. Söz konusu oranlar o üye ülke bakımından bağlayıcı olmakta ve önemli ticaret partnerleriyle telafi amacıyla müzakere etmeksizin, artırılamamaktadır. Uruguay Turu müzakerelerinin en önemli sonuçlarından biri, ülkelerin taviz listelerini geliştirmeleri ve bağlı oranlar çerçevesinde yapılan ticaretin artmasıdır. Gelişmiş ülkeler için bağlı oranlar Uruguay Turu öncesinde %78 iken, bu oran Uruguay Turu sonrasında %99'a; gelişmekte olan ülkeler için %21'den %73'e, geçiş ekonomileri için ise %73'ten %98'e yükselmiştir.⁸

Son olarak, “Tarifeler Yoluyla Koruma” ile GATT, tarife dışı engellerin bazı istisnalar dışında tümüyle yasaklanmasını, tarifelerin de giderek azaltılmasını öngörmektedir. “Tarifikasyon” olarak adlandırılan süreçte, tarım ürünlerindeki ithalat kısıtlamaları büyük ölçüde tarifelere dönüştürülmüştür.

1.3. GATT Müzakere Turları

GATT'ın temel metni önemli ölçüde ilk halini korumuş, buna ilave olarak, taraf olunması ihtiyari olan "çoklu anlaşmalar" biçimindeki eklemeler yapılmış ve tarifelerin daha da aşağıya çekilmesine yönelik çabalar sürdürülmüştür. Bu gelişmelerin çoğu, "müzakere turları" olarak adlandırılan çok taraflı ticaret müzakereleri yoluyla sağlanmış, uluslararası ticaretin serbestleştirilmesine yönelik en önemli adımlar GATT'ın hükümleri çerçevesinde yapılan müzakere turları vasıtasıyla atılmıştır.

GATT müzakere turları, ilk yıllarda, özellikle tarife indirimleri üzerinde yoğunlaşmıştır. 1960'ların ortalarında yapılan "Kennedy Turu" neticesinde bir GATT Anti-Dumping Anlaşması sonuçlandırılmış, 1970'lerde gerçekleştirilen "Tokyo Turu"nda ise, tarifeler dışındaki ticari engeller müzakere edilmiş ve sistemin geliştirilmesine yönelik konular da ele alınmıştır. Son olarak, 1986-1994 yılları arasındaki "Uruguay Turu" DTÖ'nün kurulması ile birçok yeni anlaşmanın imzalanmasını sağlamıştır.

GATT'ın kuruluşundan bu yana yapılan belli başlı müzakereler şunlardır:

---

⁸ <http://www.dtm.gov.tr/anl/DTO/GIRIS.htm>

1. 1947 yılında 23 ülkenin katılımı ile **Cenevre Konferansında** tarifeler konusu ele alınmıştır.
2. 1949 yılında 13 ülkenin katılımı ile **Annecy Konferansında** tarifeler konusu ele alınmıştır.
3. 1951 yılında 38 ülkenin katılımı ile **Torquay Konferansında** tarifeler konusu ele alınmıştır.
4. 1956 yıllarında 26 ülkenin katılımı ile **Cenevre Konferansında** tarifeler konusu ele alınmıştır.
5. 1960-61 yıllarında 26 ülkenin katılımı ile **Dillon Turunda** tarifeler konusu ele alınmıştır.
6. 1964-67 yıllarında 62 ülkenin katılımı ile **Kennedy Turunda** tarifeler ve anti -damping önlemleri konusu ele alınmıştır.
7. 1973-79 yıllarında 102 ülkenin katılımı ile **Tokyo Turunda** tarifeler, tarife dışı destekler ve çerçeve anlaşmalar konuları ele alınmıştır.
8. 1986-1994 yıllarında 123 ülkenin katılımı ile **Uruguay Turunda** Tarifeler, tarife dışı destekler, kurallar, hizmetler, fikri mülkiyet hakları, anlaşmazlıkların halli, tekstil, tarım, DTÖ' nün kurulması gibi konular ele alınmıştır.⁹

1.4. Uruguay Turu ve Dünya Ticaret Örgütü

GATT kuralları ve tamamlayıcı anlaşmaları, 1986 ile 1994 yılları arasında gerçekleştirilen Uruguay Turu Ticaret Müzakerelerinde, dünya ticaretinin değişen koşullarına uyum sağlamak amacıyla güncelleştirilmiştir. Uruguay Turundan önce gerçekleşen yedi müzakere turunda gümrük vergilerinin azaltılması hedeflenirken Uruguay Turunda bu hedefin yanı sıra dünya ticaretindeki kural ve disiplinlerin güçlendirilmesine yönelik ve tüm ülkelerin taraf olduğu 29 anlaşma, bir paket halinde kabul edilmiştir.

Müzakere turlarının sonucusu olan "Uruguay Turu" önceki turlardan çok daha kapsamlı ve geniş katılımlı olmuştur. Eylül 1986 tarihinde Uruguay'da başlayan GATT Çok Tarafli Ticaret Müzakereleri, 15 Aralık 1993 tarihinde sona ermiştir. Uluslararası ticaretin serbestleştirilmesini ve düzenli işleyişini amaçlayan bir anlaşma niteliğindeki GATT,

---

⁹ "Understanding the WTO", September 2003, 3rd edition, World Trade Organisation Information and Media Relations Division, sf 17.

kurumsal bir yapıya kavuşturularak 15 Nisan 1994 tarihli Nihai Senet ile, 1.1.1995 tarihi itibarıyla DTÖ kurulmuş ve GATT'ın yerini almıştır.¹⁰

Uruguay Turunun tamamlanmasıyla dünya ekonomisi ileriye doğru çok önemli bir atılım gerçekleştirmiştir. DTÖ'nün amacı, üye ülkelerin ticaret ve ekonomi alanındaki ilişkilerini geliştirmek, hayat standartlarını yükseltmek, tam istihdamı sağlamak, reel gelir ve talep hacminde istikrarlı bir artış sağlamak, dünya kaynaklarının sürdürülebilir kalkınma hedefine uygun bir şekilde kullanımını sağlamak ve çevreyi koruyacak ve farklı gelişme seviyelerindeki ülkelerin ihtiyaç ve endişelerine cevap verecek şekilde mevcut kaynakları geliştirmektir. Bu amaçların gerçekleşebilmesi için uluslararası ticareti kısıtlayan her türlü engelin ve farklı muamelenin kaldırılması gerekmektedir. Ticareti kısıtlayan engellerin kaldırılması, ithalat ve ihracata uygulanan her türlü tarife dışı engeli tarifeye dönüştürerek ortadan kaldırılması anlamına gelmektedir.

DTÖ'yü kuran Marakeş Anlaşması dört Ekten oluşmaktadır.¹¹

Ek 1: Çok Taraflı Ticaret Anlaşmaları,

Ek 1.A: Mal Ticaretinde Çok Taraflı Anlaşmalar,

-Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması 1994,

-Tarım Anlaşması,

-Bitki ve Hayvan Sağlığı Tedbirleri Uygulama Anlaşması,

-Tekstil ve Giyim Anlaşması,

-Ticarete Teknik Engeller Anlaşması,

-Ticaretle Bağlantılı Yatırım Tedbirleri Anlaşması,

-Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması 1994'ün VI. Maddesinin Uygulanmasına İlişkin Anlaşma,

-Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması 1994'ün VII. Maddesinin Uygulanmasına İlişkin Anlaşma,

-Sevk Öncesi İnceleme Anlaşması,

-Menşe Kuralları Anlaşması,

-İthalat Lisansları Anlaşması,

-Sübvansiyonlar ve Telafi Tedbirleri Anlaşması,

EK 1.B: Hizmet Ticareti Genel Anlaşması ve Ekleri,

¹⁰ DTÖ Kuruluş Anlaşması, 25 Şubat 1995 tarih ve 22213 mükerrer sayılı Resmi Gazete.

¹¹ DTÖ Kuruluş Anlaşması, 25 Şubat 1995 tarih ve 22213 mükerrer sayılı Resmi Gazete.

- EK 1 C: Ticaretle ilgili Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması,
EK 2: Anlaşmazlıkların Giderilmesi Kural ve Yöntemleri Üzerine
Mutabakat,
EK 3: Ticaret Politikalarını Gözden Geçirme Mekanizması,
EK 4: Çoklu Ticaret Anlaşmaları,
-Sivil Uçak Ticareti Anlaşması,
-Devlet İhaleleri Anlaşması,
-Uluslararası Süt Ürünleri Anlaşması,
-Uluslararası Sığır Eti Anlaşması.

Nihai Senet, Punta Del Este Deklarasyonunda belirtilen bütün müzakere alanlarına ilişkin Anlaşmalar, Uzlaşmalar, Bakanlar Kararları ve Deklarasyonlarından oluşmakta olup, ayrıca müzakerelere katılan ülkelerin tarife ve tarife dışı engellerini azaltmaya veya ortadan kaldırmaya yönelik olarak yaptıkları pazara giriş müzakereleri çerçevesinde oluşan bağlayıcı taahhüt listelerini de kapsamaktadır.

DTÖ'nün yapısına ilişkin 4. maddede, en az iki yılda bir toplanması öngörülen Bakanlar Konferansının DTÖ'nün işlevlerini yerine getirecek şekilde gerekli tedbirleri alacağı belirtilmektedir. Aynı zamanda, Anlaşmazlıkların Halli ve Ticaret Politikalarını Gözden Geçirme Mekanizmasından da sorumlu olan Genel Konsey ise, yürütme görevini düzenli olarak toplanmak suretiyle sağlamaktadır.¹² DTÖ üyeliği, Nihai Senetin tek bir taahhülle istisnasız kabul edilmesini gerektirmektedir. Ayrıca, DTÖ'nün bir Genel Müdür tarafından yönetilmesini sağlayan bir Sekretarya da oluşturulmuş bulunmaktadır.¹³ DTÖ'nün kuruluşu ile gerek Uruguay Turu sonuçlarının gerek gelecekte sonuçlandırılacak çok taraflı ve çoklu anlaşmaların uygulanmasından sorumlu bir yapı oluşturulmuştur.

Uruguay Turu kapsamında, müzakerelere katılan ülkeler sanayi ürünlerinde belli bir takvim çerçevesinde tarife indirimi taahhüdünde bulunmuşlardır. Söz konusu indirim taahhütlerinin, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler açısından değişik oranlarda ve farklı takvimlerle gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır.

---

¹² DTÖ Kuruluş Anlaşması, madde 4, 25 Şubat 1995 tarih ve 22213 mükerrer sayılı Resmi Gazete.

¹³ DTÖ Kuruluş Anlaşması, madde 6, 25 Şubat 1995 tarih ve 22213 mükerrer sayılı Resmi Gazete.

BÖLÜM: II - İLERİ TARIM MÜZAKERELERİ VE TARIM ANLAŞMASI

1. Dünya Ticaret Örgütünden Önce Tarım Politikaları

Tarım, GATT tarafından kapsanmış olsa da, DTÖ'den önce sanayi ürünlerine karşın tarımsal ana ürünlere uygulanan kurallar açısından bazı önemli farklılıklar vardı. 1947 GATT Anlaşması, sanayi ürünlerine ihracat sübvansiyonlarını yasaklarken, ülkelerin tarımsal ana ürünlere ihracat sübvansiyonu uygulamalarına izin vermektedir. Tek koşul, tarımsal ihracat sübvansiyonlarının, sübvansiyon edilecek ürünün dünya ihracatının adil bir oranını geçmeyecek şekilde yapılmasıydı.¹⁴ GATT kuralları, ayrıca, ülkelere, özellikle, iç üretimi etkin bir şekilde sınırlamak için önlemlerin alınması gerektiği durumlardaki kısıtlamalar olmak üzere, bazı koşullar altında, ithalat kısıtlamaları, örneğin ithalat kotaları, getirmelerine izin vermektedir.¹⁵ Bu istisna, aynı zamanda, iç üretime ilişkin olarak asgari bir oranda ithalatın varlığına da bağlıdır.

Bununla birlikte, uygulamada, tarife dışı sınır kısıtlamaları iç üretime etkin mukabil sınırlamalar getirilmemesine ve asgari ithalat girişi sağlanmamasına rağmen uygulanmıştır. Bu, bazı durumlarda, Madde XI altında sağlananlar dışındaki önlemler ile gerçekleştirilmiştir. Diğer durumlarda, istisnalar ve ülkelere özel derogasyonlar ile sağlanmıştır.

Tüm bunların sonucu olarak, ithalat yasakları, azami ithalat seviyeleri için kotaların belirlenmesi, değişen ithalat vergileri, asgari ithalat fiyatları ve devlet ticari kuruluşları tarafından sağlanan tarife dışı destekler gibi araçlarla tarımsal ticarete engeller artmıştır. Hububat, et, süt ürünleri, şeker ve meyve –sebze gibi temel tarımsal ürünler, diğer ticari sektörlere göre, ticarete çok daha büyük oranda engelle karşılaşmıştır.

İç piyasaların izolasyonu, kısmen, 1930 Ekonomik Bunalımında mal piyasasında fiyatların çöküşünün ardından getirilen önlemlerin doğal sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, İkinci Dünya Savaşının ardından, pek çok hükümet, artan nüfuslarını beslemek için öncelikle tarımsal üretimlerini artırma yoluna gitmişlerdir. Bu amaca ilave olarak, kırsal ve şehir nüfusunun gelişimi arasındaki dengeyi sağlamak için, pek çok ülke, özellikle gelişmiş ülkeler, fiyat destekleme sistemlerini kullanmışlar, bu da tarımsal ürünlerin

---

¹⁴ GATT, Madde XVI:3.

¹⁵ GATT, Madde XI:2(c).

fiyatının artmasını sağlamıştır. İthalata getirilen kısıtlamalar iç piyasalarının ürettiği malların satılması garantisini sağlamıştır. Alınan bu önlemlere ve üretim karları sonucunda, kendi kendine yeterlilik oranları hızla artmıştır. Bazı durumlarda, belirli tarımsal ürünlerin iç üretiminin arttırılması sadece ithalatı ikame etmekle kalmamış, yapısal üretim fazlalıklarına da yol açmıştır. İhracat sübvansiyonları, dünya fiyatlarının düşmesine yol açmasına rağmen, üretim fazlalıklarının dünya piyasalarına aktarımı için artan bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Diğer bir taraftan, bu etkenle birlikte, aşırı değerlenmiş döviz kurlarının etkisi, kentli tüketiciler için düşük fiyatlı gıda ürünü temini politikaları ve diğer bazı iç destekler, bazı gelişmekte olan ülkelerde çiftçilere tarımsal üretim seviyelerini arttırmak hatta aynı seviyede tutmak için verilen teşviklerin azalmasına neden olmuştur.¹⁶

2. Uruguay Turu

2.1. Tarım Anlaşması

1995 yılına kadar, GATT kuralları tarımsal ticareti disiplin altına almak açısından çok yetersizdi. Dünya tarım ticaretinde, özellikle, ihracat sübvansiyonları ve iç destekler ile ithalata getirilen engeller hakimdi. 1986 – 1994 yılları arasında sürdürülen Uruguay Turu ile mevcut sistemin değiştirilmesi için önemli mesafe katedilmiştir. DTÖ Kuruluş Anlaşmasına ek anlaşmalardan biri olan DTÖ Tarım Anlaşması, dünya tarım ürünleri ticaretinde serbest piyasa mekanizması prensiplerine dayalı ve adil bir sistem oluşturmak açısından atılmış en önemli adımdır. 1 Ocak 1995 yılında yürürlüğe giren Anlaşma ile getirilen sistem çok taraflı ticaret sistemine aşamalı olarak entegrasyonu amaçlanmıştır. Anlaşmanın giriş bölümünde, Uruguay Turu ile başlatılan reform sürecinin amacının, uzun vadede adil ve serbest piyasa mekanizması prensiplerine dayalı tarımsal bir piyasa oluşturmak olduğu kabul edilmiştir.

Gelişmiş ülkeler için ekonomik önemin yanı sıra, gıda güvenliği, kırsal kalkınma gibi sosyal nedenlerle öncelik arz eden tarım sektörü gelişmekte olan ülke ekonomilerinde günümüzde de çok büyük önem taşımaktadır.

Uruguay Turu esnasında tarım alanındaki müzakereler, Kurucu Anlaşmanın esas olarak dört temel bölümde neticelendirilmiştir. Tarım Anlaşmasının kendisi, üyelerin pazara

---

¹⁶ Aruoba, Ç., 1989, "Türkiye ve Avrupa Topluluğu Açısından Uluslararası Tarım Ürünleri Ticareti", Ankara, A.Ü.S.B.F ve Basın-Yayın Yüksekokulu Basımevi, sf 34-35.

giriş, iç destekler ve ihracat sübvansiyonları konularında üstlenmeyi yükümlendikleri taahhütler, “Sağlık ve Bitki Sağlığı Anlaşması” ve “Az Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Net Gıda Ürünleri İhracatçısı Ülkelere İlişkin Bakanlar Kararı”.

Müzakereler neticesinde uzun yıllar sonunda tarım ticareti ve iç politikalar alanında uzun vadeli reform niteliğinde bir çerçeve çizilmiştir. Tarımsal ticarete piyasa merkezli bir amaca doğru kesin bir geçiş vardır. Tarımsal ticaretin kuralları ihracatçı ve ithalatçı ülkeler için istikrar sağlayacak şekilde güçlendirilmiştir.

DTÖ Tarım Anlaşması, Gelişmiş Ülke ve Gelişmekte Olan Ülke ve En Az Gelişmiş Ülkelere farklı oran ve sürelerde taahhütte bulunabilme olanağı tanımaktadır. Türkiye de, DTÖ çerçevesinde gelişmekte olan ülke statüsünde olup, tüm tarımsal taviz ve taahhütlerinde, Tarım Anlaşmasının gelişme yolundaki ülkeler için öngördüğü özel ve lehte muamele hükümlerinden yararlanmıştır. Sübvansiyonların ve korumanın azaltılması konusunda Uruguay Turu ile şu önlemler öngörülmüştür:

Tablo: 1 - Uruguay Turu İndirim Oranları

	Gelişmiş Ülkeler	Gelişmekte olan Ülkeler
	6yıl: 1995-2000	10 yıl: 1995-2004
Tarifeler		
Tüm tarımsal ürünler içi ortalama indirim	% -36	% -24
Ürün başına asgari indirim	% -15	% -10
İç destekler		
Toplam desteklerde kesinti	% -20	% -13
İhracat		
Sübvansiyon değeri	% -36	% -24
Sübvansiyon edilen ürün miktarı	% -21	% -14

Kaynak: DTÖ web sitesi

Az Gelişmiş Ülkelerin tarife ve sübvansiyonlarında kesintiye gitmeleri öngörülmemiştir.

2.1.1. DTÖ Tarım Anlaşmasının 20. Maddesi

Tarım Müzakereleri, Tarım Anlaşmasının 20. maddesine göre yürütülmektedir. Maddeye göre DTÖ üyesi devletler tarımsal ticarete reform için müzakerelere devam edeceklerdir. Reformun yönü madde ile “temel bir reform için desteklerde ve koruma tedbirlerinde önemli oranlarda indirimler” olarak açıkça ortaya konmuştur.

Maddeye göre, Uruguay Turu ile başlayan ve tarım sektöründe, pazara giriş imkanlarının artırılması, ihracat sübvansiyonları ve iç destek kullanımının süreç içinde azaltılması yönündeki reform programının devamını hükme bağlamaktadır. “İleri Tarım Müzakereleri” olarak adlandırılan bu süreç, uygulama döneminin bitiminden bir yıl önce, DTÖ Genel Konseyinin aldığı karar ile 23-24 Mart 2000 tarihlerinde başlatılmıştır. Müzakereler, üye devletlerin çok farklı görüş ve çıkarılara sahip olmaları nedeniyle zor ilerlemektedir.¹⁷

Madde çerçevesinde söz konusu müzakereler, indirim taahhütlerinin uygulanmasından elde edilen deneyim, indirim taahhütlerinin dünya tarım ürünleri ticareti üzerindeki etkileri, gelişmekte olan ülkelere özel ve ayrıcalıklı uygulama ile ticaret dışı mülhazalar gibi hususlar da dikkate alınmak suretiyle DTÖ Tarım Komitesinin özel oturumları ile yürütülmektedir.¹⁸

2.1.2. Tarım Anlaşmasının Diğer DTÖ Anlaşmaları ile İlişkisi

Prensipte, 1994 GATT Anlaşması da dahil olmak üzere, mal ticareti üzerine olan tüm DTÖ anlaşmaları, tarıma da uygulanır. Yalnız, bu anlaşmalar ile Tarım Anlaşması arasında bir anlaşmazlık olduğu durumlarda, Tarım Anlaşmasının hükümleri geçerlidir. Hizmet Ticareti ve Ticarete İlişkin Fikri Mülkiyet Haklarına ilişkin DTÖ Anlaşmaları da tarıma uygulanabilir.

---

¹⁷ <http://www.dtm.gov.tr/anl/DTO/GIRIS.htm>

¹⁸ http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/tif_e.htm

2.1.3. Ürün Kapsamı

Anlaşma, 1 numaralı Ekinde uyumlaştırılmış ürün sınıflandırma sistemine göre ürünleri tanımlar. Tanım sadece hububat, süt ve canlı hayvan gibi temel tarımsal ürünleri kapsamakla kalmayıp, bunlardan üretilen ekmeke, yağ ve et ile çikolata ve sosis gibi işlenmiş tarım ürünlerini de kapsamaktadır. Kapsama aynı zamanda, şarap, tütün ürünleri, keten, yün, ipek gibi lifliler, deri üretimi amaçlı işlenmemiş hayvan derisi gibi ürünler de dahil edilmiştir. Su ürünleri ile orman ürünleri kapsam dışındadır.

2.1.4. Kurallar ve Taahhütler

Tarım Anlaşması, başta pazara giriş, iç destekler ve ihracatta rekabet alanlarında olmak üzere, bir takım genel uygulanabilir kurallar getirmiştir. Bu kurallar, pazara girişin geliştirilmesi ve ticareti bozucu sübvansiyonların azaltılması için ülkelere özel taahhütlere ilişkindir.

2.1.5. Uygulama Süresi

Ülkelere özel taahhütlerin uygulama süresi 1995 yılında başlamak üzere altı yıldır. Bununla birlikte, gelişmekte olan ülkelere, indirimleri ve diğer özel taahhütleri uygulamaları için on yıla kadar bir esneklik tanınmıştır. Ülkeler imtiyaz ve taahhütlerini uygulamak için basit takvim, pazarlama yılı ya da mali yılı seçmekte özgürlerdir. Ayrıca, bir DTÖ üyesi ülkenin tarife indirimi uygulama yılı ile ihracat sübvansiyonları indirimine uyguladığı yıl belirlemesi farklı olabilir. Barış hükmü uyarınca uygulama dönemi 1995 yılında başlamak üzere dokuz yıldır.

2.1.6. Tarım Komitesi

Anlaşma bir Tarım Komitesinin kurulmasını öngörmüştür. Komite, Tarım Anlaşmasının uygulanmasını denetler ve üyelere taahhütlerin uygulanmasına ilişkin konularda danışmanlık görevinde bulunur. Komite yılda dört kez toplanır. Gerekli olan durumlarda olağanüstü toplantılar da düzenlenebilir.

2.2. Uruguay Turu Tarım Müzakereleri

Uruguay Turu müzakerelerine başlandığı zaman, dünya tarım ticaretindeki düzensizliğin nedenlerinin, GATT müzakerelerinin geleneksel olarak odak konusu olan ithalata getirilen engellerin çok daha ötesine gittiği açıkça ortaya çıkmış bulunmaktaydı. Sorunun kaynaklarına ulaşmak için, iç tarımsal politikalar ve ihracat sübvansiyonları da dahil olmak üzere, tarımsal ticareti etkileyen tüm desteklere ilişkin disiplinlerin büyük önem taşıdığı ortaya çıkmıştır.

Bununla birlikte, gıda güvenliği, hayvan sağlığı ve bitki sağlığı önlemlerinin ithalata daha sıkı tedbirler getirilmesi amacıyla kullanımının engellenmesi için sağlık ve bitki sağlığı önlemleri için daha açık kuralların getirilmesi gereği de ortaya çıkmıştır.

Uruguay Turunda, tarım müzakereleri, kapsamının çok geniş olması ve siyasi hassasiyetleri yüzünden yeni kurallar üzerinde anlaşmaya varılması için uzun zaman ve detaylı ve yoğun bir teknik çalışma gerektirmesi nedeniyle hiç kolay olmamıştır. Tarım Anlaşması ve Sağlık ve Bitki Sağlığı Tedbirlerinin Uygulanması Anlaşmaları birbirlerine paralel olarak yürütülmüş olup, “Az Gelişmiş Ülkeler ve Net Gıda Ürünleri İhracatçısı Gelişmekte Olan Ülkeler Üzerinde Reform Programının Muhtemel Olumsuz Etkilerine İlişkin Tedbirler Hakkında Karar” da tüm bu süreç sonunda alınmıştır.¹⁹

(i) Aşama 1 (2000-2001)

İleri Tarım Müzakerelerinin ilk aşaması, 23-24 Mart 2000 tarihleri ile 26-27 Mart 2001 tarihleri arasında yapılan toplantılar ile tamamlanmıştır. İlk aşama süresince 7 toplantı gerçekleştirilmiş, 121 ülke tarafından, pazara giriş, ihracat sübvansiyonları, özel ve lehte muamele, iç destekler ve ticaret dışı mülahazalar konularında toplam 45 teklif sunulmuştur.

(ii) Aşama 2 (2001-2002):

26-27 Mart 2001 tarihleri ile 4-7 Şubat 2002 tarihleri arasında ikinci aşama gerçekleştirilmiş olup, üçüncü ve nihai müzakere aşaması öncesinde, ülkelerin ilk aşamada ortaya koydukları görüş ve önerilerinin detaylandırıldığı, argümanlarla desteklendiği interaktif

---

¹⁹ http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/tif_e.htm

bir aşama niteliği taşımaktadır. DTÖ Tarım Komitesinin 21 – 23 Mayıs 2001 tarihlerindeki özel oturum toplantısı ile ikinci aşamaya ilişkin görüşmelere başlanmıştır.

Bu çerçevede, tarife kota yönetimi, tarifeler, yasak iç destekler, özel ve lehte muamele, ihracat sübvansiyonları, ihracat kredileri, ticari devlet teşekkülleri, ihracat kısıtlamaları, gıda güvenliği, gıda güvencesi, kırsal kalkınma, coğrafi işaretler, yeşil kutu ve mavi kutu destekler, özel korunma önlemleri, çevre, ticari preferanslar, gıda yardımı, tüketicinin bilgilendirilmesi ve sektörel inisiyatifler konuları ele alınmıştır.

(iii) Doha Deklarasyonu ve “Modaliteler” Aşaması (Mart 2002)

DTÖ'nün IV. Bakanlar Konferansı 9-14 Kasım 2001 tarihlerinde Katar'ın başkenti Doha'da gerçekleştirilmiş olup, söz konusu konferans, gerek gelişme yolundaki ülkeler gerek gelişmiş üye ülkeler bakımından önemli pek çok unsuru kapsayan yeni bir çok taraflı ticaret müzakeresinin başlatılmasına yönelik Deklarasyon ve Karar metinlerinin kabulüne sahne olmuştur.²⁰ Deklarasyonun giriş bölümünde, DTÖ'nün, ekonomik gelişme, kalkınma ve istihdam üzerindeki olumlu etkisi vurgulanmakta; gelişme yolundaki ve en az gelişmiş üye ülkelere “özel ve lehte muamele”nin DTÖ'nün en önemli meselelerinden biri olduğunun altı çizilmekte, İleri Tarım Müzakerelerine ilişkin olarak, tarifeler ve tarife kotalarında önemli iyileştirmelere gidilmesi, ihracat sübvansiyonlarında, bunların tümüyle kaldırılması nihai amacı ile indirim yapılması ve ticareti bozucu etkisi olan iç desteklerde önemli indirimler gerçekleştirilmesi hedefleri belirtilmiş ve bundan hareketle şu kararlar alınmıştır:

○ Yeni tarım taviz ve taahhütlerinin ne şekilde verileceğine dair usuller en geç 31 Mart 2003 tarihinde karara bağlanacaktır.

○ Üye ülkeler tarım taviz ve taahhütlerini içeren taslak listelerini en geç V. Bakanlar Konferansının düzenlendiği tarihte DTÖ'ye sunmuş olacaklardır.²¹

²⁰ http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/tif_e.htm

²¹ 14 Eylül 2003, Cancun, Meksika.

○ Bu doğrultuda gerçekleştirilecek tarım müzakerelerinin, genel müzakerenin bir parçası olması ve yine diğer müzakerelerle beraber sonuçlandırılması öngörülmektedir (1 Ocak 2005).

2001 yılında Katar'ın başkenti Doha'da gerçekleştirilen Dünya Ticaret Örgütü 4. Bakanlar Konferansı sonunda 142 ülke tarafından imzalanan Doha Bakanlar Deklarasyonuyla, 1 Ocak 2005'e kadar tamamlanması planlanan yeni çok taraflı ticaret müzakereleri (Doha Kalkınma Turu) başlatılmıştır. Tarım alanında ileri müzakereler Uruguay Turu sırasında kararlaştırıldığı şekilde devam etmekle beraber, Bakanlar Konferansında müzakerelere ilişkin görev çerçevesinin açıklığa kavuşturulması ve müzakerelerin bir takvime oturtulması amaçlanmıştır.

Tarım müzakerelerinde, ihracat sübvansiyonları ile ticaret dışı mülahazalar konularının Deklarasyon metninde ve dolayısıyla müzakerelerde ne şekilde ele alınacağı en çekişmeli konulardan birini teşkil etmiştir. Tarım alanında karşılaştırmalı üstünlüğe sahip Cairns Ülkeleri²² ve hızlı bir liberalleşmeden yana olan ülkeler ticareti bozucu etkileri nedeniyle ihracat sübvansiyonlarının kaldırılmasını savunurken, AB, bu grubun karşısında sübvansiyonların önümüzdeki müzakerelerin de sonrasında, daha geniş bir süreç içinde aşamalı olarak kaldırılmasını savunmuştur.

Tarımda aşamalı bir liberalleşmeyi savunan ülkelerin ticaret dışı mülahazalar konusuna yaklaşımları da farklıdır. Ticaret dışı mülahazalar Tarım Anlaşmasının müzakerelere temel olan 20. maddesinde müzakerelerde ele alınacak unsurlar arasında sayılmakla birlikte, bu kavramın müzakerelerdeki ağırlığının ne olması gerektiği ve dolayısıyla Deklarasyonda nasıl kaleme alınacağı bir diğer tartışma konusunu oluşturmuştur.

Modaliteler , Doha Deklarasyonu ile belirlenen amaçlara ulaşmak için rakamsal hedefler de dahil olmak üzere “modaliteler” veya “hedefler” in oluşturulacağı bir program olarak ortaya konmuştur. Modaliteler ile ülkelere ilk önerilerini ya da “kapsamlı taslak

---

²² Arjantin, Avustralya, Bolivya, Brezilya, Kanada (G/AG/NG/W/11,35, 93), Şili, Kolombiya, Kosta Rika, Guatemala, Endonezya, Malezya, Yeni Zelanda, Paraguay, Filipinler, Güney Afrika Cumhuriyeti, Tayland, Uruguay ,[http:// www.wto.org](http://www.wto.org)

taahhütlerini” sunma imkanı tanınmıştır. Modalitelerin oluşturulması için 31 Mart 2003 tarihine kadar süre tanınmıştır.²³

Modaliteler programı Tarım Anlaşmasının üç ana sütunu olan, ihracat sübvansiyonları, pazara giriş ve iç destekler alanlarında her biri için detaylı teknik çalışmalarla birlikte başlamıştır. Gelişmekte olan ülkelere özel uygulama bu üç sütunun ayrılmaz birer parçası olarak kabul edilmiştir. Ayrıca, ticaret dışı mülahazalar da dikkate alınmıştır.

İlk toplantı serisi Haziran 2002 tarihinde, sübvansiyonlar, rekabet, vergiler ve kısıtlamalar konularında yapılmıştır. Ardından, pazara giriş için Temmuz ve Eylül 2002’de ve iç destekler konusunda yine Eylül 2002’de bir dizi toplantılar yapılmıştır. Bu toplantılar esnasında konular üzerine detaylı tartışma imkanı oluşmuş olsa da, ülkelerin mevcut pozisyonlarını tekrarlama yönündeki tutumları sebebiyle önemli adımlar atılamamıştır.

Bu süreç sonunda tüm pozisyonların kapsamlı bir listesinin bulunduğu bir genel yaklaşım belgesi²⁴ hazırlanmış ve 18 Aralık 2002 tarihinde üyelere gönderilmiştir. Üye devletlerin anlaşma yönünde adım atmamaları sonucunda toplantı başkanı tarafından, müzakerecilerin resmi ve gayiresmi görüşmelerde elde edilen yorumları dikkate alınarak “İleri Taahhütler için İlk Taslak Modalite” hazırlanmış ve 12 Şubat 2003 tarihinde üyelere gönderilmiştir. İlk taslağa yapılan yorumlar ışığında taslak gözden geçirilmiş ve 18 Mart 2003 tarihinde üyelere gönderilmiştir. Ancak, 31 Mart 2003 olarak belirlenen son tarihin gelip geçmesine rağmen üye devletler ne taslak ne de nasıl değiştirileceği konusunda anlaşmaya varabilmişlerdir.

Bu sırada, Temmuz 2003 tarihine kadar teknik çalışmalar sürdürülmüş ve bir takım ilerlemeler kaydedilmiş olsa da, uzlaşma için gereken üye devlet hükümetlerinin siyasi iradelerini eksikliği neticesinde bir sonuca ulaşılamamıştır. 16-18 Temmuz 2003 tarihlerinde Tarım Komitesi Özel Oturumu resmi ve gayiresmi toplantıları yapılmış ve herhangi bir uzlaşma varılması mümkün olamamıştır.

---

²³ Dünya Ticaret Örgütü web sitesi, (http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/tif_e.htm- Mart 2004).

²⁴ TN/AG/6 numaralı teklif metni, http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/tif_e.htm

Tarım müzakereleri, 10-14 Eylül 2003 tarihlerinde Cancun'da yapılan V. Bakanlar Konferansında da önemli bir gündem maddesi olmuştur. ABD ve AB, 13 Ağustos 2003 tarihinde yayınladıkları ortak metin dahilinde büyük ölçüde ortak hareket etmişler, bu yakınlaşmanın karşısında Brezilya liderliğinde biraraya gelen bir grup geliştirmekte olan ülke ise ABD ve AB karşısında pazarlık arayışına girişmişlerdir.

13 Eylül 2003 tarihinde yayımlanan ve Konferans Başkanlığını yürüten Meksika Dışişleri Bakanının adıyla kısaca Derbez Metni olarak anılan metinde, ABD ve AB ortak önerisi yer almış olmakla birlikte söz konusu modalite önerileri hem gelişmiş ülkeler hem de geliştirmekte olan ülkelerin büyük eleştirilerine maruz kalmış ve konferans herhangi bir somut adım atılmaksızın dağılmıştır.²⁵

AB ve ABD'nin uzlaşma sağlayarak ortak bir tavır belirlemeleri müzakereler açısından önemli bir adım olsa da, ortak bildiri, özellikle iç destekler ve ihracat sübvansiyonları açısından beklenen ilerlemeyi sağlamamış bu itibarla da Cairns Grubu ve geliştirmekte olan ülkelerin eleştirilerine maruz kalmış ve bir tepki olarak Cairns içindeki geliştirmekte olan ülkelerin de katılımıyla G-21²⁶ hareketine neden olmuştur. Bunun neticesinde, G-21 tarafından ortak bir metin hazırlanmış ve önemli ölçüde destek görmüştür.

G-21 Grubu, özellikle pazara girişteki gelişmenin ancak sübvansiyonlar ve iç desteklerdeki ilerlemeye bağlı olarak sağlanabileceğini savunmuştur. Konferans süresince, liderliğini Brezilya'nın yaptığı, G-21 Grubu ile ABD ve AB'nin de katıldığı bir dizi toplantının gerçekleştirilmiş ancak bir uzlaşma sağlanamamıştır. Toplantılar esnasında, ABD'nin AB'ye nazaran daha az esnek davrandığı ancak her ikisinin de sübvansiyonlar ve iç destekler konusunda fazla tavizkar olmadıkları, pazara giriş konusunda ise beklentilerinin büyük olduğu görülmüştür. Sonuç olarak, 13 Eylül 2003 tarihinde yayımlanan taslak Deklarasyon metninde ticareti bozucu ihracat sübvansiyonları ile iç desteklerde gelişmiş ülkelerin çok fazla taviz vermediği bir model ortaya konmuş, pazara girişte esaslı açılıma yol açacak öneriler ile, yine geliştirmekte olan ülkeler bakımından olumsuz bir çerçeve çizilmiştir. Farklı ve Lehte Muamele hükümleri olarak geliştirmekte olan ülkelere tanınan esnekliklerin

²⁵ http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/tif_e.htm

²⁶ Brezilya, Hindistan, Pakistan, Mısır, Çin Halk Cumhuriyeti, Arjantin, Bolivya, Şili, Kolombiya, Kostarika, Ekvator, Guatemala, Paraguay, Meksika, Peru, Filipinler, Güney Afrika Cumhuriyeti, Tayland, Küba, Venezuela, El Salvador.

Uruguay Turunun ötesinde bir yenilik getirmedeği ve beklentileri karşılamaktan çok uzak olduğu görülmüştür.²⁷

22-26 Mart 2004 tarihlerinde Cenevre’de yapılan “Tarım Haftası”nda, DTÖ üyesi devletlerin genel bir çerçeve yapı oluşturmaya yönünde istekli oldukları, ancak taslak metnin çok fazla sayısal indirim hedefleri içermesinin müzakereleri tekrar tıkama noktasına getirebileceği ve daha çok genel hedefleri belirleyen bir metin üzerinde anlaşmaya varılabileceğinin sinyallerini verilmiştir.²⁸

2.3. Tarım Anlaşmasının Unsurları

Tarım ürünleri ticaretinde uzun dönemde adil ve serbest piyasa düzenine dayalı bir sistem oluşturmayı temel alan Tarım Anlaşması başlıca üç konuda düzenleme getirmektedir:

1. Pazara giriş,
2. İç destekler,
3. İhracat sübvansiyonları.

2.3.1. Pazara Giriş

Reform programı çerçevesinde üye devletler tarife dışı desteklerini eş değer tarifelere dönüştürmüşlerdir. Tarım Anlaşması, tarım ürünlerinde uygulanan tarife dışı desteklerin tarifeye dönüştürülmesi ve bu işlem sonucu ortaya çıkacak tarifeler dikkate alınmak suretiyle 1 Eylül 1986 tarihinde geçerli tarife oranları üzerinden indirim taahhüdünde bulunulmasını öngörmüştür. Üye ülkeler, Anlaşma çerçevesinde, su ürünleri dışında tüm tarım ürünlerini DTÖ’ye konsolide etmişlerdir. Tarife indirimleri konsolide oranlar üzerinden yapılmakta olup, gelişmiş ülkeler 6 yıllık bir takvimle (1995-2000) her ürün bazında %15 ve basit ortalama ile %36 oranında indirim taahhüdünde bulunurken, gelişmekte olan ülkeler için bu oran %24 olup, indirim takvimini 10 yıla kadar (1995-2004) uzatabileceklerdir. Gelişmekte olan ülkelere, bir kereye mahsus olmak üzere, “Tavan konsolidasyon” imkanı

²⁷ <http://www.dtm.gov.tr/ani/DTO/2004/TARIMMUZAKERE-0408.htm>

²⁸ “Thematic File: Post-Cancun Agenda, The Doha Work Programme Negotiations on Agriculture Current Dynamics and Prospects for a Deal”, Agency for International Trade Information and Cooperation, April 2004, sf 1-2.

tanınarak, daha önce GATT taviz listelerinde yer almayan ürünlerde, 1986 yılı hadlerinden daha yüksek oranları konsolide ederek indirim tabi tutabilmelerine izin verilirken, gelişmiş ülkelere bu imkan tanınmamıştır. Böylelikle, bu ülkeler, tarifelerini ilk aşamada yükselterek yüksek orandan indirim başlama olanağı tanınmıştır. Az gelişmiş ülkeler için tarifeler bağlayıcı olmakla birlikte, bu ülkelerin indirim taahhüdünde bulunmaları gerekmemektedir.²⁹

Tarife dışı desteklerin, tarife eş değerine dönüştürülmesi anlamına gelen tarifekasyondan sonra uygulanacak tarife oranlarının yükseleceği göz önünde bulundurularak, halihazırdaki pazara giriş kolaylıklarının korunmasını ve ithal ürünlerin pazara giriş payının iç tüketimin yüzde 3'ünden düşük olduğu durumlarda asgari giriş tarife kontenjanlarının oluşturulmasını sağlamaktadır. Söz konusu asgari giriş tarife kontenjanlarının uygulama döneminde yüzde 5'e çıkarılması kabul edilmiştir.

2.3.1.1. Genel Çerçeve

Uruguay Turu, pazar giriş alanında sistemde çok temel ve önemli değişiklikler getirmiştir. Tarımsal ticarete engel oluşturan sayısız tarife dışı engelden, eş değer tarifeler yoluyla koruma ve indirim taahhütleri sistemine geçiş öngörülmüştür.

Bu temel değişikliğin ana hususları yatırım, üretim ve ticareti;

- a) tarımsal piyasalara girişi daha şeffaf, tahmin edilebilir ve rekabetçi hale getirerek,
- b) ulusal ve uluslararası tarım piyasaları arasındaki bağları güçlendirerek ve
- c) hem tarım sektörün de hem de ekonominin tümü açısından kıt kaynakların en verimli şekilde kullanımına yol göstermek amacıyla daha fazla piyasalara bağlı hareket ederek

canlandırmaktır.

---

²⁹ Dünya Ticaret Örgütü web sitesi, (http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/tif_e.htm- Mart 2004).

Uruguay Turundan önce, tarifeler, genellikle, tarımsal ürünleri korumanın tek yolu iken, Tur ile DTÖ'de bu tarifeler için azami bağlayıcı sınırlar getirilmiştir. Bununla birlikte, tarıma özel tarife dışı engellerin, eş değer koruma sağlayan tarifelerle değiştirilmesini öngören bir tarifekasyon paketi üzerinde anlaşmaya varılmıştır. Tarım Anlaşmasının yürürlüğe girmesi ile birlikte, tarıma özel tarife dışı engeller yasaklanmıştır.

(i) Tarife İmtiyazları Listesi

Tüm DTÖ üyesi devletlerin, tüm tarımsal ürünleri kapsayan tarife imtiyazları için bir listesi vardır. Bu imtiyazlar, Uruguay turunun sonuçlarının bir parçası olup, Marakeş Protokolüne de ek olarak ilave edilmiş ve 1994 GATT Anlaşmasının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Liste, her bir tarım ürünü için, ya da bazı durumlarda daha geniş kapsamlı tanımlanan tarımsal ürünler için, ilgili Üye Devletin ithalata uygulayabileceği azami tarifeleri belirlemiştir. Tarifekasyon sürecinden kaynaklanan tarifelerin de dahil olduğu tarife listeleri, pek çok durumda sanayi ürünleri tarifelerinden önemli oranda yüksek olup, DTÖ için tarıma özel tarife dışı engellerin büyük önem taşıdığını göstermektedir. Pek çok gelişmekte olan ülke önceden sınırlanmamış tarifelerini tavan seviyelerde – DTÖ'den önce uygulanan seviyelerin de üstünde- sınırlama yoluna gitmişlerdir.³⁰

(ii) Tarife Kota Taahhütleri

Tarifekasyon paketinin bir parçası olarak, DTÖ üyesi devletler, mevcut pazara giriş imkanlarını, tarife edilmiş ürünlerde, 1986-1988 dönemi sırasında mevcut olan seviyelerde, sağlamayı taahhüt etmişlerdir. Mevcut pazara girişin, söz konusu ürünün baz yılı iç tüketiminin yüzde beşinden az olduğu durumlarda, en çok gözetilen ülke kuralı esasında ilave bir asgari giriş imkanın getirilmesi kuralı getirilmiştir.

Mevcut ve asgari giriş imkanları genel olarak, tarife kotaları şeklinde uygulanmaktadır. Asgari girişlerde, uygulanacak vergi, düşük veya asgari düzeyde olmalıdır. Bu tarife kotaları, tarife oranları da dahil olmak üzere, DTÖ üye ülke listelerinde belirlenmiştir.

---

³⁰ http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/tif_e.htm

Tarım alanında tarife kotalarının büyük bölümü Uruguay Turu müzakerelerinden kaynaklanmış olsa da, bu tür bazı taahhütler DTÖ'ye katılım sonucunda oluşmuştur. Listelerde belirlenen tarife kotaları, üye ülkelerin herhangi bir zamanda –örneğin, kötü bir hasat sonrasında iç piyasa fiyatlarının dengelenmesi gibi amaçlarla- oluşturdukları otonom tarife kotalarının aksine bağlayıcı taahhüt niteliğindedirler. 43 DTÖ üyesi devletin taahhütlerinde toplam 1.425 tarife kotası mevcut bulunmaktadır. (Bakınız Tablo: 2)

Tablo: 2- Ülkelere Göre Tarife Kota Dağılımı

Avustralya: 2	Guatemala: 22	Malezya: 19
AB: 87	Güney Afrika Cumhuriyeti: 53	Meksika: 11
ABD: 54	Hırvatistan: 9	Nikaragua: 9
Barbados: 36	İsrail: 12	Norveç: 232
Brezilya: 2	İsviçre: 28	Panama: 19
Bulgaristan: 73	İzlanda: 90	Polonya: 109
Çek Cumhuriyeti: 24	Japonya: 20	Romanya: 12
Çin: 10	Kanada: 21	Şili: 1
Dominik Cumhuriyeti: 8	Kolombiya: 67	Slovakya: 24
Ekvator: 14	Kostarika: 27	Slovenya: 20
El Salvador: 11	Kore: 67	Tayvan: 10
Endonezya: 2	Letonya: 4	Tayland: 23
Fas: 16	Litvanya: 4	Tunus: 13
Filipinler: 14	Macaristan: 70	Venezuela: 61
		Yeni Zelanda: 3

Kaynak: DTÖ web sitesi

(iii) Tarife Dışı Sınır Desteklerin Yasaklanması

Tarım Anlaşmasının 4.2. maddesi, tarıma özel tarife dışı desteklerin kullanımını yasaklamaktadır. Bu destekler, ithalat miktar kısıtlamaları, değişken ithalat vergileri, asgari ithalat fiyatları, ihtiyari ithalat lisans prosedürleri, ihtiyari ihracat kısıtlama anlaşmaları ve ihracatçı devlet ticaret kuruluşları yoluyla tarife dışı desteklerin sağlanmasını içermektedir. Normal gümrük vergileri dışında tüm benzer sınır destekleri de artık yasaklanmıştır. GATT'ın

XI:2(c) maddesi su ürünlerinde tarife dışı ithalat kısıtlamalarına izin vermeye devam etse de, tarife dışı ithalat tarımsal ürünler açısından Tarım Anlaşması tarafından kaldırıldığından geçersizdir.

Bununla birlikte, Tarım Anlaşmasının 4.2. maddesi, mal ticaretine ilişkin (sanayi ya da tarım ürünü) GATT ve diğer DTÖ Anlaşmalarının hükümleri ile uyumlu tarife dışı ithalat kısıtlamalarının kullanımını yasaklamamaktadır. Bu destekler, ödemeler dengesi hükümleri³¹, genel koruma hükümleri³², genel istisnalar³³, Sağlık ve Bitki Sağlığı Önlemlerinin Uygulanmasına İlişkin Anlaşma, Ticarete Teknik Engeller Anlaşması veya diğer genel, tarıma özel olmayan DTÖ hükümleri altında belirlenenlerdir.

(iv) Özel Muamele

Tarım Anlaşması, dört ülkeye, tarife indirimi döneminde belirli ürünlerde tarife dışı sınır desteklerini muhafaza hakkını tanıyan bir “özel muamele” hükmü³⁴ içermektedir. Bu koşullardan biri, aşamalı olarak artan ithalat kotaları şeklinde pazara giriş belirlenen ürünler için sağlanabilecektir. Bu ürün ve ülkeler: Japonya, Kore ve Filipinler için pirinç; İsrail için peynir ve koyun eti olarak belirlenmiştir. 1 Nisan 1999’da, Japonya, özel muamele uygulamasını kaldırmıştır.

(v) Özel Koruma Hükümleri

Tarifikasyon paketinin üçüncü bir ögesi olarak, üye devletler, ilgili devlet listesinde bu ürünün yanında bu etki için bir çekince olması koşuluyla, tarife edilmiş ürünler için Tarım Anlaşmasının³⁵ özel koruma önlemlerine başvurma hakkına sahiptirler. Özel Koruma Hükümlerini kullanma hakkı 38 Devlet tarafından ve sınırlı sayıda ürün için saklı tutulmaktadır.

---

³¹ GATT XII ve XVIII maddeleri.

³² GATT XIX Maddesi.

³³ GATT XX Maddesi.

³⁴ Tarım Anlaşması Ek 5.

³⁵ Madde 5.

Tarifikasyona tabi ürünlerde, ithalat hacminin Anlaşmada belirlenen bir eşik seviyeyi aşması veya ithal edilen malın fiyatının belirli bir seviyenin altına inmesi durumunda ilgili devlete, “Özel Koruma Önlemleri” ile ilave bir vergi uygulama imkanı tanınmaktadır. İthalat hacminin aşıldığı durumlarda daha yüksek oranda vergi ancak ilgili yılın sonuna kadar uygulanabilmektedir. İthal edilen malın fiyatının belirli bir seviyenin altına indiği durumlarda ise ilave vergi sadece söz konusu yükleme için yapılabilecektir. İlave vergiler tarife kotaları dahilindeki ithalatlara uygulanamaz.

Tablo: 3 - Özel Koruma Önlemi Kullanım Dağılımı

Avustralya: 10	Güney Afrika Cumhuriyeti: 166	Nikaragua: 21
AB: 539	İsrail: 41	Norveç: 581
ABD: 189	İsviçre-Liechtenstein: 961	Panama: 6
Barbados: 37	İzlanda: 462	Polonya: 144
Botsvana: 161	Japonya: 121	Romanya: 175
Bulgaristan: 21	Kanada: 150	Slovakya: 114
Çek Cumhuriyeti: 236	Kolombiya: 56	Svaziland: 166
Ekvator: 7	Kostarika: 87	Tayland: 52
El Salvador: 87	Kore: 111	Tunus: 32
Endonezya: 13	Macaristan: 70	Uruguay: 2
Fas: 374	Malezya: 72	Venezuela: 76
Filipinler: 118	Meksika: 293	Yeni Zelanda: 4
Guatemala: 107	Namibya: 166	

Kaynak: DTÖ web sitesi

(vi) Bildirim Yükümlülüğü

Bağlı tarımsal tarifeler ve tarife kota taahhütleri ülke listelerinde yer almaktadır. Üye devletin tarifelerini Tarım Komitesine bildirme yükümlülüğü yoktur. Ancak uygulanan tarifeler, DTÖ'nün diğer organlarına, Pazara Giriş Komitesi de dahil olmak üzere gönderilmektedir.

Tarife kotası olan ülkeler ve özel koruma hükümlerini kullanma hakkı olan ülkelerin, hem geçici hem de yıllık olarak, Tarım Komitesine bildirimde bulunmaları gerekmektedir. Uygulama döneminin başında, her bir tarife kotasının nasıl kullanılacağı belirlenmesi için, bildirimlerin yapılması gerekliydi. Bu bildirimler, örneğin, eğer ithalatta izinler “ilk gelene öncelik” prensibine göre yapılıyorsa veya ithalat lisansı uygulaması varsa kimlerin lisans almaya ehil oldukları ve kriterlerin neye göre yapıldığı gibi hususların ortaya çıkmasına yaramaktadır.

Özel Koruma Önlemlerini kullanma hakkına sahip olan üyelerin, ticaret ortaklarının, özel koruma önlemlerine karşı parametrelerini oluşturmaları için, ilk kullanımlarını bildirmeleri gerekmektedir.³⁶

(vii) Tarife Tavanları

Uruguay Turu esnasında tarife dışı engeller tarifeye dönüştürülürken, bir çok ülke tarife eş değerinden çok daha yüksek veri oranlarını indirimde esas tutmuş ve haksız bir koruma olanağı elde etmiştir. Tarife tavanları olarak adlandırılan bu tür yüksek tarife uygulamaları çoğunlukla, buğday, et ve süt gibi temel gıda ürünleri ile meyve ve sebze de yoğunlaşmaktadır. Tarife tavanı tanımlanmasında, uluslararası düzeyde %15 oranının üstü, ulusal düzeyde ise basit ortalamanın üç katından fazlası temel alınmaktadır. Ülkeler iç piyasayı ithalat baskısından korumak, ulusal üretimi sürdürmek ya da stratejik önemi olan ürünlerde kendi kendine yeterliliği sağlamak gibi gerekçelerle bu tür yüksek vergilere başvurabilmektedirler.

(viii) Tarife Basamaklandırması

Koruma oranlarının tarım ürününün işlenme düzeyine, diğer bir deyişle, katma değerine paralel olarak artan oranda korumaya maruz kalması şeklindeki bu uygulama özellikle gelişmekte olan ülkeler tarafından işlenmiş gıda ürünleri sanayiinin gelişmesine

---

³⁶ http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/tif_e.htm

engel olarak görülmekte ve bu ülkeleri ekonomik getirisi çok daha düşük olan tarım ürünleri ihracatçısı olmaya teşvik etmesi nedeniyle eleştirilmektedir.³⁷

2.3.1.2. Müzakereler

2.3.1.2.1. Tarifeler

(i) Aşama 1

Kanada ve ABD gibi bazı ülkeler, sektörel liberalizasyonun müzakere edilmesini önermişlerdir. Bunun dışında, ABD, tarife indirimlerinin daha yüksek olan bağlı oranlar yerine uygulanan mevcut oranlar üzerinden yapılmasını teklif etmiştir. Bu geleneksel olarak uygulanan bağlı oran kuralı ile çelişmektedir.

Bazı ülkeler tarifeleri ve diğer ithalata konan engelleri, iç üretim ve gıda güvenliğinin sağlanması açısından gerekli görmektedir. Bu nedenle, gelişmekte olan ülkeler, ihracat sübvansiyonları nedeniyle düşük fiyatlı olan ithal mallarına karşı kendi çiftçilerini korumak için ithalat vergi oran seviyelerini belirlemek için esnekliğe ihtiyaçları olduğunu belirtmişlerdir.

(ii) Aşama 2

Bu aşamada tarife indirimlerine ilişkin olarak, iki öneri ortaya çıkmıştır. Birincisi, Uruguay Turu müzakereleri esnasında ortaya atılan ve tüm ürünler üzerinden ortalama bir indirimi öngören “Uruguay Turu” yaklaşımı, diğeri ise, tüm ürünler için taban bir oran belirlenmesi ve daha yüksek tarifeler için doğrusal olmayan indirimlerin uygulanması, kotaların genişletilmesi ve gelişmekte olan ülkeler için özel muameleyi öngören “kokteyl yaklaşımı”dır.

Bunun dışında tartışmalar, gelişmekte olan ülkelere özel muamele, DTÖ’ye son yıllarda üye olan ülkeler ile geçiş ekonomisine sahip ülkeler konularında olmuştur. Bazı gelişmekte olan ülkeler, tarife indirimlerinin, gelişmiş ülkelerin ihracat sübvansiyonları ve

---

³⁷ http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/tif_e.htm

ticareti bozucu etkisi olan iç desteklerde indirme gitmeleri koşuluyla yapılması görüşünü savunmaktadırlar. Bununla birlikte, tüm ülkeler geçiş dönemlerine ihtiyaç olduğu hususunda görüş birliğine varmışlardır.

(iii) Modaliteler Aşaması

İki formül ön plana çıkmıştır. Birincisi, daha önce kokteyl formülünü savunan ülkeler tarafından ortaya atılan “İsviçre Formülü”³⁸ olup, bazı ülkeler tarafından uygulanması çok zor ve karmaşık bulunmuştur.

İkinci formül ise, “Uruguay Turu” yaklaşımı olarak adlandırılan yaklaşımdır. Buna göre başlangıç tarifesi ne olursa olsun doğrusal olarak aynı oranda indirimlerin yapılması öngörülmektedir. Ayrıca, oranların, ihracat sübvansiyonları ve ticareti bozucu etkisi olan iç desteklerdeki indirim oranlarına paralel olarak yapılması savunulmaktadır. Her iki yaklaşım da, gelişmekte olan ülkeler için, özel ve lehte muameleyi içermektedir.

(iv) Gözden Geçirilmiş İlk Taslak Modalite

Taslak, Uruguay ve İsviçre yaklaşımları arasında bir uzlaşa sağlamaktadır.³⁹
Gelişmiş Ülkeler: 3 bantlı tarife hadleri ve 5 yıllık bir süre öngörülmüştür. (Bakınız Tablo: 4)

Tablo: 4 - Gelişmiş Ülkeler Tarife İndirim Oranları

Tarife Oranı	Ortalama indirim	Ürün Bazında Azami İndirim
90%+	60%	45%
15–90%	50%	35%
0–15%	40%	25%

Kaynak: DTÖ web sitesi

³⁸ İsviçre formülü ilk olarak 1970 yılında başlayan Tokyo Turu esnasında sanayi ürünleri için uygulanan tarifelere ilişkin olarak ortaya atılmış olup, mevcut tarım müzakerelerinde İsviçre tarafından desteklenmemektedir.

³⁹ http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/tif_e.htm

Gelişmekte olan Ülkeler: 4 bantlı tarife hadlerine ilave olarak “özel ürünler” kategorisi ve 10 yıllık bir süre öngörülmüştür. (Bakınız Tablo: 5)

Tablo: 5 - Gelişmekte Olan Ülkeler Tarife İndirim Oranları

Tarife oranı	Ortalama indirim	Ürün bazında azami indirim
120%+	40%	30%
60–120%	35%	25%
20–60%	30%	20%
0–20%	25%	15%
Özel Ürünler	10%	5%

Kaynak: DTÖ web sitesi

2.3.1.2.2. Tarife Kotaları

(i) Aşama 1

Bazı devletler, müzakerelerde, tarife kotalarının düşük oranlı tarifelerle değiştirilmesi konusunun görüşülmesini talep etmişlerdir.

(ii) Aşama 2

Katılımcılar, genel olarak, kota yönetimi için “en iyi” bir yolun olmadığı hususunda birleşmişlerdir. Bazı devletler, kota tahsisinin nasıl olması konusu üzerinde durulması gerektiğini savunurken, diğerleri, şeffaflık ve her başvuru sahibine giriş imkanı gibi konuları gündeme getirmişlerdir. Ayrıca, kullanılmayan kotaların değerlendirilmesi hususu da dile getirilmiştir.

Bunların dışında, kotaların tahsisatı konusunda, ihale usulü, ilk gelene öncelik verme methodu ve tarihsel tahsisat metodları da tartışılmıştır.

(iii) Modaliteler Aşaması

Bazı devletler, kotaların miktarının artırılmasını talep ederken, diğerleri nihai amacın tarifeler olması gerektiğini öne sürmüşlerdir. Bununla birlikte, kotaların iç tüketime göre genişletilmesi, son bağılı ithalat hacmi üzerinden genişletilmesi ve kotaların miktarının azaltılmaması gibi hususlar da tartışmalar arasında yer almıştır.

Kota yönetiminin şeffaf, tahmin edilebilir ve pratik olması, ticari temellere göre yapılması, kotaların tümünün kullanımını teşvik etmesi, kullanılmayan ithalat lisanslarının yeniden tahsis edilmesi, DTÖ üyesi olmayan ülkelerden yapılan ithalatların DTÖ kotalarından hariç tutulması gibi hususları içeren prensipler üzerine oturtulması gereği öne çıkmıştır. Ayrıca, fazladan maliyet getirdiği gerekçesi ile, ihale usulünün kaldırılması talep edilmiştir. Buna, yöntemin şeffaflık ve etkinlik getirdiğini öne sürerek karşı çıkanlar olmuştur.⁴⁰

(iv) Gözden Geçirilmiş İlk Taslak Modalite

(a) Tarife Kotaları

Taslak, kota içi vergilerinin indirilmesi konusunda bir yükümlülük getirmemiştir.

İstisnaları:

- tercihli tarife dışı veya kota dışı programlar ve tropik ürünler veya ürün çeşitlendirilmesi için uygulanan programlar,
- kotaların %65'inden azının kullanıldığı durumlar.

(b) Tarife Kota Miktarları

- Gelişmiş ülkeler için iç tüketimin %10'u, gelişmekte olan ülkeler için %6.6'sı kadar artırılması,
- Uygulama süresinin, gelişmiş ülkeler için 5, gelişmekte olan ülkeler için 10 yıl olması,
- Toplam tarife kotalarının dörtte birinin, diğer bir çeyreğin %12 artırılması koşuluyla %8 artırılmasına izin verilmesi esnekliğinin tanınması

⁴⁰ http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/tif_e.htm

(gelişmiş ülkeler için diğer bir çeyreğin %8 arttırıldığı durumlarda %5 arttırılmasına izin verilmesi).

(c) Özel ve Lehte Muamele

- Gelişmiş ülkeler hassas ürünler için vergisiz giriş sağlayacaklardır.
- Gelişmekte olan ülkeler, seçilmiş “özel ürünler” için, tarife kotalarını, gıda güvenliği, kırsal kalkınma gibi sebeplerden dolayı arttırmak zorunda değillerdir.⁴¹

2.3.1.2.3.Özel Koruma Önlemleri

(i) Aşama 1

Bu alandaki teklifler, önlemlerin aynen devamı, kaldırılması ve gelişmekte olan ülke mallarına karşı kullanımının yasaklanarak değiştirilmesi şeklinde olmuştur. Bazı gelişmekte olan ülkeler, sadece kendilerinin bu önlemleri kullanmalarına izin verilmesini, gelişmiş ülkeler için kaldırılmasını talep etmişlerdir. Japonya ve Güney Kore, bu önlemlerin sadece çabuk bozulabilir ürünler ile mevsimsel ürünlere uygulanarak değiştirilmesini önermişlerdir.

(ii) Aşama 2

Bu aşamada şu hususlar önerilmiştir:

- Mevcut önlemlerin muhafaza edilerek, sadece çabuk bozulabilir ürünler ile mevsimsel ürünlere uygulanacak yeni hükümlerin ilave edilmesi. Bu öneriye korumacılığı arttıracığı eleştirisi ile karşı çıkmıştır.
- Gelişmekte olan ülkeler için, gelişmiş ülkelerden yapılan sübvansiyonlu ithalat için mukabil bir sistemin oluşturulması. Bu öneriye,

---

⁴¹ http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/tif_e.htm

devletlerin, “de minimis” oranları altında olanlar dahil sübvansiyon verme haklarının ellerinden alınacağı için karşı çıkmıştır.

- Özel Koruma Önlemlerinin yeni ülkelere genişletilerek devamı.
- Gelişmekte olan ülkelere, tüm ürünler için özel koruma uygulama hakkının sağlanması.

Bu doğrultuda, bazı devletler özel koruma önlemlerini kalıcı birer tedbir olarak görme eğiliminde iken, diğerleri bunların, tarifelerin düşürülmesi için ülkeleri teşvik eden geçici önlemler olarak görmektedirler.

(iii) Modaliteler Aşaması

Pek çok gelişmekte olan ülke özel koruma önlemlerini veya benzer bir mekanizmayı kullanma eğilimindedir. Mevcut sistemde bu önlemler sadece Uruguay Turu sırasında belirlenen ülke ve ürünler için uygulanmaktadır. Çoğu gelişmekte olan ülke bu uygulamadan yararlanamamakta olup, uygulamanın kendileri için genişletilmesi veya benzer bir mekanizmanın oluşturulmasını talep etmektedirler.

(iv) Gözden Geçirilmiş İlk Taslak Modalite

Tarım Anlaşmasının 5. maddesi altında yer alan mevcut özel koruma önlemlerinin, gelişmiş ülkeler için beş yıllık reform süreci sonuna kadar ya da iki yıllık bir süre içinde kaldırılması teklif edilmiştir. Ayrıca, gelişmekte olan ülkeler için yeni bir Özel Koruma Mekanizmasının geliştirilmesi önerisi getirilmiştir.

2.3.1.3. Ülke Görüşleri

(i) Cairns Grubu⁴²

Avustralya, Kanada ve Yeni Zelanda ile bazı Latin Amerika ülkelerinin oluşturduğu ve önemli tarım ürünü ihracatçısı durumundaki ülkelere oluşan Cairns Grubu tarım ürünlerinin hızla liberalleştirilmesini savunmaktadırlar. Cairns Grubu, tarım ürünleri tarifelerinin sanayi ürünleri tarifelerinden sekiz kat daha fazla olduğunu ve dolayısıyla, tarım

---

⁴² 10 Kasım 2000 tarih ve G/AG/NG/W/54 numaralı Cairns Grubu teklif metni.

ürünlerinin sanayi ürünlerine oranla çok daha fazla korunduğunu belirtmekte ve dünya tarım ürünleri ticaretinde korumanın yalnızca tarifeler yoluyla sağlanarak tarım ürünleri ticaretinin tamamen piyasa mekanizması işleyişine tabi kılınmasını talep etmektedirler.

Müzakerelerin ilk aşamasında, tarife tavanları ve tarife basamaklandırmasının kaldırılması da dahil olmak üzere, tarifelerin tamamen sıfırlanmasını veya hacimli indirimlere tabi kılınmasını ve tüm tarım ürünleri tarifeleri için maksimum koruma seviyelerinin tespit edilmesini talep etmişlerdir. Ayrıca, özel koruma önlemlerinin sadece gelişmekte olan ülkeler için muhafaza edilmesini, tarife kotası hacimlerinin arttırılmasını, tarife kotası yönetiminin ise gelişmekte olan ülkelerin ihracat ürünlerinin arttırılmasına hizmet edecek şekilde düzenlenmesini önermektedirler.

(ii) ABD⁴³

Tarife indirimlerine ilişkin olarak Cairns Grubu ile benzer özellikler taşımaktadır. Bu çerçevede, tarife indirimlerinde, gelişmekte olan ülkeler ve az gelişmiş ülkelerin hassasiyetine dikkat çekilerek tarife seviyelerindeki farkın kapatılması yönünde kapsamlı indirimler yapılmasını, kota içi tarifelerde de indirime gidilmesini, özel koruma önlemlerinin kaldırılmasını ve tarife kota yönetiminin disiplin altına alınmasını talep etmektedir. Bununla birlikte, kota doluluk oranının belirlenecek bir seviyenin altına düşmesi durumunda devreye girecek özel bir mekanizmanın oluşturulmasını önermektedir.

(iii) Gelişmekte Olan Ülkeler

Hindistan, Fas, Malezya ve Mısır gibi ülkelerin başını çektiği bu grup genel olarak tarife indirimine sıcak bakmamaktadır. İndirimlerin gelişmiş ülkelere daha büyük oranda yapılması gerektiği, gelişmekte olan ülkelerin kalkınma ihtiyacı çerçevesinde tarife düzeylerini belirleyebilme esnekliğine sahip olmalarını savunmakta olup, tarife basamaklandırması ve tarife tavanlarının tarım ürünlerinde pazara girişi engellediğini savunarak kaldırılmasını talep etmektedirler. Bununla birlikte, gelişmiş ülkelerin yararına olan

---

⁴³ 23 Haziran 2000 tarih ve G/AG/NG/W/15 numaralı ABD teklif metni.

özel koruma önlemlerinin kaldırılmasını veya benzer bir mekanizmanın diğer ülkeler için de geliştirilmesini talep etmişlerdir.⁴⁴

2.3.2. İç Destekler

2.3.2.1. Genel

Uruguay Turu tarım paketi iç destekler sistemini, 1947 GATT'a oranla tarımsal üreticilerin daha lehine olacak şekilde temelden değiştirmiştir. Temel hedef, her bir devletin ve her bir tarımsal sektörün özel koşulları altında hükümetlere iç tarımsal politikalarını oluşturmak için geniş bir alan bırakırken iç destekleri disiplin altına almak ve azaltmaktır.

İç desteklerde temel olarak iki kategori vardır; bir tarafta ticaret üzerinde olumsuz etkisi olmayan ya da çok az olan iç destekler ("Yeşil Kutu" destekleri) ve diğer taraftan ticareti bozucu iç destekler ("Amber Kutu" destekleri). Örneğin devlet destekli tarımsal araştırma ve eğitim ilk gruba girerken, hükümetin tarımsal ürünlere alış fiyatı belirlemesi ikinci gruba girmektedir. Tarım Anlaşması altında, tarımsal üreticilerin lehine olan tüm iç destekler kurallara bağlanmıştır.

(i) Yeşil Kutu Destekler

Yeşil Kutu altına girebilmesi için bir sübvansiyonun ticareti bozucu etkisinin olmaması veya asgari düzeyde bozması gerekmektedir. Bu sübvansiyonların hükümet tarafından verilmesi ve fiyat desteği içermemesi gerekmektedir. Tarım Anlaşmasının 2 Nolu Ekinde bu kutu altına girecek destekler belirtilmiştir.

Tarım Anlaşması, Yeşil Kutu altında yer almasına izin verilen bir takım genel ve özel destekleri içeren kriterleri kapsamaktadır. Bu destekler, indirim taahhütlerinden muaf olup, DTÖ altında herhangi bir mali sınırlamaya maruz kalmadan arttırılabilirler. Yeşil kutu destekleri hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelere uygulanmaktadır. Genel kriter desteklerin ticareti ya da üretim üzerindeki bozucu etkisinin hiç olmaması veya asgari düzeyde olmasıdır. Bu destekler, kamu tarafından finanse edilen bir hükümet programı

---

⁴⁴ http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/tif_e.htm

yoluyla yapılmakla birlikte, tüketicilerden doğrudan transfer şeklinde olmamalı ve üreticilere fiyat desteği sağlama etkisine sahip olmamalıdır.⁴⁵

(ii) Hükümet Programları

Yeşil kutu, genel kriterler ve Anlaşmanın diğer kriterlerinin karşılanması koşuluyla, hükümet tarafından sağlanan genel hizmetler, gıda güvenliği amaçlı kamu programları, iç gıda yardımlarını kapsayan hükümet programlarını içermektedir. Bununla birlikte, yeşil kutu, çevresel araştırmalar, bölgesel yardım programları, doğal afet durumunda yapılan ödemeler, belirli ürünlere ilişkin araştırmalar, zararlılar ve hastalık kontrol programları, tarımsal eğitim programları ve danışmanlık hizmetleri, denetim hizmetleri, pazarlama ve tanıtım hizmetleri, altyapı hizmetleri gibi hizmetlerin sürdürülebilmesi için de yeşil ışık yakmaktadır.

(iii) Üreticilere Doğrudan Ödemeler

Yeşil kutu aynı zamanda üreticilere, üretime bağlı olmayan doğrudan ödemelerin yapılabilmesi olanağını da vermektedir; örneğin üreticinin devletten doğrudan ödeme aldığı ancak bu ödemelerin tarımsal üretimin hacmi veya türü ile ilgili olmadığı durumlar (decoupling). Bununla birlikte, üretim ile bağı koparılmış gelir destekleri, gelir sigortası programları, doğal afet yardımları, yapısal iyileştirme programları, çevresel programlar kapsamındaki bazı ödemeler, bazı bölgesel programlar da genel kriterleri karşılaması koşuluyla bu kapsam altına alınabilmektedir.⁴⁶

(iv) Diğer Muafiyet Destekleri

Yeşil kutu destekleri dışında, diğer iki iç destek kategorisi de, Tarım Anlaşması altında, indirim taahhütlerinden muaf tutulmuştur. Bunlar; gelişmekte olan ülkelerdeki belirli kalkınma destekleri ile üretimi kısıtlayıcı programlar altında yapılan bazı doğrudan ödemelerdir. Ayrıca, “de minimis” seviyedeki destekler de indirimden muaf tutulmuştur.

⁴⁵ http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/tif_e.htm

⁴⁶ http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/tif_e.htm

(v) Kalkınma Destekleri

Gelişmekte olan ülkelerin kalkınma programlarının ayrılmaz bir parçası olan tarım ve kırsal kalkınmayı teşvik etmek amacıyla, doğrudan ya da dolaylı olarak sağlanan yardımlar, kalkınma destekleri altında yer alan destekler olarak kabul edilmektedir. Bunlar, genel olarak, gelişmekte olan ülkelerde tarıma sağlanan yatırım sübvansiyonları, gelişmekte olan ülkelerdeki düşük gelirli veya kıt kaynaklı üreticilere sağlanan tarımsal girdi sübvansiyonları ve gelişmekte olan ülkelere yasa dışı narkotik ürün yetiştiriciliğinden diğer ürün türlerine geçişi desteklemek amacıyla üreticilere sağlanan iç destekleri içermektedir.

(vi) Mavi Kutu Destekler

Üretim sınırlama programları altında yapılan doğrudan ödemeler, belirli bir alan ya da ürün veya belirli sayıda hayvan için yapılıyorsa, mavi kutu destekler altında taahhütlerden muaf tutulabilirler. Bu tür ödemeler, aynı zamanda, belirli bir baz yılında, üretimin yüzde seksen beşi veya daha az bir oranına uygulanıyorsa, bu kutu altına girebilir. Yeşil Kutu destekler üretim ile bağı koparılmış ödemeleri kapsarken, Mavi Kutu desteklerinde, üretim, ödemeleri almak için gerekli olmakla birlikte, üretimin miktarıyla doğrudan ilgili olmaması gerekmektedir.

(vii) “De Minimis”

Tüm bu muafiyet kapsamlarına girmeyen ve tarımsal üreticilerin lehine olan iç destekler indirim taahhütleri kapsamına girmektedir. Bu iç destek kategorisi; piyasa fiyat destek önlemleri, doğrudan üretim sübvansiyonları veya girdi sübvansiyonları gibi politikaları içerir. Bununla birlikte, Anlaşmanın “de minimis” hükümleri çerçevesinde, ticareti bozucu etkisi olan iç desteklerin söz konusu tarımsal ürünün, belirli bir yıl için, ürüne özel desteğin toplam değerinin, toplam üretim değerinin yüzde beşinin altında olduğu durumlarda, indirim zorunluluğu bulunmamaktadır. Ayrıca, toplam tarımsal üretim değerinin yüzde beşinin altında olan ürüne özel olmayan destekler de indirimden muaf tutulmuştur. Yüzde beşlik eşik oran gelişmiş ülkelere uygulanırken, gelişmekte olan ülkeler için “de minimis” tavan oranı yüzde ondur.

(viii) İndirim Taahhütleri

Yirmi sekiz üye devlet,* baz alınan dönemde, muafiyet dışı iç desteklere sahip olup, bunların listelerinde indirim taahhütleri belirlenmiştir. İndirim taahhütleri tüm ürüne özel ve ürüne özel olmayan destekleri tek bir çatı altında belirten “ Toplu Destek Ölçümü” terimi ile ifade edilmektedir. “Toplu Destek Ölçümü”ne sahip gelişmiş ülkeler baz alınan dönemde desteklerini altı yıl içinde yüzde yirmi oranında indirmek zorunda kalırken, gelişmekte olan ülkeler için bu oran on yılda yüzde on üç şeklindedir. Uygulama döneminin herhangi bir yılında, muafiyet dışı destekler için mevcut “ Toplu Destek Ölçümü”değeri, o yıl için listede belirlenen “ Toplu Destek Ölçümü” sınırını aşmamak zorundadır.

Takvime bağlanmış indirim taahhüdü olmayan üyeler için, istisna kategorileri içinde yer almayan iç destekler, ürüne özel ve ürüne özel olmayan “de minimis” sınırları altında olmalıdır.⁴⁷

2.3.2.2. Müzakereler

2.3.2.2.1. Amber Kutu

(i) Aşama 1

Üretimi ve ticareti bozucu etkisi olan tüm iç destekler bazı istisnalar dışında amber kutu altına girer ve bunların toplam değerinin azaltılması gerekmektedir. Bu aşamada bu desteklerin ne kadar azaltılması gerektiği ve sınırların genel ürünler üzerinden mi yoksa ürün bazında mı belirlenmesi gerektiği konuları gündeme gelmiştir.

(ii) Aşama 2

Bu aşamada bazı ülkeler amber kutu desteklerinin nihai olarak tamamen ortadan kaldırılması savunurken, tartışmaların diğer bir boyutunu, mavi ve yeşil kutu desteklerinden bazı kalemlerin amber kutuya dahil edilmesi oluşturmuştur.

Gelişmekte olan ülkelere ile geçiş ekonomilerine sahip ülkeler için “de minimis”

---

* Avrupa Birliği bir ülke olarak sayılmaktadır.

⁴⁷ http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/tif_e.htm

kuralının geçerliliği büyük ölçüde kabul görürken, gelişmiş ülkeler için “de minimis” kuralının kaldırılması önerilmiştir. Bazı ülkeler ise enflasyon oranlarının taahhütlere dahil edilmesi gereği fikrini ortaya atmışlardır.⁴⁸

(iii) Modaliteler Aşaması

Temel farklılık amber kutu önlemlerinin tamamen kaldırılması mı yoksa önemli ölçüde indirimle gidilmesi şeklinde mi olması gerektiği üzerinedir. Bazı ülkeler bu önlemlerin “de minimis” seviyesine indirilmesinin nihai aşamada adaleti sağlayacağını öne sürerek, gelişmiş ülkeler için yüzde beşlik bir oranla üç ila beş yıl, gelişmekte olan ülkeler için yüzde onluk bir oranla dokuz yıllık bir süre öngörmektedirler.

Diğer bazı ülkeler ise, bu hedefin Doha’da belirlenen ticareti ve üretimi bozucu etkisi olan iç desteklerde önemli oranda indirimle gitme hükmünden çok daha ileri gittiğini ve reform sürecinin devamını imkansız hale getirebileceğini öne sürmektedirler.

Bazı devletler, iç tüketim için kullanılan ürünler ile dış ticaret için kullanılan ürünler arasında ayırma gidilmesi önerisini sunmuşlardır. Bunun dışında, indirimlerin “ Toplu Destek Ölçümü” üzerinden mi yoksa ürün bazında mı yapılması gerektiği konusu da tartışmalar yol açmıştır. Ayrıca, bazı gelişmekte olan ülkeler “de minimis” oranlarının kendileri için yükseltilmesini önermişlerdir.⁴⁹

(iv) Gözden Geçirilmiş İlk Taslak

Gelişmiş ülkeler için “ Toplu Destek Ölçümü”nün beş yıl içinde %60 oranında indirilmesi öngörülürken, bu oran gelişmekte olan ülkeler için on yıl için %40’dır. Uruguay Turundan farklı olarak ürün bazında ayrı tavan oranların belirlenmesi kabul görmüştür.

“De minimis” oranının gelişmiş ülkeler için beş yıl içinde, %5’den %2,5’a indirimi öngörülürken, bu oran gelişmekte olan ülkeler için %10 olarak kalmıştır. Ayrıca toplam “Toplu Destek Ölçümü” hesaplanması yönteminde enflasyon oranları dikkate alınacaktır.⁵⁰

⁴⁸ http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/tif_e.htm

⁴⁹ http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/tif_e.htm

⁵⁰ http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/tif_e.htm

2.3.2.2.2. Yeşil Kutu

(i) Aşama 1

Kanada, tüm kutulara, yeşil kutu da dahil olmak üzere sınırlar getirilmesi önerisini sunmuştur. Bazı ülkeler, yeşil kutunun aynen kalması gereğini öne sürerken, diğerleri bazı düzenlemelere gidilmesini önermiştir.

(ii) Aşama 2

Bir öneride, hayvan refahı ve gelişmekte olan ülkelere, gıda güvenliği ve fakirlikle mücadele için tanınacak esnekliğin bu kutuya dahil edilmesi gereği ortaya konmuştur. Bazı gelişmekte olan ülkeler, yeşil kutuya ayrıca bir kalkınma kutusunun dahil edilmesi hususunu öne sürmüşlerdir. Bazı ülkeler yeşil kutu desteklerine daha fazla şüphe ile bakarak bu desteklerin üretim ve fiyatlar üzerinde etkili olduğunu ileri sürmüşlerdir. Özellikle gelişmekte olan ülkeler, kendilerine bu kutu altında daha fazla esneklik tanınması hususunu öne sürmüşlerdir.

(iii) Modaliteler Aşaması

Bu aşamada iki temel sorun ön plana çıkmıştır. İlk olarak yeşil kutunun, çevre, hayvan refahı, kırsal kalkınma gibi, ticaret dışı mülahazaları ve gelişmekte olan ülkelerin ihtiyaçlarını tam olarak karşılayabilecek şekilde esnek olup olmadığıdır. Diğer bir husus ise, yeşil kutunun ticareti bozup bozmadığıdır.

(iv) Gözden Geçirilmiş İlk Taslak

Bazı değişiklikler ile yeşil kutunun muhafazası öngörülmektedir:

- sabit ve değişmeyen referans dönemlerinin eklenmesi,
- tazminat için daha sıkı kriterlerinin getirilmesi,
- hayvan refahının sağlanması amacıyla artan maliyetlerin tazminatına izin verilmesi.

Gelişmekte olan ülkeler için özel ve lehte muamele kuralları altında bazı yeni doğrudan ödeme çeşitlerine izin verilmesi ve bu alanda bazı düzenlemelere gidilmesi de önerilmiştir.

2.3.2.2.3. Mavi Kutu

(i) Aşama 1

Bu kutuyu en çok kullanan ülkeler olan AB, İzlanda, Norveç, Japonya, Slovak Cumhuriyeti ve Slovenya gibi ülkeler bu kutunun amber kutu destekler gibi ticareti bozucu etkisinin olmadığını savunmakta ve muhafazasını istemektedirler. AB, mavi ve yeşil kutu desteklerinin kalması durumunda amber kutu desteklerinde daha fazla indirim gitmek için müzakerelere hazır olduğunu bildirmiştir.⁵¹

(ii) Aşama 2

Bazı gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler mavi kutunun, geçici olduğunu, kaldırılması ve amber kutuya dahil edilmesini önermişlerdir. Genel görüş ise bazı düzenlemeler ile mavi kutunun kalması şeklindedir.

(iii) Modaliteler Aşaması

Genel olarak öneriler, belirli bir sürede kaldırılması ve mavi kutunun amber kutu gibi bozucu etkilerinin olmadığı ve kalması gerektiği yönündedir.

(iv) Gözden Geçirilmiş İlk Taslak

Mevcut mavi kutu ödemelerinin bağlanarak, gelişmiş ülkeler için beş yıl içinde yarıya indirilmesi ve gelişmekte olan ülkeler için on yıl içinde %33 azaltılması ve nihai olarak amber kutuya dahil edilmesi önerisi getirilmiştir.

Bazı ülkeler, önerilerin çok ileri gittiğini ve bunların uygulanmasının mümkün olmadığını bunun ise reform sürecini olumsuz yönde etkileyeceği hususunu ısrarla dile getirmektedirler.⁵²

---

⁵¹ http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/tif_e.htm

⁵² http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/tif_e.htm

2.3.2.3.4. Ülke Görüşleri

*(i) Cairns Grubu*⁵³

İlk aşamada sunduğu müzakere önerisinde Cairns Grubu, ihracat sübvansiyonlarına benzer şekilde ticareti bozucu olarak değerlendirdiği indirim tabi iç desteklerin, belirli bir süre sonunda tamamen kaldırılacak şekilde, ilk dilim %50'den düşük olmamak üzere kapsamlı indirim tabi tutulması önerisinde bulunmuştur.

Diğer taraftan indirim muafiyetine sahip yeşil kutu destekler ile ilgili olarak, bu kapsamda verilen iç desteklerin ticaret ve üretimi bozucu etkilerinin sıfır veya sıfıra yakın olduğu kriterinin gözden geçirilmesi önerisi getirilmiştir.

(ii) ABD

İç desteklerle ilgili olarak ABD, mevcut iç destek sisteminin basitleştirilmesi, yasak iç desteklerin hacimli oranlarda indirilmesi, indirimden muaf yeşil iç desteklerin ise şeffaf ve ticareti en az bozucu olmalarını teminen mevcut kriterlerin güçlendirilmesini teklif etmiştir.⁵⁴

(iii) Gelişmekte Olan Ülkeler

İç destekler konusunda genel olarak gelişmekte olan ülkelerin mevcut disiplinlerin kendileri lehine iyileştirilmesine ve yasak iç desteklerde gelişmiş ülkelerin kapsamlı indirimde bulunmalarına veya tamamen liberalleşmeye gitmelerine yönelik teklifler getirdikleri görülmektedir.

Hindistan önerisinde, gıda güvenliğinin sağlanmasına teminen önemli tarımsal ürünlerin, indirim tabi iç destek hesaplamasının dışında bırakılmasını ayrıca, gelişmekte olan ülkelerin hemen hepsi açısından bir sorun teşkil eden enflasyonun negatif etkilerini bertaraf etmek amacıyla istikrarlı bir para sepeti oluşturarak iç destek hesaplamalarında söz konusu para sepetinin baz alınmasını teklif etmiştir.

⁵³ 10 Kasım 2000 tarih ve G/AG/NG/W/54 numaralı teklif metni.

⁵⁴ 23 Haziran 2000 tarih ve G/AG/NG/W/15 numaralı ABD teklif metni.

Diğer bazı gelişmekte olan ülkeler ise, fakirliğin önlenmesi, kırsal kalkınma ve istihdamın sağlanması gibi amaçlar çerçevesinde verilen iç desteklerin de bu kapsamda değerlendirilmesi gerektiğine işaret etmişlerdir. Yeşil kutu desteklerde, gelişmekte olan ülkelerin büyük kısmı, bütçe imkanlarına bağlı olarak daha ziyade gelişmiş ülkeler tarafından kullanılan, buna karşılık indirim tabi olmayan iç desteklerin ticareti bozucu olası etkilerinin ortadan kaldırılmasını teminen kriterlerin gözden geçirilmesini teklif etmişlerdir.⁵⁵

2.3.3. İhracat Sübvansiyonları

2.3.3.1. Genel

Uruguay Turuna kadar olan yıllarda ihracat sübvansiyonlarının hızla artması tarım müzakerelerinin en önemli konularından birini oluşturmuştur. 1947 GATT altında ihracat sübvansiyonları sanayi ürünleri için yasaklanmış olmasına rağmen, tarım ürünlerinde bu tür sübvansiyonlar sadece sınırlı bir takım şartlara bağlanmıştı.⁵⁶

İhracat sübvansiyonlarının kullanımı şu dört durumla sınırlanmıştır:

- a) İlgili DTÖ üyesi ülke listesinde belirlenen sınırlar içinde ürüne özel indirim taahhütlerine bağlı olan ihracat sübvansiyonları,
- b) Tarım Anlaşmasının 9.2 (b) maddesi hükümleri kapsamındaki tarifede belirlenen limitler üzerinde sübvansiyon verilmiş ihracat hacmi veya ihracat sübvansiyonları için bütçe harcamaları aşımı,
- c) Gelişmekte olan üye devletler için özel ve lehte muamele hükümleriyle uyumlu ihracat sübvansiyonları,
- d) Tarım Anlaşmasının 10. maddesindeki önlemlerin etkisiz kılınması (anti-circumvention) disiplinleri ile uyumlu olmak koşuluyla, indirim taahhütlerine tabi olanlar dışındaki ihracat sübvansiyonları.

---

⁵⁵ http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/tif_e.htm

⁵⁶ GATT; Madde XVI.

Diğer tüm durumlarda tarım ürünleri için ihracat sübvansiyonu kullanımı yasaklanmıştır.⁵⁷

(i) İndirim Taahhütleri

Tarım Anlaşmasında ihracat sübvansiyonları “Tarım Anlaşmasının 9. maddesinde detaylı olarak sıralanan ihracat sübvansiyonları dahil olmak üzere ihracat performansı üzerinde sübvansiyonlar” olarak tanımlanmıştır. Tarım Anlaşmasının 9. maddesinde daha detaylı olarak sıralanan ihracat sübvansiyonları özellikle:

- İhracat performansına bağlı olarak firmalara, endüstri koluna, üreticilere, kooperatiflere, aynı ödemeler de dahil olmak üzere hükümetler veya kuruluşlarınca doğrudan sağlanan sübvansiyonlar,
- Ticari olmayan tarımsal ürün stoklarının iç piyasa fiyatlarının altında kamu tarafından ihracı,
- Kamu hesabına yük getirsün veya getirmesün, kamu gücüyle finanse edilen bir tarımsal ürünün ihracatı için yapılan ödemeler,
- Alım-satım, kalite iyileştirmesi, diğer işleme masrafları ve uluslararası nakliye masraflarını azaltmak için uygulanan sübvansiyonlar,
- Navlun teşvikleri ve
- Tarımsal ürünlerdeki sübvansiyonların ihraç ürünlerine yansıyan payı

ihracat sübvansiyonları kapsamında değerlendirilmiştir. Bu kapsamda yer alan tüm ihracat sübvansiyonları indirim taahhüdü kapsamına girmiştir.

(ii) Ürün Kategorileri

İndirim taahhütleri, DTÖ üye ülke listelerinde ürün bazında gösterilmektedir. Bu amaçla tarımsal ürünler (buğday, şeker, et, tereyağı, peynir, yağlı tohumlar gibi), 23 ürün ve

---

⁵⁷ DTÖ Tarım Anlaşması, 3.3, 8 ve 10. maddeleri.

ürün grubuna ayrılmıştır. Her bir ürün ve ürün grubu için üye ülke listelerinde belirlenen miktar ve bütçe gideri taahhüdü ayrı ayrı bağlayıcıdır. Listelerde belirlenen tavanlar her uygulama yılı için uyulmak zorunda olmakla beraber, uygulama döneminin, ikinci yılından beşince yılına kadar olan dönemde sınırlı bir aşımaya izin verilmektedir. Uygulama döneminin son yılından sonra üyeler, nihai ihracat sübvansiyon tavanları sınırları içinde kalmak zorundadırlar.

(iii) İndirim Oranları

Gelişmiş devletlerin, yıllık eşit basamaklarla altı yıl içerisinde, baz yılında sübvansiyon edilen ihracat hacminin yüzde yirmi biri oranında ve sübvansiyon verilen ihracatın bütçe giderinin yüzde otuz altısı oranında indirimi öngörülmüştür. Gelişmekte olan ülkeler için bu indirimler, ihracat hacmi bağlamında on yıl için yüzde on dört ve bütçe harcamaları bağlamında aynı dönem için yüzde yirmi dördtür.

Gelişmekte olan ülkeler, uygulama dönemin süresince, Anlaşmanın özel ve lehte muamele hükmü uyarınca, ihracat sübvansiyonunu indirim taahhütlerinden sapmayacak şekilde, pazarlama maliyet sübvansiyonları ve iç nakliyat sübvansiyonlarını uygulayabilirler.

Toplamda 25 üye devlet*, 428 ayrı indirim taahhüdü ile listelerinde ihracat sübvansiyon indirim taahhüdünde bulunmuşlardır.⁵⁸

(iv) Özel İndirim Taahhüdüne Tabi Olmayan Ürünler

Tarım Anlaşması, 9.1.maddesindeki ihracat sübvansiyonlarının, üye devlet listesinin ilgili bölümünde belirlenen indirim taahhüdüne tabi olmayan tarımsal ürünler için kullanımını yasaklamıştır.

(v) Önlemlerin Etkisiz Kılınması (Anti-circumvention)

Tarım Anlaşmasında, doğrudan indirim taahhütlerine ilişkin hükümlere ilave olarak, Anlaşmanın 9. maddesinde özel olarak belirtilmeyenler dışındaki ihracat sübvansiyonlarının,

---

* AB tek bir devlet olarak sayılmaktadır.

⁵⁸ http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/tif_e.htm

diğer ihracat sübvansiyon indirim taahhütlerini engelleyecek şekilde kullanımını yasaklayan hükümler de yer almaktadır.⁵⁹ Önlemlerin Etkisiz Kılınması hükümleri, Anlaşma kriterlerinin karşılamayan ancak gıda yardımı olarak kullanılan işlemlerin taahhütleri zayıflatmasını engellemek amacıyla, “gıda yardımı” tanımını kapsamaktadır. Belirlenen kriterleri karşılayan gıda yardımları ihracat sübvansiyonu olarak kabul edilmeyecek ve dolayısıyla Tarım Anlaşması ile sınırlanmayacaktır.

Anlaşma aynı zamanda, ihracat sübvansiyonları ve benzer desteklerin üzerinde uluslararası alanda kabul görmüş disiplinlerin geliştirilmesi için çağrıda bulunmaktadır.

(vi) Bildirim Yükümlülükleri

Tüm üye devletler, Tarım Komitesine yıllık olarak ihracat sübvansiyonlarına ilişkin olarak bildirimde bulunmak zorundadırlar. Üye devletlerin büyük çoğunluğu için (indirim taahhüdünde bulunmayanlar) bu bildirim ihracat sübvansiyonlarının kullanılmadığının bildirilmesine dayanır. İndirim taahhüdünde bulunan üye devletler için ise, yıllık bildirimler sübvansiyonların hacim ve bütçe harcamaları açısından yıllık kullanımını kapsamak zorundadır.

Önlemlerin Etkisiz Kılınması hükümlerinin bir parçası olarak üye devlet, verilmesi durumunda, gıda yardımlarının yıllık bazda kullanımını da bildirmek durumundadırlar.⁶⁰

2.3.3.2. Müzakereler

2.3.3.2.1. İhracat Sübvansiyonları

(i) Aşama 1

Bu aşamada, bazı devletler her tür ihracat sübvansiyonlarının tamamen kaldırılmasını ve ikinci aşamanın başında peşin olarak büyük oranda bir indirim önerirken, diğerleri sübvansiyonların tamamen kaldırılması ve peşinen indirime karşı çıkmışlardır. Bir

---

⁵⁹ Tarım Anlaşması Madde 10.

⁶⁰ http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/tif_e.htm

çok gelişmekte olan ülke yerel üreticilerinin, ihracat sübvansiyonu aldıkları için düşük fiyatlarla pazarlarına giren ithalatçılarla rekabet edemediklerini ve olumsuz yönde etkilendiklerini, aynı sebeple ihracatta da rekabet güçlerinin zayıfladığını dile getirmişlerdir. Ayrıca, pek çok ülke, hükümetlerin taahhütlerden, gıda yardımı, sübvansiyonlu ihracat kredileri, devlet ticari kuruluşlarının kullanımı gibi yöntemlerle sapmalarının önlenmesi için genişletilmiş ve geliştirilmiş kuralların getirilmesini talep etmişlerdir. Hindistan gibi bazı ülkeler, gelişmekte olan ülkelere bazı ürünlerine sübvansiyon verebilmeleri için ilave bir esneklik tanınmasını önermişlerdir.

Bazı ülkeler kuralların eşit olmadığını, bütçe imkanları geniş olan ülkelerin ihracat sübvansiyonlarına büyük miktarda para harcadıklarını belirli oranda indirim yapınca, bu devletlerin sübvansiyona devam edeceklerini ileri sürmüşlerdir.⁶¹

(ii) Aşama 2

İkinci aşamada bazı devletler, ihracat sübvansiyonlarında, hemen, %50 oranında bir indirim ve gelişmiş ülkeler için üç yıl, gelişmekte olan ülkeler için altı yıllık bir sürede ise tamamen kaldırılmasını öngören bir teklifte bulunmuşlardır. Diğer bir grup devlet, genel olarak aynı yönde görüş bildirmekle birlikte, gelişmekte olan ülkelere daha fazla esneklik tanınmasını önermişlerdir.

Bu öneriler, bazı devletlerden destek görmekle birlikte, bazı devletler özellikle sübvansiyonların tamamen kaldırılmasına karşı çıkmışlardır.

Diğer bir öneri, bazı ürünlerde daha mütevazı oranlarda ve diğer ürünlerde daha fazla olmak üzere indirimlerin yeniden dengelenmesi ve tamamen kaldırılmaması şeklindedir. Ayrıca, ithalatta da ihracattakilere mukabil önlemler alınması gereği ortaya atılmıştır. Bununla birlikte, net gıda ithalatçısı olan ülkeler ile az gelişmiş ülkelerin düzenlemelerine yardımcı olmak için daha etkin önlemlerin alınması gereği de ileri sürülmüştür.⁶²

---

⁶¹ http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/tif_e.htm

⁶² http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/tif_e.htm

(iii) Modaliteler Aşaması

Öneriler:

- %50 oranında hemen bir indirim ve gelişmiş ülkeler için 3, gelişmekte olan ülkeler için altı yıllık sıfırlama süresi,
- benzer, ancak peşinen bir indirimin olmaması,
- sıfırlama süresinin beş yıl olması,
- ihracat kredileri ve iç destekler gibi diğer alanlarda yapılacak değişikliklere göre ortadan kaldırmaya karar verilmesi,
- bazı ürünlerde daha az bazı ürünlerde ise daha büyük oranda indirim yapılması.

Gelişmekte olan ülkelerin büyük çoğunluğu, sübvansiyonların ortadan kaldırılması ve peşin indirim konusunda uzlaşmaya varırken, özel ve lehte muamelelerin nasıl olması konusunda farklı görüşler vardır.⁶³

(iv) Gözden Geçirilmiş İlk Taslak Modalite

Taslak sübvansiyonların iki bölümde kaldırılmasını öngörmektedir: bir grup ürün için beş yıl (gelişmekte olan ülkeler için on yıl), diğer ürünler için dokuz yıl (gelişmekte olan ülkeler için on iki yıl). Ayrıca, gelişmekte olan ülkeler, 9.4. madde uyarınca pazarlama, ürün geliştirme ve iç nakliyat gibi alanlarda sübvansiyon vermeye devam edeceklerdir.

2.3.3.2.2. İhracat Kredileri

(i) Aşama 2

Bir çok ülke, sübvansiyonlu ihracat kredilerinin, ihracat sübvansiyonu taahhütlerinden sapma amacıyla kullanılabileceğini belirterek, bu hususta disiplinler geliştirilmesi gerektiğini öne sürmüşlerdir. Bazı devletler, bu kredilerin ihracat sübvansiyonları paketi içinde müzakere edilmesini teklif etmişlerdir. Bazı devletler ise, ihracat kredilerinin büyük oranda sübvansiyon içermediğini ve mali sıkıntılar ya da gıda arzı sorunu yaşayan ithalatçı ülkelerin gıda güvenliği için yararlı olduğunu savunmuşlardır.

⁶³ http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/tif_e.htm

(ii) Modaliteler Aşaması

İki yaklaşım öne çıkmaktadır. Birincisi, ihracat kredileri ve sigortalarının, kredinin süresi, faiz oranları, uygun sigorta primleri gibi birtakım ticari temellere göre tanımlanması ve bunun dışında kalan kredilerin, ihracat sübvansiyonu olarak değerlendirilmesi ve indirilmesi veya kaldırılmasını öngörmektedir. İkinci yaklaşım ise, kredi, sigorta ve garantilerin sübvansiyonun boyutunun ayrı olarak hesaplanarak ihracat sübvansiyonu uygulamasının yapılmasını öngören “indirim taahhütleri” yaklaşımıdır.

Bazı ülkeler, ihracat kredilerinin döviz kuru krizi dönemlerinde yararlı olabileceğini ve kaldırılırken dikkatli olunması gerektiğini öne sürmüşlerdir.

(iii) Gözden Geçirilmiş İlk Taslak Modalite

Taslakta, kredilerin şekilleri ve kredi alanlara uygulanacak, geri ödeme koşulları ve faiz oranları, acil durum istisnaları, şeffaflık, bildirim ve gelişmekte olan ülkelere özel ve lehte muamele gibi disiplin, kural ve koşullar ayrıntılandırılmıştır.⁶⁴

2.3.3.2.3. Gıda Yardımı

(i) Aşama 2

Tüm ülkeler gıda yardımının insani nedenlerle gerekli olduğu konusunda hemfikirlerdir. Bununla birlikte, birçok ülke yardımların hibe şeklinde olması gereğini öne sürmüştür. Pek çok gelişmekte olan ülke, hibeyi yapan ülkelerin miktar, şeffaflık, hibe yapılan devlete teknik ve mali yardım talebi durumunda bunları sağlama, yardımların arz fazlasını eritmek amacıyla kullanılmaması gibi alanlarda bir takım bağlayıcı taahhütleri üstlenmelerini talep etmişlerdir.

(ii) Modaliteler Aşaması

Gıda yardımının ilgili uluslararası örgütler aracılığı ile yapılması önerilirken, bazı devletler hükümetlerin özellikle acil durumlarda yardımı daha hızlı ulaştırabileceğini öne sürmüşlerdir. Bununla birlikte, yardımın sadece hibe şeklinde olması gerektiği konusuna karşı çıkan gruplar da olmuştur.

---

⁶⁴ http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/tif_e.htm

(iii) Gözden Geçirilmiş İlk Taslak Modalite

Taslakta, yardımın gerçekten yardım amacıyla yapılıp yapılmadığının belirlenmesi ve sadece hibe şeklinde verilmesi, aksi halde ihracat sübvansiyonu muamelesi yapılması hususu öne sürülmüştür.

2.3.3.3. Ülke Görüşleri

(i) Cairns Grubu⁶⁵

Tarım piyasalarının tamamen liberalleştirilmesinden yana olan Cairns Grubu, ihracat sübvansiyonlarını, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler açısından ticareti en çok bozan araç olarak nitelendirmekte ve sanayi ürünlerine yönelik sübvansiyonlar için GATT döneminde getirilen disiplinler dikkate alındığında, tarım ürünleri ticaretindeki sübvansiyon uygulamaları için bir dayanak görmediklerini ifade etmektedirler. Ayrıca, ihracat sübvansiyonlarının, uygulama döneminin ilk yılında yüzde elliden az olmamak kaydıyla, müzakere süreci içinde belirlenecek belirli bir dönem sonunda kaldırılması ve bunlara eş etki sağlayan tüm diğer araçlar için daha sıkı kuralların getirilmesini önermektedir.

(ii) ABD

ABD, ihracat sübvansiyonlarının müzakerelerde belirlenecek bir süre sonunda, yıllık eş dilimler halinde tamamen kaldırılması görüşüne katılmaktadır. Ayrıca, ihracat yapan devlet ticari kuruluşlarının sahip oldukları ayrıcalıklara son verilmesini, ihracat vergilerinin kaldırılmasını, ihracat kredileri ile ilgili olarak Tarım Anlaşmasında yer verilen hükümlere tamamen işlerlik kazandırılmasını da önermektedir.

(iii) Gelişmekte Olan Ülkeler

Gelişmiş ülkeler tarafından yoğun olarak kullanılan ihracat sübvansiyonları, gelişmekte olan ülkelerin tarımsal ürün ihracatlarının önündeki en önemli engellerden biri durumundadır. Gelişmiş ülkeler, elverişli bütçe imkanları çerçevesinde rahatlıkla kullanabildikleri iç destek politikaları sonucunda ortaya çıkan üretim fazlalıklarını yüksek ihracat sübvansiyonları yoluyla diğer ülke pazarlarına kolaylıkla aktarabilmekte, bu durum

---

⁶⁵ 10 Kasım 2000 tarih ve G/AG/NG/W/54 numaralı teklif metni.

üretici konumundaki gelişme yolundaki ülkelerin yüksek üretim maliyetine bağlı olarak rekabet edemeyeceği elverişsiz koşullar yaratmaktadır. Bu sebeple ilk aşamada, gelişmiş ülkelerin uyguladıkları ihracat sübvansiyonlarının, belirlenecek bir takvim çerçevesinde tamamen kaldırılması tüm gelişmekte olan ülkelerin mutabakat sağladıkları bir husus olmuştur.

2.3.4. Tarımın Çok Fonksiyonluluğu ve Ticaret Dışı Mülahazalar

DTÖ Tarım Anlaşmasının 20. maddesinde tarım sektöründe kapsamlı ve kademeli indirimler ile reform sürecinin uzun dönemde devamı hükmüne bağlanmış bunun yanı sıra ticaret dışı mülahazaların da ele alınacağı belirtilmiştir. Kavram, gıda üretiminin yanı sıra tarım sektörünün kendine has özelliklerinden kaynaklanan ve gıda üretimi dışında, tarımın, kırsal kalkınma, istihdam, tarımsal alanların varlığını sürdürebilmesi, gıda güvenliği, çevre ve biyo-çeşitliliğin korunması üzerindeki etkilerini içermektedir. Bu konuda ülkelerin, kendi şartlarına, ihtiyaç ve beklentilerine göre, söz konusu kavrama farklı yorumlar getirebildikleri görülmektedir.

Tarımın çok fonksiyonluluğu konusunu müzakerelerin bir parçası olarak gören ülkelerin başında AB, Japonya, Kore, Norveç ve İsviçre gelmektedir. Ülkeler ticaret dışı mülahazalar konusunda farklı görüşler ortaya koymaktadırlar ve bu konuda ortak bir paydanın henüz oluşturulmadığı görülmektedir. Ancak, ülkelerin ticaret dışı mülahazalar konusundaki ihtiyaçlarına daha çok iç destekler kavramı ve yeşil kutu destekler aracılığı ile cevap aradıklarını ifade etmek yanlış olmayacaktır. Bazı ülkeler, tarımın çok fonksiyonluluğunu reddetmemekle birlikte, bu kavrama sığınarak tarımın ayrıcalıklı konumunun sürdürülmesinden endişe duymaktadır.⁶⁶

2.3.5. Barış Hükümü

Tarım Anlaşmasının 13. maddesi, 2003 yılı sonuna kadar Anlaşmanın belirli hükümlerine uygun olmak kaydıyla ihracat sübvansiyonları ve iç destekler kullanımını için üye devletlere GATT 1994 ve Sübvansiyon Anlaşmalarından muafiyet tanımaktadır. Bazı ülkeler, ihracat sübvansiyonları ve iç desteklerinde taahhüt ettikleri indirimleri yaptıkları takdirde, bazı alanlarda desteklemeler için yasal bir güvence oluşturması nedeniyle barış hükümünün

---

⁶⁶ <http://www.dtm.gov.tr/anl/DTO/TARIM-ANL.htm>

devamını istemişlerdir. Bazı ülkeler, tüm sübvansiyonların kaldırılması amacıyla bu hükmün geçici olmasını, diğerleri ise bazı değişikliklere gidilerek devamını savunmaktadır.

BÖLÜM: III - AVRUPA BİRLİĞİNİN POZİSYONU⁶⁷

1. Ortak Tarım Politikası Reformu ve AB Genişleme Süreci

AB'nin İleri Tarım Müzakereleri pozisyonunu etkileyen temel esaslar olarak, Ortak Tarım Politikasının (OTP) reform süreci ve AB'nin genişlemesi sayılabilir. 1980'li yıllardan itibaren, AB'nin tarım ithalatçısı konumundan tarım ihracatçısı konumuna geçmesi ile OTP'nin korumacı yapısı, özellikle GATT bünyesinde olmak üzere başta ABD olmak üzere önemli tarım ihracatçısı ülkeler tarafından eleştirilere hedef olmuştur. Topluluğun 1963 yılında taraf olduğu GATT'ın tarım ürünlerine ilişkin tedbirlerinin sınırlı kalması nedeniyle, AB, dış kaynaklı rekabete karşı değişken vergiler uygulamasına devam edebilmiştir. ABD de, AB'nin ihracat kapasite artışının rekabet gücünden değil, OTP kapsamındaki ihracat sübvansiyonlarından kaynaklandığını öne sürerek, ihracat sübvansiyonlarını arttırmıştır. Özellikle, AB ve ABD'nin uyguladığı korumacı politikalar ise tarım ihracatçısı ülkelerin rekabet güçlerini önemli ölçüde azaltmıştır. Bu gelişmeler sonucunda tarım ürünleri ticaretinin GATT kapsamına alınması için baskılar oluşmuş ve nihai olarak Uruguay Turu kapsamında tarım ticaretini olumsuz yönde etkileyen etkenlerin ortadan kaldırılması için ortak kuralların oluşturulması karara bağlanmıştır. Bu çerçevede, 1992 yılında uygulamaya konan MacSharry reformları ile OTP'nin işleyişinden kaynaklanan sorunların yanı sıra dünya ticaretindeki gelişmeler ve çevre unsurunu da dikkate alarak OTP'nin pazar ve fiyat mekanizmalarında önemli değişikliklere gidilmiştir.

Tarım Anlaşmasının imzalanması ile tarife dışı engellerin tarifelere dönüştürülmesi süreci neticesinde, OTP'nin dış rekabete karşı kullandığı temel koruma mekanizmaları olan prelevmanlar ve değişken vergiler, eş değer gümrük vergilerine dönüştürülmüştür. Gümrük tarife indirimlerinin, uygulanan tarifelerin üzerinde olması nedeniyle OTP'ye etkisi önemli oranda hissedilmemiştir. İhracat sübvansiyonlarının sınırlandırılmasının etkisi ise büyük ölçüde hissedilmiş ve özellikle şarap, sığır eti, zeytinyağı ve pirinç olmak üzere dört sektörde sınırlar aşılmıştır. İç desteklerde yapılan düzenlemeler ise MacSharry reformları paralelinde yapılan düzenlemeler neticesinde önemli bir etki yaratmamıştır.⁶⁸

⁶⁷ 14 Aralık 2000 tarih ve G/AG/NG/W/90 numaralı Avrupa Birliği teklif metni.

⁶⁸ Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, Avrupa Birliği Tarım Politikası: Avrupa'da Yenilenme ve Türkiye'ye Etkisi, sf 6.

MacSharry reformları bütçe harcamalarına bir disiplin getirmiş olsa da tarıma ayrılan payın hala Topluluk bütçesinin yaklaşık olarak yarısını oluşturması reform sürecinin devamını gerektirmiştir. OTP'nin geniş kapsamlı bir dönüşümünü öngören Gündem 2000, Topluluk tarım politikalarına yeni bir perspektif getirerek kırsal ekonominin sürdürülebilirliğine katkıda bulunmuştur.⁶⁹ Gündem 2000'in benimsendiği 1999 Berlin Zirvesinde, Komisyonun 2002 yılında, hububat ve yağlı tohum piyasaları ile sığır eti piyasasının durumlarını, süt kota sisteminin geleceğini ve tarımsal harcamaların gelişimini dikkate alan bir ara değerlendirme yapması öngörülmüştür. Bu değerlendirmenin önemli bir amacı da üreticilere verilen desteklerin belli bir temele dayandırılarak destek sisteminin gerekliliğinin kamuoyu önünde aklanmasıdır.

Üretimi olumsuz yönde etkileyen, piyasanın doğurduğu taleplere göre değil de sübvansiyonlara yönelik bir üretimi teşvik eden destekleme sisteminin meşruiyeti tartışma konusu olmaktadır. Bu nedenle, tarımsal sübvansiyonların sadece üreticilerin gelirlerini artırmaya yönelik olmaması, hayvan refahı kurallarına uyum, çevrenin ve kültürel mirasın korunması, sosyal dengenin güçlendirilmesi gibi getirileri de olması gerektiği hususları vurgulanmaktadır. Avrupa Komisyonunun Tarım, Kırsal Kalkınma ve Balıkçılıktan sorumlu üyesi Fischler, özellikle, son yıllarda patlak veren BSE, şap gibi krizlerin de etkisiyle OTP'nin mevcut haline kamuoyunun duyduğu güvenin sarsıldığını, bu güvensizliğin göz ardı edilemeyeceğini vurgulamaktadır. Fischler, AB'nin tüketicilere yüksek kaliteli ürünler sunan, üreticilere adil bir gelir sağlayan ve aynı zamanda çevreye duyarlı rekabetçi bir tarım politikasına ihtiyacı olduğunu, ancak halihazırdaki OTP'nin bu hedeflere ulaşmada yetersiz kaldığını, politikalarda bu hedefleri içerecek şekilde acilen düzenlemelere gereksinim duyulduğunu belirtmektedir. Bunların yanı sıra, AB'nin genişleme süreci kapsamında, özellikle aday ülke statüsünde bulunan 10 Merkezi ve Doğu Avrupa ülkesinin ekonomilerinde tarımın büyük bir paya sahip olması da, hem bu ülkelerin tarım sektörlerinin AB'ye uyumu, hem de entegrasyonun, DTÖ Tarım Anlaşması çerçevesinde sorunlar teşkil etmesine yol açmış, bu durum ise OTP'de köklü reformlara ihtiyacın ön plana çıkmasına neden olmuştur. Komisyon tarafından 10 Temmuz 2002 tarihinde sunulan ara dönem değerlendirmesi de bu reform ihtiyacından doğmuştur.

---

⁶⁹ Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, Avrupa Birliği Tarım Politikası: Avrupa'da Yenilenme ve Türkiye'ye Etkisi, sf 6.

Fischler, reformların genel hedeflerini şöyle sıralamaktadır:⁷⁰

- 1) Topluluk piyasası ve dünya piyasalarındaki fırsatları değerlendiren rekabet gücü yüksek bir tarım sektörünün oluşturulması,
- 2) Gıda güvenliği ve kalitesinin yükseltilmesi,
- 3) Tarım sektöründen geçinen nüfusa adil ve istikrarlı gelirin temini,
- 4) Çevreye özen gösterilmesi,
- 5) Tarımsal politikaların basitleştirilmesi,
- 6) Tüketicilerin talep ettiği hizmetleri sunan üreticilerin ödüllendirildiği bir sistemin teşkili.

Bu hedeflere ulaşmak için Komisyon, öncelikle şu tedbirlerin alınmasını öngörmüştür:⁷¹

- 1) Üretim ve doğrudan destek arasındaki ilişkinin ortadan kaldırılması (decoupling),
- 2) Desteklerin çevre, gıda güvenliği, hayvan refahı ve mesleki güvenlik standartları gibi koşullara bağlanması,
- 3) Doğrudan desteklerin yeniden düzenlenerek kırsal kalkınmaya verilen desteklerin kayda değer bir oranda arttırılması,
- 4) Yeni bir çiftlik denetim sisteminin hayat geçirilmesi,
- 5) Kaliteli üretim, gıda güvenliği ve hayvan refahını teşvik edecek, çiftlik muhasebe sisteminin maliyetini karşılayabilecek yeni kırsal kalkınma tedbirlerinin alınması.

Öte yandan, OTP'nin hali hazırda en önemli bölümü olan piyasa düzenlemelerine ilişkin olarak ise süt, hububat, pirinç, durum buğdayı, kuru yem, proteinli ürünler ve sert kabuklu meyve sektörlerinde gerekli düzenlemelere gidilmesi gibi hususlar yer almaktadır.

---

⁷⁰ http://europa.eu.int/comm/agriculture/index_en.htm

⁷¹ http://europa.eu.int/comm/agriculture/index_en.htm

Reform süreci, 26 Haziran 2003 tarihinde, Tarım Bakanlarının OTP Reform Paketini kabul etmeleri ile büyük ivme kazanmıştır. Yasal metinler, 29 Eylül 2003 tarihinde Tarım Konseyi tarafından resmi olarak onaylanmış ve 21 Ekim 2003 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.⁷²

Son OTP reformu ile destekleme mekanizması, ticareti bozucu etkisi olan desteklerden, ticareti bozucu etkisi az ve kabul edilebilir olan desteklere kaydırılmış ve AB'nin DTÖ müzakerelerinde eli büyük ölçüde güçlenmiştir.

2. AB'nin Pozisyonu

2.1. Pazara Giriş

AB, pazara giriş imkanlarının özellikle gelişmekte olan ülkeler başta olmak üzere tüm DTÖ üyesi ülkelerinin lehine olacak şekilde artırılmasının amaçlanmasını savunmaktadır. Bu, dünyanın en büyük tarım ihracatçılarından biri olan AB için çok önemlidir.

AB, tarife indirim formülünün, Uruguay Turunda olduğu gibi, bağlı tarifelerin tümünde ortalama bir indirime gidilmesi ve her bir tarife haddi için azami bir indirime gidilmesi şeklinde taahhütlerle yapılmasını önermektedir. Uruguay Turu sırasında kabul gören bu yaklaşımın avantajları şu şekilde sıralanmıştır:

- a) bu yolun tarife indirimlerinde iyi bilinen, denenmiş, basit ve etkili bir yol olması,
- b) Anlaşmanın 20. maddesinde öngörülen ve tüm üyelere uygulanan, korumalarda önemli ölçüde indirime gidilmesi ilkesi ile tam olarak uyumu,
- c) Bu sürecin, bazı tarımsal sektörlerde, diğerlerine nazaran daha ileri seviyede olması ve devletlere bazı sektörlerde bu durumun dikkate alınabilmesi imkanını tanıması nedeniyle, tarifelerin indirilmesinde yeterli bir esneklik sağlaması.

Tarife Oranları Kotalarına ilişkin olarak, AB, pazara giriş imkanlarının artırılması yönünde kotaların olumlu katkı sağladıklarını ileri sürmektedir. Bununla birlikte, mevcut

---

⁷² 21/10/2003 tarih ve L 269 sayılı Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi

koşullarda tarife oranları kotalarının yönetimi konusunda yaşanan yasal belirsizlikler nedeniyle, tarife oranları kota yönetiminin, şeffaflık, güvenilirlik ve güvenliği için bir dizi kural ve disiplinin kabul edilmesi gereğini dile getirmişlerdir.

Bununla birlikte, tarımsal ürünlerin ve gıda ürünlerinin isimlerinin gaspına karşı koruma önlemlerinin alınmasını, coğrafi işaret ve menşe kullanım hakkının korunmasını, etiketlemenin hukuki olarak düzenlenerek tüketicinin korunması ve adil bir rekabet ortamının sağlanmasını talep etmektedirler.

AB, özel koruma önlemlerinin ithalat fiyatlarında keskin düşüşlere ve ithalatta ani ve beklenmeyen olumsuz etkilere yol açmaması nedeniyle tarifekasyon süreci için çok yararlı olduğunu ve benzer bir mekanizmanın Tarım Anlaşmasında sürdürülmesi gerektiğini savunmaktadır.

Modaliteler

AB, gelişmekte olan ülkeler için geliştirilmiş pazara giriş imkanları sağlanması ve tüm gelişmiş ve ileri düzeydeki gelişmekte olan ülkelerin, tüm az gelişmiş ülkelerden olan ithalatlar için gümrük vergisiz ve kotasız pazara giriş imkanı sağlamaları gereği hususlarını dile getirmiştir. Gelişmiş ülkelerin, tarımsal ürünlerdeki toplam ithalatlarının en az %50'sinin gelişmekte olan ülkelere olmasının sağlanması ve bu ülkelere sıfır vergi uygulaması, Uruguay Turu esas alınarak, azami olarak, toplamda ortalama %36 ve her bir tarife haddinde ürün bazında en az %15 oranında indirimine gidilmesi, gelişmekte olan ülkelerin kalkınma ihtiyaçları için minimum indirimine gitmelerine izin verilmesi, şeffaflık, güvenilirlik ve kota yönetiminin güvenliği için kural ve disiplinlerin oluşturulması, tarife kotalarına ilişkin olarak, özel koruma önlemlerine benzer bir sistemin devamı, coğrafi işaretlemenin önemi ve bu alanda gerekli tedbirlerin alınması hususları modaliteleri içinde yer almaktadır.

2.2. İç Destekler

AB, Tarım Anlaşmasının iç desteklerde, fiyat destekleme sisteminden daha şeffaf ve ticareti daha az bozucu bir sisteme geçilmesi için, üye devletlere yardımcı olma konusunda önemli bir temel oluşturduğunu belirtmektedir.

İlk aşamada, yasak iç desteklerde nihai taahhüt düzeyi üzerinden gerçekleştirilecek indirimlerle önemli seviyede liberalizasyon öngörülürken, yeşil kutu desteklerin niteliği konusundaki kriterlerin güçlendirilmesi Cairns Grubu ve ABD'nin önerilerine benzer şekilde ortaya konulmuştur.

AB, mavi ve yeşil kutu desteklerin devamı koşuluyla, desteklerde daha fazla indirim için müzakerelere hazır olduğunu belirtmiştir.

AB'nin yeşil kutu desteklerde dikkat çektiği husus bu tür desteklerin çevrenin ve kırsal alanların korunması, fakirliğin önlenmesi, hayvan refahı ve gıda güvenliğinin sağlanması gibi sosyal amaçlara hizmet edebilecek şekilde geliştirilmesi gerektiğidir.

Ticaret ve üretim üzerinde bozucu etkileri olan iç destekler ile indirim muafiyeti kapsamı dışında kalan yeşil kutu destekler arasında bir geçiş aracı niteliği gösteren mavi kutu destekler AB tarafından önemli bir tarımsal politika aracı olarak değerlendirilmektedir.

Mavi kutu destekleri en yoğun kullanan ülke konumundaki AB, İleri Tarım müzakereleri konusunda sunduğu önerisinde, reform döneminde, mavi kutu desteklerin mevcut kural ve disiplinler çerçevesinde devamından yana olduğunu ifade etmiştir.

AB, reform sürecinin, Nihai Bağlı Taahhüt seviyesinden başlayarak Toplu Destek Ölçümünden daha fazla indirime gidilmesi, ürüne özel olmayan iç desteklere ilişkin kuralların daha fazla güçlendirilmesi ve gelişmiş ülkeler için "de minimis" hükmünde indirime gidilmesi hususlarını önermektedir.

AB, Amber Kutu desteklere ilişkin olarak, piyasa fiyatlarındaki değişimler için tazminat görevi görerek ihracat performansında artışlara neden olan amber kutu desteklerine özel disiplinlerin uygulanması önerisini getirmektedir.

Modaliteler

AB, ticareti bozucu iç desteklerde, nihai bağlı taahhüt seviyesinden başlamak kaydıyla "Toplu Destek Ölçümü" üzerinden %55'lik bir indirim önermektedir. Reform sürecinin hızla devam etmesi amacıyla, mevcut iç destek tanımının ve Uruguay indirim methodunun devamını savunmaktadır. Mavi kutu desteklerin amber kutu destekler kadar

ticareti bozucu etkisi olmaması ve asıl ticareti bozucu etkisi olan desteklerin azaltılmasında önemli katkısı olması nedeniyle devamının gereğini öne sürmektedir. Piyasa fiyatına ve ihraç edilen ürün üzerine yapılan yardımları ticareti bozucu etkisinin çok büyük olduğuna dikkat çekerek bu yardımların disiplin altına alınması, “de minimis” ilkesinin gelişmiş ülkeler için kaldırılması, sosyal ihtiyaçların ve kalkınmanın sürdürülebilmesi için yeşil kutu desteklerin devamı hususlarını önermektedir.

2.3. İhracat Sübvansiyonları

İhracat sübvansiyonları konusunu müzakerenin önemli bir unsuru olarak değerlendiren AB, bir yandan müzakere pozisyonunu güçlendirmek, diğer taraftan bu konuda daha rekabetçi bir ortamın sağlanması düşüncesiyle ihracat sübvansiyonlarının eş etkili sayılan ancak detaylı düzenlemelerin gerçekleştirilmediği diğer araçlarla birlikte ele alınması görüşünde olduğunu ortaya koymuştur. AB ayrıca, ihracat desteklerinden sadece ihracat sübvansiyonları konusunda disiplin getirilmesini ayrımcılık olarak nitelendirmektedir.

AB, ihracat sübvansiyonlarına en çok başvuran ülke olduğu yönündeki eleştirilere ise, ihracat kredileri ile mukayese edildiğinde, uygulamalarını DTÖ taahhütlerine uygun olarak şeffaf olarak uygulandığını ifade etmekte, ihracatta rekabetin diğer unsurlarının da benzer şekilde ele alınması halinde, ihracat sübvansiyonları uygulamalarında indirimle gitmeye hazır olduğu mesajını vermektedir. Bu amaçla, tarımsal ihracat kredilerinin özel DTÖ kural ve disiplinleri altında ele alınması gereğini öne sürmektedir.

AB, ayrıca, gıda yardımları alanında yaşanan kötüye kullanmanın önlenmesinin, Tarım Anlaşmasının gıda yardımlarına ilişkin 10. maddesinin gözden geçirilmesi ve güçlendirilmesi yoluyla yapılması ve aynı zamanda, tarımsal fazlalıkların eritilmesinin aksine, gıda yardımı bağışlarının uygun seviyelerde tutarak, gerçek gıda yardımlarının geliştirilmesi gereğini dile getirmektedir. Bu amaçla, gıda yardımlarının tamamen hibe şeklinde yapılması gereğini, bu yardımların, yardımı alan ülkede yerel tarımsal üretimi ve pazarlama kapasitesini olumsuz yönde etkilememesinin sağlanmasını ve zorunlu bir ön bildirim mekanizmasının oluşturulmasını önermektedir.

AB'nin OTP prensiplerine bağlı olarak kullandığı sübvansiyonlar üreticilerine sağladıkları fonların gelir artırıcı etkisi yanında, ihracat potansiyellerinin artmasına da yardımcı olmaktadır. Bununla birlikte, AB, tüm ihracat sübvansiyonlarının eşit koşullarda ele

alınması halinde, ihracat sübvansiyonlarında daha fazla indirim görüşmelerine hazır olduğunu da bildirmiştir.

Modaliteler

İhracat sübvansiyon hacminde önemli oranda indirim ve bütçe giderleri için ortalama %45 oranında indirim yapılması, ihracat kredileri de dahil olmak üzere, tüm ihracat sübvansiyon türlerine eşit muamele yapılması ve özel bazı ürünlere esneklik sağlanması halinde AB'nin önemli oranda ihracat sübvansiyonunu indirime gideceği, Anlaşmanın 9. maddesi uyarınca ihracat kredilerinin ihracat sübvansiyonu kapsamına girdiği, bu alandaki kuralların netleştirilmesi gerektiği, gıda yardımlarının düzen altına alınması ve bugün bazı üyelerin uygulamaları gibi gıda ürünü fazlalarını eritmek amacıyla kullanılmaması, bu yardımlara ihtiyacı olan ülke ve durumların ilgili uluslararası örgütler ve DTÖ işbirliği ile belirlenmesi, bu yardımların sadece hibe şeklinde olması, devlet ticari kuruluşlarının zorunlu bildirim ve şeffaflık ilkelerine tabi olması gerektiği gibi hususları ifade edilmektedir.

2.4. Ticaret Dışı Konular ve Tarımın Çok Yönlülüğü

Ticaret dışı konulara ilişkin olarak AB, tarımın çok yönlülüğü kavramı kapsamında, hem gelişmiş ülkelerin hem de gelişmekte olan ülkelerin, sürdürülebilir kalkınma, çevrenin korunması, kırsal kalkınma ve fakirlikle mücadele konularında katkıda bulunmalarının gereğini dile getirmiştir. Özellikle, çevrenin korunması, kırsal kalkınma ve fakirlikle mücadele konularının büyük önem taşıdığını ve bu sebeple, Tarım Anlaşmasına, şeffaf, açık ve ticareti bozucu etkileri en aza indirilecek şekilde dahil edilmesini teklif etmiştir.

AB'nin önem verdiği bir diğer konu ise gıda güvenliğidir. Bazı devletlerin, bu önlemlerin piyasalar üzerinde etkisi olduğu ve kötüye kullanıldığı yönündeki endişelerine karşı AB, bu önlemlerin riskle orantılı, ayrımcı olmayan ve üstü kapalı bir şekilde ticareti engellemek amacıyla kullanılmasının engellendiği ihtiyati tedbirler prensibi ile yapılması gerektiğini belirtmiştir. Bazı devletlerin ihtiyati tedbirlere şüphe ile yaklaşması karşısında, bu tedbirlerin açıklığa kavuşturulmasını önermiştir.

AB, teklifinde ayrıca, tüketicinin korunmasına ilişkin olarak, etiketleme, kurallarının DTÖ altında düzenlenmesi gereğini öne sürmüştür. Hayvan refahına ilişkin olarak

ise, çok taraflı anlaşmalar, uygun etiketleme kuralları ve hayvan refahı önlemlerinin oluşturduğu maliyet fazlasının tazmin edilmesi gibi düzenlemelerin yapılmasını önermiştir.

Gelişmekte olan ülkeler ile “özel ve lehte muamele” kurallarına ilişkin olarak, AB, gelişmekte olan ülkelerin, özellikle az gelişmiş ülkelerin mallarına, gelişmiş ülkeler tarafından önemli ölçüde öncelik tanınması, bu koşulların, sürekli ve dengeli bir şekilde sağlanarak o ülkelerde tarımsal ve gıda ürünleri alanlarında yatırımın teşvik edilmesine yol açması, sürdürülebilir tarım, fakirlikle mücadele ve kırsal kalkınma gibi alanlarda gelişimin sağlanması için yeşil kutu önlemlerin devamı, “de minimis” hükümlerinin gelişmekte olan ülkeler için yeniden düzenlenmesi, az gelişmiş ve net gıda ürünü ithalatçısı ülkelere yapılacak gıda yardımlarının kredi şeklinde sağlanmasının, bu ülkelerin uzun vadede borç sorununu olumsuz yönde etkilediğini belirterek, yardımların tam olarak hibe şeklinde olması gereği ve bu yardımların yerel üretime zarar vermeyecek şekilde olması gereği hususları ön plana çıkarılmıştır.

Son olarak, AB, “barış hükmü”nün devamının, Tarım Anlaşmasının doğasının mantıksal bir sonucu olduğu belirtilmiştir.

3. AB-ABD Ortak Bildirisi⁷³

AB ve ABD, 13 Ağustos 2003 tarihinde ortak bir bildiri yayınlamaya vardıkları hususları belirtmişlerdir. Bildiri, üye devletlerin ticareti bozucu etkisi az olan desteklere başvurmalarını belirli koşullarla kabul edilmesini önermektedir (örneğin, doğrudan ödemelerin belirli bir alan veya hasat üzerinden verilmesi ve belirli oranları geçmemesi).

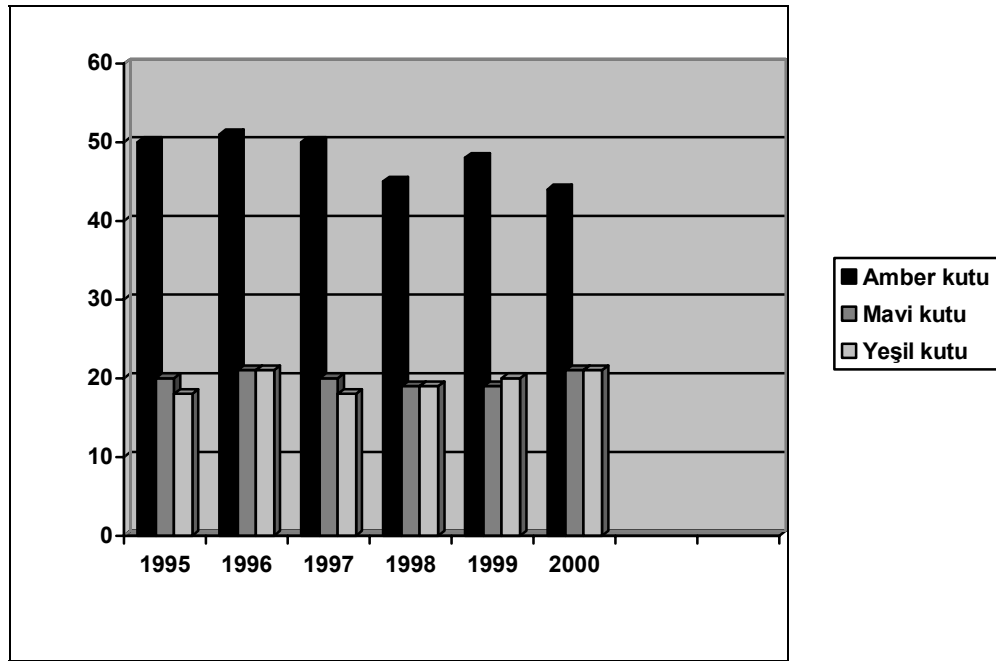
Bildiride ayrıca, “de minimis” oranının düşürülmesi, tarife indirimlerinin Uruguay Turu ve İsviçre formülü çerçevesinde düzenlenmesi, özel koruma önlemlerinin devamı, tüm gelişmiş ülkelerin ithalatlarının belirli bir bölümünü gelişmekte olan ülkelere sıfır gümrük ile yapmaları, gelişmekte olan ülkelerin özel ve lehte muameleden yararlanmaya devam etmeleri, ihracat sübvansiyonlarına ilişkin olarak; gelişmiş ülkelerin gelişmekte olan ülkelere lehine belirli ürünlerde belirli bir sürede sübvansiyonlarını kaldırmaları, kalan ürünler için

⁷³ 13 Ağustos 2003 tarihli AB-ABD ortak girişim belgesi, Avrupa Birliği web sayfası, (http://europa.eu.int/comm/agriculture/index_en.htm - Mart 2004).

bütçede ayırdıkları payı azaltmaları, ihracat kredilerine ilişkin olarak ise; ihracat sübvansiyonları için öngörülen hükümlerin ihracat kredileri için de geçerli olması, gıda yardımlarının ticari işlemlerin yerine yapılmasını engelleyici disiplinlerin benimsenmesi, devlet ticari kuruluşlarının ihracatta özel mali ayrıcalıklarının yasaklanması ve fiyat uygulamaları için disiplinlerin geliştirilmesi, özel ve lehte muamele hükümlerinin önemli net gıda maddesi ithalatçısı gelişmekte olan ülkeler için düzenlenmesi hususları yer almaktadır. AB ve ABD'nin gündem konuları arasında olup anlaşmaya varamadıkları hususlar ise; barış hükmü, ticaret dışı konular, uygulama dönemi, sektörel girişimler, devam hükmü, coğrafi işaretlemeler ve diğer detaylı hususlardır.

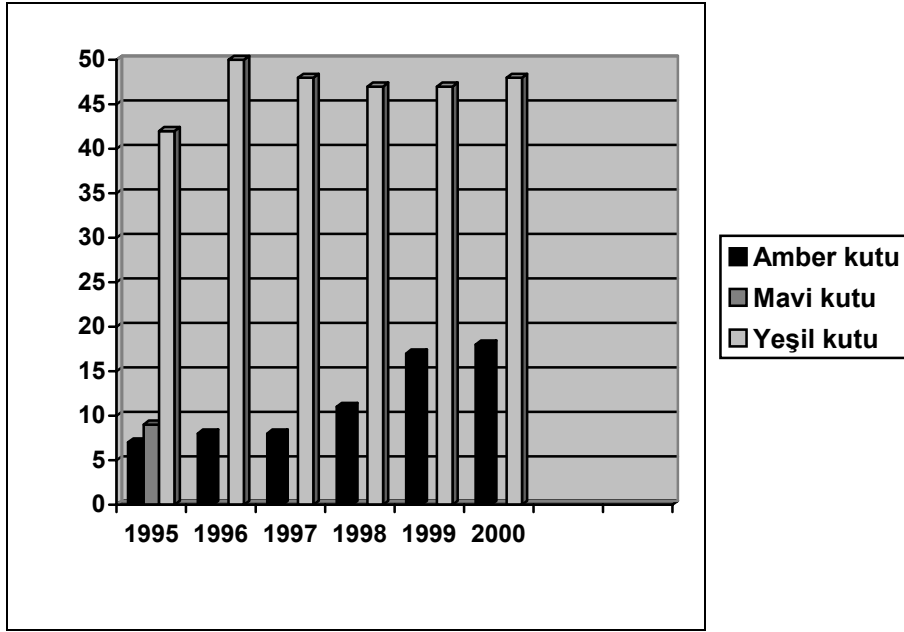
AB'de ve ABD'de tarıma verilen destekler aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

Tablo: 6 – AB'de Tarıma Verilen Destekler (milyar euro)

Kaynak: <http://www.eurunion.org>

Tablo: 7 – ABD Tarıma Verilen Destekler (milyar dolar)

Kaynak: <http://www.eurunion.org>

BÖLÜM: 4 - TÜRKİYE’NİN POZİSYONU

1. Tarım Anlaşması Öncesi Tarım Politikası

Türkiye’nin ihracatının önemli bir bölümünü, uzun yıllar ekonomisi tarıma dayalı ülkelerden biri olarak, tarımsal ürünler oluşturmuştur. 1980’li yıllarda ekonomi politikalarında yaşanan değişimlere paralel olarak tarım dışı ürünlerin de ihracatının artması tarım ürünlerinin ihracattaki payını ortalama yüzde seksen beşten, 1990’larda yüzde ona kadar düşürmüştür. 1980 yılı öncesinde uygulanan ithal ikamesi politikasından ihracata yönelik politikalara geçilmiş, sabit kur politikasının ihracat sektörüne beklenen geliri getirmemesi yüzünden de 1980 sonrası sabit kurdan, daha esnek olan dalgalı kur politikasına geçiş yapılmıştır. İhracat politikasında yapılan bu değişiklikler tarım sektöründen çok sanayi sektörünün yararına olmuştur.⁷⁴ Ayrıca, verilen teşviklerin tarım kesiminden endüstri kesimine kaydırılması da tarımsal ihracatın payının düşmesinde önemli bir rol oynamıştır. Bununla birlikte, bu dönemde, dünya tarım piyasasında yaşanan canlama ile birlikte, Türkiye’de, yeni dış pazarlar bularak tarımsal ihracatını arttırmaya ve ürün yelpazesini işlenmemiş tarım ürünlerinden işlenmiş ürünlere doğru kaydırmaya yönelik bir politika izlenmeye başlamıştır.

İhracat üzerinde üretim faktörünün de etkisi büyüktür. Kırsal alanlardan kente göç nedeniyle, tarımdan sanayiye kaynak aktarımı ve işgücü kaybı da tarımsal üretime olumsuz etki yapmış, bu da ihracat miktarını dolaylı yoldan etkilemiştir. Bu etkenlere rağmen, Türkiye, tarım ürünleri dış ticaretinde belli bir seviyeyi korumaya çalışmıştır. 1980’li yılların ortalarından itibaren, Dünya tarım ürünleri ihracatında dünya sıralamasında hacim ve değer olarak 13. sırada, ithalat sıralamasında da 15.-16. sıralarda yer almıştır. Yıllar itibarı ile dalgalanma göstermiş olmasına ve Dünya içerisinde çok yüksek bir hacmi bulunmamasına karşın yine de tarım ürünleri dış ticareti Türkiye ekonomisi için önemli bir yer teşkil etmektedir.⁷⁵

---

⁷⁴ Sakarya, O., “DTÖ Tarım Anlaşması Ve Anlaşma Sonrasında Türkiye’nin İzlediği Müzakere Pozisyonu”, Dış Ticaret Dergisi, Nisan 2003 (<http://www.dtm.gov.tr> – Mart 2004).

⁷⁵ Sakarya, O., “DTÖ Tarım Anlaşması Ve Anlaşma Sonrasında Türkiye’nin İzlediği Müzakere Pozisyonu”, Dış Ticaret Dergisi, Nisan 2003 (<http://www.dtm.gov.tr> – Mart 2004).

Tablo 8- Türkiye'nin Dış Ticareti Ve Dış Ticaretinde Tarımın Payı

(Milyon \$)						
YILLAR	İHRACAT			İTHALAT		
	GENEL İHRACAT	TARIM ÜRÜNLERİ İHRACATI	TARIMIN GENEL İHRACAT-TAKİ PAYI (%)	GENEL İTHALAT	TARIM ÜRÜNLERİ İTHALATI	TARIM ÜRÜNLERİ İTHALATININ GENEL İTHALATA ORANI (%)
1980	2.910	1.672	57,46	7.909	51	0,64
1981	4.703	2.219	47,18	8.933	125	1,4
1982	5.746	2.140	37,24	8.843	176	1,99
1983	5.728	1.881	32,84	9.235	138	1,49
1984	7.134	1.749	24,52	10.757	418	3,89
1985	7.958	1.719	21,6	11.343	375	3,31
1986	7.457	1.886	25,29	11.105	457	4,12
1987	10.190	1.853	18,18	14.158	782	5,52
1988	11.662	2.341	20,07	14.335	499	3,48
1989	11.627	2.126	18,29	15.792	1.041	6,59
1990	12.959	2.347	18,11	22.302	1.318	5,91
1991	13.594	2.683	19,74	21.047	808	3,84
1992	14.719	2.204	14,97	22.870	1.178	5,15
1993	15.348	2.365	15,41	29.429	1.664	5,65

Tablo: 8- Türkiye'nin Dış Ticareti Ve Dış Ticaretinde Tarımın Payı (devam)

(Milyon \$)						
YILLAR	İHRACAT			İTHALAT		
	GENEL İHRACAT	TARIM ÜRÜNLERİ İHRACATI	TARIMIN GENEL İHRACATTAKİ PAYI (%)	GENEL İTHALAT	TARIM ÜRÜNLERİ İTHALATI	TARIM ÜRÜNLERİ İTHALATININ GENEL İTHALATA ORANI (%)
1994	18.105	2.457	13,57	23.270	1.209	5,2
1995	21.636	2.133	9,86	35.708	2.444	6,84
1996	23.224	2.455	10,57	43.627	2.885	6,61
1997	26.261	2.679	10,20	48.559	3.093	6,37
1998	26.974	2.700	10,01	45.921	2.597	5,66
1999	26.588	2.394	9,00	40.671	1.814	4,46
2000	27.775	1.998	7,19	54.503	2.129	3,91
2001	31.334	2.264	7,23	41.399	1.413	3,41
2002	36.059	2.089	5,79	51.554	1.707	3,31
2003	47.068	2.545	5,41	68.808	2.567	3,73

Kaynak: Tarım ve Köyşleri Bakanlığı

Tablo: 9- Türkiye'de Tarım Sektörüne Yapılan Destekler

TÜRKİYE'DE TARIM SEKTÖRÜNE YAPILAN DESTEKLER(Trilyon TL)								
DESTEK TÜRLERİ	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
1-FİYAT DESTEĞİ								
HUBUBAT (TMO)	2	30	190	407	417	352	345	410
TÜTÜN	11	20	48	140	206	237	229	147
ŞEKER Pancarı	37	54	180	312	369	525	484	1.002
ÇAY	5	13	28	63	106	81	137	176
TSKB	28	65	124	396	390	400	641	0
TOPLAM	83	182	570	1.318	1.488	1.595	1.836	1.735
2-GİRDİ DESTEĞİ								
GÜBRE	10	45	84	124	99	95	76	0
İLAC	1	3	4	9	10	12	18	0
TOHUM- FİDAN	0	0	1	2	1	3	1	0
TOPLAM	11	48	89	135	110	110	93	0
3-HAYVANCILIĞI GELİŞTİRME	0	0	0	0	0	12	41	56
4-TEŞVİK PRİMLERİ								
SÜT TEŞVİĞİ	2	5	6	8	10	12	12	0
ET TEŞVİĞİ	0	0	0	0	0	0	0	0
TOPLAM	2	5	6	8	10	12	12	0
5-TAZMİNATLAR								
ÇAY'DA BUDAMA	1	2	2	4	3	16	27	40

Tablo: 9- Türkiye'de Tarım Sektörüne Yapılan Destekler (devam)

TÜTÜN'DE KOTA ÖDEMESİ	2	4	6	0	0	0	0	0
DOĞAL AFET ÖDEMELERİ	1	1	5	8	16	13	0	0
TOPLAM	4	7	13	12	19	29	27	40
6-DFIF DEN KULLANDIRILAN	3	39	111	239	385	385	24	0
7-FARK ÖDEMESİ (PRİM)	1	0	5	0	111	184	338	107
8-DOĞRUDAN GELİR DESTEĞİ	0	0	0	0	0	0	84	1.092
9-TCZB ÖDENEN	0	0	0	0	0	87	262	0
GENEL TOPLAM (Trilyon TL)	104	281	794	1.712	2.123	2.414	2.717	3.030
DÖVİZ KURU	45.705	81.137	151.429	260.040	417.581	623.685	1.222.921	1.496.000
GENEL TOPLAM (Milyar ABD \$)	2,3	3,5	5,2	6,6	5,1	3,9	2,2	2,0

Kaynak: Tarım ve Köyişleri Bakanlığı web sayfası

2. Tarım Anlaşması Sonrası Türkiye'nin Müzakere Pozisyonu

Türkiye 15 Nisan 1994 tarihinde DTÖ Anlaşmasını imzalamış ve iç onay prosedürünün tamamlanması ile DTÖ Anlaşması ve Ekleri 25 Şubat 1995 tarihinde yürürlüğe girmiştir. DTÖ'yu kuran Anlaşmanın 1A ekinde yer alan ve dünya tarım ürünleri ticaretini serbestleştirmeyi amaçlayan DTÖ Tarım Anlaşması çerçevesinde Türkiye'nin tarifelenendirme ve tarife indirimi, ihracat sübvansiyonları ve iç destekler alanlarında bazı indirimlerde bulunması gerekmektedir.⁷⁶

Türkiye, müzakere pozisyonunun giriş bölümünde, DTÖ üyesi gelişmekte olan bir ülke olarak, Uruguay Turuyla liberalleşme süreci içine alınan tarım sektörünün rekabet gücünü artırarak geliştirme çabası içinde olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, tarım sektörünün içinde bulunduğu genel durum hakkında ise; tarım sektörünün dış rekabete açılabilir ve iktisadi rasyonellik içinde yaşamını devam ettirebilecek kadar güçlü olmadığı, hızlı nüfus artışının gıda güvenliği olgusunu da beraberinde getirdiği ve Türk Miras Hukukunda yer alan bazı düzenlemeler nedeniyle, tarımsal arazileri parçalanmış bir yapıya sahip olduğu ve altyapı problemlerinin yaşandığı, bu sebeple, tarım işletmelerinin çok parçalı ve sayıca fazla olduğu hususları belirtilmiştir⁷⁷.

Türkiye'nin, müzakerelerde en önem verdiği husus, gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki dengesizliklerin giderilmesidir. Bu çerçevede, gelişmekte olan ülkelerin Uruguay Turu taahhütlerinin uygulanması konusunda karşılaştıkları sorunların yeni müzakere sürecinde dikkatle ele alınması, dünya tarım ürünleri ticaretinin daha adil bir yapıya kavuşturulması açısından özel bir önem taşımaktadır. Bunun yanında gelişmiş ülkelere yapılan tarım ürünleri ihracatında, Türkiye de gelişmekte olan ülkelerin içinde bulunduğu engellerle karşılaşmaktadır.

2.1. Türkiye'nin Müzakere Pozisyonuna İlişkin İlk Belge

Tarım Anlaşmasının yürürlüğe girişinden bu yana geçen süre içinde Anlaşmanın uygulanmasında karşılaşılan güçlükler, tarımsal reform programı uyarınca tarımı destekleme

⁷⁶ Soğuk, H., "Avrupa Birliği ve Türkiye'de Tarım Politikası", İKV Yayınları, Ocak-Nisan 2001, sf. 69.

⁷⁷ 5 Şubat 2001 tarih ve G/AG/NG/W/106 numaralı teklif metni (<http://www.wto.org>).

politikalarında yapılan değişiklikler, Uruguay Turu sonrasında tarımsal üretim ve ihracat yapısında meydana gelen değişiklikler dikkate alınarak tespit edilen müzakere önerisi, 5 Şubat 2001 tarih ve G/AG/NG/W/106 kodlu DTÖ belgesi olarak yayımlanmış ve DTÖ Tarım Komitesinin 22-23 Mart 2001 tarihlerindeki toplantısında sunulmuştur.

Müzakere pozisyonunun esasları; gelişmiş ülkelerde elverişli bütçe imkanlarına bağlı olarak yüksek oranlarda uygulanan ihracat sübvansiyonlarında bu ülkelerde kapsamlı indirimlerde bulunulması, gelişmiş ülkelerde “asgari destek” oranı üzerindeki indirim tabi desteklerin kaldırılması ve tarım ürünleri tarifelerinde, gelişmiş ülkelerin ihracat sübvansiyonları ve iç desteklerde verebilecekleri tavizlere göre gözden geçirilmek üzere, gelişmekte olan ülkelere ilave tarife indiriminde bulunulmaması, buna karşılık gelişmiş ülkelere kapsamlı tarife indiriminde bulunmalarının talep edilmesi, şeklinde ortaya çıkmıştır. Türkiye, diğer gelişmekte olan ülkeler gibi, DTÖ Tarım Anlaşmasının gelişmiş ülkeler lehine, dengeli olmayan bir yapı ortaya koyduğu görüşünü öne sürmüştür. Bu sebeple, Tarım Anlaşması hükümlerinin söz konusu dengesizliği ortadan kaldıracak şekilde gözden geçirilmesi ve gelişmekte olan ülkelere tanınan özel ve ayrıcalıklı muameleye ilişkin esneklik hükümlerinin güçlendirilerek korunması, müzakere pozisyonunda öne çıkan unsurlardır.

Türkiye, AT ile gümrük birliği kapsamında olması nedeniyle ticaret politikaları açısından AB'ye paralel bir tutum izlemekle birlikte, henüz gümrük birliği kapsamında ortak düzenlemelere tabi olmayan tarım sektöründe, tam üyelik perspektifini korumak kaydıyla, AB'den bağımsız olarak hareket edebilmektedir.

2.2. Müzakere Konuları

2.2.1. Pazara Giriş

Türkiye, tarife indirimi konusuna, gelişmiş ülkelerin ihracat sübvansiyonları ile yoğun olarak korudukları tarım sektöründe tek koruma aracı olması nedeniyle ihtiyatlı yaklaşmaktadır. Bu sebeple, tarife indirimlerinin ancak, gelişmiş ülkelerin, ihracat sübvansiyonları ve iç desteklerde kapsamlı bir indirim yapmaları durumunda olabileceğini belirtmektedir.

Uygulama dönemi sonunda yapılacak olası tarife indirimlerinde, Uruguay Turunda uygulanan yöntemin esas alınması, bu doğrultuda bağlı hadlerden ortalama ve her bir tarifede minimum indirim yapılması önerilmektedir. Bu özellikle, gelişmiş ülkelerin gelişmekte olan ülkelere kıyasla daha yüksek tarife oranları uygulamasının bir sonucudur. Türkiye'nin her bir tarifede indirim yapılması talebi de gelişmekte olan ülkelerin ürün bazında tarifelerin indirilmesi önerisini desteklemektedir. Türkiye de, diğer gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi, ihracatta öncelikli ürünlerde gümrük engelleri ile karşılaşmaktadır. Öneriye göre ayrıca, gelişmekte olan ülkelere tanınacak özel ve lehte muamele çerçevesinde, gelişmekte olan ülkeler tarife indirimini gelişmiş ülkelerin belirli bir oranında ve daha uzun dönemde gerçekleştirmeli, gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki indirim oranları farkı artırılmalı, gelişmekte olan ülkelere, bazı hassas ürünlerini indirim kapsamı dışında bırakma ya da olabilecek en az düzeyde indirime tabi tutma yönünde esneklik tanınmalıdır. Fakat burada Türkiye'nin pozisyonu, ihracatı tek bir ürüne bağlı olan diğer gelişmekte olan ülkeler ve az gelişmiş ülkelere göre farklıdır. Çünkü, Türkiye'nin doğal koşullar avantajına bağlı olan ürün çeşitliliği bu ülkelerinkinden farklı olduğundan, ihraç edilen ürün kaleminin artırılması daha kolaydır. Dolayısıyla bu esasın uygulanması, Türkiye'nin ihracata konu olan ürünleri için büyük bir avantaj getirebilir. Bu talebe bağlı olarak, Türkiye'ye göre, daha elverişli pazara giriş imkanlarının sağlanması amacıyla gelişmekte olan ülkelerin önemli ihraç ürünleri için gelişmiş ülkelerce önemli oranda tarife indirimi yapılmalıdır. Bu yönde, gelişmiş ülkeler ürün bazında tarife tavanlarını kaldırmalıdır.⁷⁸

DTÖ Tarım Anlaşması kapsamında Türkiye, gelişme yolundaki ülke statüsü ile her bir tarım ürünüde en az %10, tarım ürünlerinin tümünde ise ortalama %24 oranında indirim taahhüdünde bulunmuştur. Türkiye ithalatında hassasiyeti bulunan ve bu nedenle tavan konsolidasyon imkanından yararlanan mallar dışında bütün tarife pozisyonlarında Eylül 1986'da geçerli kanuni tarife oranlarını indirime esas almıştır. İndirimlerin yıllık eşit dilimlerde halinde 10 yıl içerisinde yapılması öngörülmüştür. Bununla birlikte, su ürünleri dışında, tarım ürünlerinin tamamı DTÖ'ye konsolide edilmiş ancak, AT'nin ortak gümrük tarife (OGT) hadlerinin en düşük tarife haddi olarak uygulama hakkının saklı tutulduğu bildirilmiştir.

DTÖ Tarım Anlaşmasının pazara giriş şartları karşısında Türkiye, tarife dışı engeli bulunmadığı için tarifelenme yapmamıştır. Bunun sebebi, 1986'da tanımlanmış yeni mal

---

⁷⁸ Sakarya, O., "DTÖ Tarım Anlaşması Ve Anlaşma Sonrasında Türkiye'nin İzlediği Müzakere Pozisyonu", Dış Ticaret Dergisi, Nisan 2003.

sınıflarının ortaya çıkmış olması, diğer bir neden ise dış ticarete liberalleşme eğilimidir. Bunun yanı sıra, Türkiye, tarifelendirme yapmadığı için özel korunma önlemlerine de başvurma imkanını bulamamıştır.⁷⁹ Konsolidasyon konusunda ise, Türkiye de dahil olmak üzere pek çok ülke, daha önce üst sınır koymadıkları mallar için 1986-1988 baz yılını esas almıştır. Bu aşamada Türkiye, konsolidasyon yaparken, sadece seçtiği bazı ürünler için tavan konsolidasyonuna gitmiştir. Burada asıl olan, yurtiçi üretimde önemi olan ürünlerde öncelikle üreticinin korunması için taahhütlerin en yüksek düzeyde tutulmasıdır. Bunu takiben, ithalatı fazla olan ürünlerde ise yüksek konsolidasyon yapılarak indirim oranları kabul edilmiştir. Bu durumda Türkiye'nin, diğer gelişmekte olan ülkeler gibi hassas ürünlerini koruma eğiliminde olduğu söylenebilir.⁸⁰

Türkiye, pazara giriş çerçevesinde, bazı ürünlerde net dış alımcı konumunda olması nedeniyle Anlaşmada belirtilen minimum giriş kuralına uyum şartını otomatik olarak gerçekleştirmiştir. Tarife basamaklandırması konusunda ise, gelişmekte olan ülkelere daha farklı bir yaklaşım içine girmiştir. Sadece işlenmemiş sığır etine karşı koruma sağlamak için tarife basamaklandırmasına gitmiştir. Normalde sığır etinin işlenmesi ile elde edilen ürünlerin daha yüksek tarife ile ithal edilmeleri gerekirken, ters basamaklandırma yapılmış, işleme derecesi arttıkça gümrük vergisi oranı azaltılmıştır.⁸¹ Gelişmekte olan ülkelere farklı olarak, tarife basamaklandırması uygulanan ürün kalemi Türkiye'de daha azdır. Bu sebeple, bu konuda esnek bir yaklaşım sergilenmiş, gelişmekte olan ülkeleri desteklenerek, tarife basamaklandırmasının kaldırılması istenmiştir.

Türkiye sektör bazında yapılacak tarife indirimlerine karşı çıkmakta, bu uygulamanın gelişmiş ülkeler tarafından tarife indirim yükümlülüklerinden kaçış için kullanılabileceğini belirtmektedir. Ancak, genel tarife indiriminden imtina edilmesine yol açmaksızın gelişmekte olan ülkelere benimsenmesi durumunda bu uygulamaya itiraz edilmeyeceği belirtilmektedir. Öneriye göre, gelişmiş ülkelerin uyguladığı spesifik ve bileşik vergiler, pazara girişi engelleyen ve şeffaf olmayan bir tarife yapısı ortaya koyduğundan, tarife taahhütlerinin tamamı ad valorem gümrük vergilerine dönüştürülmeli; değişken nitelikte ve bileşik tarifeler kaldırılarak tarife sistemleri basitleştirilmelidir.

⁷⁹ Eraktan, G., (2001), Tarım Politikası Temelleri ve Türkiye'de Tarımsal Destekleme Politikası, İstanbul Uzel Yayınları, sf. 182.

⁸⁰ Sakarya, O., "DTÖ Tarım Anlaşması Ve Anlaşma Sonrasında Türkiye'nin İzlediği Müzakere Pozisyonu", Dış Ticaret Dergisi, Nisan 2003.

⁸¹ Eraktan, G., (2001), Tarım Politikası Temelleri ve Türkiye'de Tarımsal Destekleme Politikası, İstanbul Uzel Yayınları, sf. 182.

Türkiye, Uruguay Turu esnasında tarifelendirme yapmadığı için özel koruma önlemlerinden yararlanamamakta, aynı şekilde, herhangi bir tarife kotası uygulaması da bulunmamaktadır. Müzakere önerisinde, Türkiye, özel koruma önlemleri mekanizmasının kaldırılmasını ya da bu mekanizmayı kullanmayan ülkeleri de kapsayan bir mekanizmanın oluşturulması ile kota idaresi sisteminin şeffaflaştırılarak önce disiplin altına alınmasını ve nihayet kaldırılmasını önermektedir. Kota hacimleri, belirlenecek bir takvim dahilinde önce genişletilmeli, bunu takiben ve kota içi ve dışı tarife indirimleri yoluyla nihai olarak tamamen kaldırılmalıdır. Çünkü tarife kotaları pazara giriş imkanlarının artırılması amacıyla uygulamaya konulmuş olmasına rağmen kullanım esasları ülkeden ülkeye farklılık gösterebilmektedir. Öneride, Gelişmiş ülkelerin kota üstü oranlarını uygulamaya başlamadan önce zorunlu olarak doldurmaları gereken bir seviyenin bulunması, tarife kota oranları yönteminin şeffaf hale getirilerek, ülkeler arasında bir örnek uygulamanın sağlanması için basitleştirilmesi ve bu oranların toplam oranlar yerine ürün bazlı bir şekilde alınması şeklindeki, Gelişmekte olan ülkelerin tarife kota oranlarına ilişkin görüşüne paralel bir görüş benimsenmiştir.

2.2.2. İç Destekler

Türkiye, gelişmiş ülkelerin zengin mali kaynaklarını kullanarak yoğun şekilde iç destek verdikleri, buna karşın, gelişmekte olan ülkelerin sınırlı kaynakları nedeniyle “de minimis” seviyelerinde dahi iç destek sağlayamadıklarını belirtmiş ve gelişmiş ülkeler için “de minimis” oranı üzerindeki ticaret ve üretim üzerinde bozucu etkisi olan iç desteklerin kaldırılmasını önermiştir. Gelişmekte olan ülkeler için ise gerekli olabileceği veya kaynak sıkıntısının aşılabileceği düşüncesinden hareketle “de minimis” oranının kabul edilebilir bir orana yükseltilmesi teklif edilmiştir. Ayrıca, “de minimis” oranını, değişen üretim koşullarını dikkate alarak, ürün bazında uygulamak yerine toplama uygulamak şeklinde gelişmekte olan ülkelere bir esneklik getirilmesi gereği savunulmuştur.

Türkiye’de zaman içerisinde pek çok farklı destekleme politikası aracı kullanılmıştır. Fakat bu politikalar rasyonel olarak uygulanmadığı için hem bütçe hem de tüketici üzerinde büyük bir yük oluşturmuş, hem de destekler sadece büyük üreticiye ulaşabilmiştir. İç destekler konusunda, desteklerin kullanım şekli dışında kullanım süresi de belirleyici bir faktördür. Anlaşmaya kadar, kırsal kesimin hükümetçe desteklenmesi uzun yıllar boyunca kullanılan bir politika aracı olmuştur. Bu durumda, tarımsal destekleme

politikasının hükümetin müdahaleci yaklaşımlarının sektör üzerinden kalktıktan sonra bile önemini yitirmeyeceği söylenebilir. Çünkü Türk Hükümetinin pazarda düzenleyici rol üstlenmeye karar vermesinden sonra bile destekleme politikalarını rasyonalize etmeye çalıştığı gözlenmektedir.

Dolayısıyla, pazara giriş hükümlerinde de olduğu gibi yukarıdaki duruma bağlı olarak, Türkiye'nin de gelişmekte olan ülkelere paralel yargılarda bulunduğu görülmektedir. Çünkü gelişmekte olan ülkelerin özete iç destekler konusunda savundukları tez, ülkelerindeki tarımın çeşitliliğinin korunması için gerekli olan finansmanın iç destekler ile sağlanmasıdır. Burada Türkiye için farklı olan konu ise iç desteklerin kullanılış biçimidir. Yukarıda belirtilen destek kullanımlarına istinaden en önemli destek kullanım çeşitlerinden olan ürün fiyat desteği müdahale niteliği taşıdığı için Amber Kutu kapsamına girmiştir ve yasaktır. Bu açıdan DTÖ hükümlerine uyum sağlanması bu desteklerin kullanımının bütçeye getireceği yük açısından önemli bir avantaj getirebilir. Türkiye için, üreticiye sağlanan girdi desteğinde kullanılış amaçlarına tam olarak ulaşamamıştır. Buna rağmen, bu destekler, “de minimis” sınırları içerisinde kullanılmasında sakınca olmayacak destekler arasındadır. Zaten, Türkiye bu destekler ile ilgili Özel ve Ayrıcalıklı Muamele çerçevesinde gelişmekte olan ülkelere tanınan yatırım ve girdi sübvansiyonlarının indirim taahhüdü haricinde tutulması şeklindeki uygulamaya devam edilmesi yolunda görüş bildirmiştir.⁸²

Yüksek enflasyonun iç destek taahhütlerinde dikkate alınması gerektiği de öneri de yer almaktadır.

Özel ve lehte muamele hükümleri çerçevesinde Tarım Anlaşmasının 6.2 maddesinde gelişmekte olan ülkelere tanınan tarımsal ve kırsal kalkınmaya yönelik girdi ve yatırım sübvansiyonlarının indirim taahhütleri dışında tutulması şeklindeki uygulamanın sürdürülmesi de öneride yer almaktadır.

Ayrıca, üretim ve ticaret üzerinde bozucu etkilerinin olmadığı ya da çok az olduğu kabul edilmekle birlikte, olası negatif etkilerinin minimum düzeye indirilmesini teminen, Tarım Anlaşmasının EK II' sindeki amaçlara sadık kalınarak uygulanmak, tanımlarına açıklık

---

⁸² Sakarya, O., “DTÖ Tarım Anlaşması Ve Anlaşma Sonrasında Türkiye'nin İzlediği Müzakere Pozisyonu”, Dış Ticaret Dergisi, Nisan 2003.

getirmek ve bir dizi kural oluşturmak kaydıyla, Türkiye yeşil kutu desteklerin devam ettirilmesini önermektedir.

2.2.3. İhracat Sübvansiyonları

İhracat rekabeti Türkiye'nin önerisinde, ihracat sübvansiyonları, gıda yardımı ve ihracat kredileri konularını içerecek şekilde yer almıştır. Gelişmiş ülkelerin rekabet güçlerini ve pazar paylarını arttırmak amacıyla ihracat sübvansiyonlarına yoğun olarak başvurmalarının uluslararası piyasaları bozduğu ve gelişmekte olan ülkelerin ihracatı açısından haksız rekabet ortamı yarattığı belirtilmiştir.

Türkiye, Uruguay Turu sırasında, ihracat sübvansiyonu kullanabilme hakkını elde etmiş olsa da, taahhütte bulunulan dönem sonrasında ihracat yapısında meydana gelen değişimler, listede yer alan sübvansiyon taahhütlerinin pratikte kullanılmamasına yol açmıştır. Ayrıca bazı tarımsal ürünlerin ihracatında kaydedilen önemli miktardaki artışlar ise bu ürünlerde sübvansiyon taahhütlerinin yetersiz kalmasına yol açmıştır.

Bunun yanında ise Türkiye, her yıl sadece taze sebze ve meyve, zeytinyağı, konsantre meyve suyu ve tavuk ürünleri gibi ürün kalemlerine değişen oranlarda ihracat sübvansiyonu vermiştir. Bu nedenle, 1996 yılından beri ne ürün kalemlerinde ne de verilen sübvansiyon miktarında çok fazla bir değişiklik olmamış ve bağlayıcı taahhüt miktarları dahilinde kalmıştır. Bu durumda ihracat sübvansiyonu taahhütlerinin tarım ürünleri dış ticaretimize negatif veya pozitif yönden fazla bir etkisi olmamıştır.

Türk ürünleri tıpkı diğer gelişmekte olan ülkeler gibi bir "sübvansiyon seti"ne çarparak Dünya piyasalarındaki düşük fiyatlı ürünler arasındaki pazarlık payını kaybedecektir.⁸³ Bu durumda ihracat sübvansiyonları taahhütlerinin gelişmiş ülkeler üzerindeki etkisi Türkiye üzerinde olan etkisinden daha pozitif olacaktır.

Türkiye, sübvansiyonların dünya fiyatlarını aşağı çekmesi yüzünden uluslararası piyasa fiyatlarının etkilendiğini ve ihracatçı konumundaki diğer gelişmekte olan ülkeler açısından haksız rekabete yol açtığını, ayrıca ithalatçı ülkelerde yerel üretime zarar verdiğini

---

⁸³ Ertuğrul, C., 1999, "Dünya'da ve Türkiye'de Tarım Politikalarına Yeni Yaklaşımlar", Ankara, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, Tarım Haftası 1999 Sempozyumu.

belirtmiştir. Türkiye, Cairns grubunun görüşüne paralel olarak tarım ürünleri ticaretinde adil rekabet koşullarının sağlanması açısından gelişmiş ülkelere uygulanan ihracat sübvansiyonlarının kaldırılmasını savunmuştur.

Gıda yardımlarının ihracat sübvansiyonu şeklinde kullanılmasının önlenmesini teminen, Tarım Anlaşmasının 10.4. maddesi çerçevesinde bu yardımların mümkün olduğunca hibe şeklinde olması önerilmiş, özellikle gelişmiş ülkeler tarafından kullanılan ihracat kredilerinin ticaret üzerinde ihracat sübvansiyonlarına benzer etkiler getirdiğinden hareketle, ihracat kredileri konusunda DTÖ bünyesinde uluslararası bir disiplin oluşturulması teklif edilmiştir.

Türkiye ve AB'nin İleri Tarım Müzakereleri pozisyonları ana konu başlıkları itibarıyla Tablo 10'da gösterilmektedir.

Tablo: 10 - Türkiye – AB İleri Tarım Müzakereleri Pozisyonları

	Türkiye	AB
Pazara Giriş	<p>Gelişmekte olan ülkeler için geliştirilmiş pazara giriş imkanları sağlanması ve tüm gelişmiş ve ileri düzeydeki gelişmekte olan ülkelerin, tüm az gelişmiş ülkelerden olan ithalatlar için gümrük vergisiz ve kotasız pazara giriş imkanı sağlamaları, Gelişmiş ülkelerin, tarımsal ürünlerdeki toplam ihracatının en az %50'sinin gelişmekte olan ülkelere olmasının sağlanması ve bu ülkelere sıfır vergi uygulaması, Uruguay Turu esas alınarak, azami olarak, toplamda ortalama %36 ve her bir tarife haddinde ürün bazında en az %15 oranında indirim yapılması, gelişmekte olan ülkelerin kalkınma ihtiyaçları için minimum indirim oranlarının belirlenmesi, şeffaflık, güvenilirlik ve kota yönetiminin güvenliği için kural ve disiplinlerin oluşturulması, tarife kotalarına ilişkin olarak, özel koruma önlemlerine benzer</p>	<p>Tarife indirimlerinin ancak, gelişmiş ülkelerin, ihracat sübvansiyonları ve iç desteklerde kapsamlı bir indirim yapmaları durumunda olabileceğini belirtmektedir. Tarife indirimlerinde, Uruguay Turunda uygulanan yöntemin esas alınması, bu doğrultuda bağlı hadlerden ortalama ve her bir tarifede minimum indirim yapılması önerilmektedir. Ayrıca, gelişmekte olan ülkelere tanınacak özel ve lehte muamele çerçevesinde, gelişmekte olan ülkeler tarife indirimini gelişmiş ülkelerin belirli bir oranında ve daha uzun dönemde gerçekleştirmeli, gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki indirim oranları farkı artırılmalı, gelişmekte olan ülkelere, bazı hassas ürünlerini indirim kapsamı dışında bırakma ya da olabilecek en az düzeyde indirim tabi tutma yönünde esneklik tanınmalıdır. Gelişmiş ülkeler ürün bazında</p>

	<p>bir sistemin devamı, coğrafi işaretlemenin önemi ve bu alanda gerekli tedbirlerin alınması hususları modaliteleri içinde yer almaktadır.</p>	<p>tarife tavanlarını kaldırmalıdır. Tarife basamaklandırması konusunda ise, sadece işlenmemiş sığır etine karşı koruma sağlamak için tarife basamaklandırmasına gitmiş, tarife basamaklandırmasının kaldırılması istenmiştir. Türkiye sektör bazında yapılacak tarife indirimlerine karşı çıkmaktadır. Gelişmiş ülkelerin uyguladığı spesifik ve bileşik vergiler, pazara girişi engelleyen ve şeffaf olmayan bir tarife yapısı ortaya koymakta, bu sebeple, tarife taahhütlerinin tamamı ad valorem gümrük vergilerine dönüştürülmeli; değişken nitelikte ve bileşik tarifeler kaldırılarak tarife sistemleri basitleştirilmelidir. Özel koruma önlemleri mekanizmasının kaldırılmasını ya da bu mekanizmayı kullanmayan ülkeleri de kapsayan bir mekanizmanın oluşturulması ile kota idaresi sisteminin şeffaflaştırılarak önce disiplin altına alınmasını ve nihayet kaldırılmasını önermektedir.</p>
--	---	---

Tablo: 10 - Türkiye – AB İleri Tarım Müzakereleri Pozisyonları (devam)

İç Destekler	<p>Ticareti bozucu iç desteklerde, nihai bağlı taahhüt seviyesinden başlamak kaydıyla “Toplu Destek Ölçümü” üzerinden %55’lik bir indirim önermektedir. Reform sürecinin hızla devam etmesi amacıyla, mevcut iç destek tanımının ve Uruguay indirim methodunun devamını savunmaktadır. Mavi kutu desteklerin amber kutu destekler kadar ticareti bozucu etkisi olmaması ve asıl ticareti bozucu etkisi olan desteklerin azaltılmasında önemli katkısı olması nedeniyle devamının gereğini öne sürmektedir. Piyasa fiyatına ve ihraç edilen ürün üzerine yapılan yardımları ticareti bozucu etkisinin çok büyük olduğuna dikkat çekerek yardımların disiplin altına alınması, “de minimis” ilkesinin gelişmiş ülkeler için kaldırılması, sosyal ihtiyaçların ve kalkınmanın sürdürülebilmesi için yeşil kutu desteklerin devamı hususlarını önermektedir.</p>	<p>Gelişmiş ülkeler için “de minimis” oranı üzerindeki ticaret ve üretim üzerinde bozucu etkisi olan iç desteklerin kaldırılmasını önermiştir. Gelişmekte olan ülkeler için ise gerekli olabileceği veya kaynak sıkıntısının aşılabileceği düşüncesinden hareketle “de minimis” oranının kabul edilebilir bir orana yükseltilmesi teklif edilmiştir. Ayrıca, “de minimis” oranını, değişen üretim koşullarını dikkate alarak, ürün bazında uygulamak yerine toplama uygulamak şeklinde gelişmekte olan ülkelere bir esneklik getirilmesi gereği savunulmuştur. Özel ve Ayrıcalıklı Muamele çerçevesinde gelişmekte olan ülkelere tanınan yatırım ve girdi sübvansiyonlarının indirim taahhüdü haricinde tutulması şeklindeki uygulamaya devam edilmesi yolunda görüş bildirmiştir. Yüksek enflasyonun iç destek taahhütlerinde dikkate alınması gerektiği de öneri de yer almaktadır. Tanımlarına açıklık getirmek ve bir dizi kural oluşturmak kaydıyla, yeşil kutu desteklerin devam ettirilmesini önermektedir.</p>
---------------------	--	--

Tablo: 10 - Türkiye – AB İleri Tarım Müzakereleri Pozisyonları (devam)

İhracat Sübvansiyonları	<p>İhracat sübvansiyon hacminde önemli oranda indirim ve bütçe giderleri için ortalama %45 oranında indirime gidilmesi, ihracat kredileri de dahil olmak üzere, tüm ihracat sübvansiyon türlerine eşit muamele yapılması ve özel bazı ürünlere esneklik sağlanması, bu koşullarda, AB'nin önemli oranda ihracat sübvansiyon indirimine gideceği, Anlaşmanın 9. maddesi uyarınca ihracat kredilerinin ihracat sübvansiyonu kapsamına girdiği, bu alandaki kuralların netleştirilmesi gereği, gıda yardımlarının düzen altına alınması ve bugün bazı üyelerin uygulamaları gibi gıda ürünü fazlalarını eritmek amacıyla kullanılmaması, bu yardımlara ihtiyacı olan ülke ve durumların ilgili uluslararası örgütler ve DTÖ işbirliği ile belirlenmesi, bu yardımların sadece hibe şeklinde olması, devlet ticari kuruluşlarının zorunlu bildirim ve şeffaflık ilkelerine tabi olması gerektiği hususları belirtilmektedir.</p>	<p>Gelişmiş ülkelerin rekabet güçlerini ve pazar paylarını arttırmak amacıyla ihracat sübvansiyonlarına yoğun olarak başvurmalarının uluslararası piyasaları bozduğu ve gelişmekte olan ülkelerin ihracatı açısından haksız rekabet ortamı yarattığı belirtilmiştir. Türkiye, Uruguay Turu sırasında, ihracat sübvansiyonu kullanabilme hakkını elde etmiş olsa da, taahhütte bulunulan dönem sonrasında ihracat yapısında meydana gelen değişimler, listede yer alan sübvansiyon taahhütlerinin pratikte kullanılmamasına yol açmıştır. Türkiye, gelişmiş ülkelere uygulanan ihracat sübvansiyonlarının kaldırılmasını savunmuştur. Gıda yardımlarının ihracat sübvansiyonu şeklinde kullanılmasının önlenmesini teminen, Tarım Anlaşmasının 10.4 maddesi çerçevesinde bu yardımların mümkün olduğunca hibe şeklinde olması önerilmiş, özellikle gelişmiş ülkeler tarafından kullanılan ihracat kredilerinin ticaret üzerinde ihracat sübvansiyonlarına benzer etkiler getirdiğinden hareketle, ihracat kredileri konusunda DTÖ bünyesinde uluslararası bir disiplin oluşturulması teklif edilmiştir.</p>
--------------------------------	--	--

SONUÇ

Tarım sektörü yapısı gereği halen pek çok ülke için hassas bir konuma sahiptir. Bu sektörde tarımsal istihdam, verimlilik, tarımsal işletmelerin yapısı gibi unsurlar arasındaki farklılıklar, ülkelerin İleri Tarım Müzakerelerine yaklaşımlarını ve müzakerelerden beklentilerini de etkilemektedir.

Özellikle, İkinci Dünya Savaşı öncesi izlenen aşırı korumacı ekonomik politikaların devletleri bir dünya savaşına sürüklemesi, uluslararası ticaret alanında işbirliği gereğini ortaya koymuş ve 1947 yılında Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) imzalanarak bu alanda önemli bir adım atılmış. O tarihten itibaren, çok taraflı müzakereler yoluyla uluslararası ticaret önündeki engellerin kaldırılması çabaları, 1994 yılında DTÖ'nün kurulması ile daha farklı bir boyut kazanmıştır. GATT Sisteminin son müzakere turu olan Uruguay Turu ile tarım alanındaki engellerin ortadan kaldırılması hususu gündemin çok önemli bir bölümünü oluşturmaya başlamıştır. Bu tarihten itibaren yürütülen İleri Tarım Müzakereleri, çok hassas olan tarım sektöründe, devletlerin ortak bir payda altında birleşmelerinin güçlüğü nedeniyle sık sık tıkanmalarla birlikte yürütülmektedir.

DTÖ'nün 2001 yılında Doha'da başlayan son tur toplantıları, 2004 yılı sonuna kadar dünya ticaretinin serbestleştirilmesi yönündeki müzakerelerin tamamlanmasını hedeflemekle beraber, bu amaç için çeşitli toplantılar yapılmasına rağmen, önemli bir gelişme kaydedilememiştir. En son Cancun'da yapılan toplantıda da, görüşmeler olumsuz sonuçlanmış, ABD ve AB gibi gelişmiş ülkelerin özellikle tarımda uyguladıkları aşırı sübvansiyonları kaldırmaya yanaşmamaları, müzakereleri kilitlemiştir.

DTÖ müzakerelerinin tıkanma noktasına gelmesi, örgütün uluslararası alandaki yerinin de kimi çevrelerce sorgulanmasına neden olmaya başlamıştır. Özellikle, örgütün gerekli yaptırımları uygulayabilmesi için karar alma mekanizmasının daha hızlandırılması ve mevzuat değişikliğine gidilmesi gereği ortaya çıkmıştır. Çok taraflı ticaret anlaşmaları sisteminde müzakerelerin tıkanma noktalarına gelmesi, sürecin çok yavaş ilerlemesi gibi sebeplerin, aynı zamanda, ülkeleri ikili ticaret anlaşmaları yapmaya teşvik edebileceği, özellikle, gelişmekte olan ülkeler arasında yeni birliklerin oluşumuna gidilmesi yolunu açabileceği, bunun ise bloklasmaya neden olabileceği hususları tartışılmaktadır.

AB tarafından tarım alanında gerçekleştirilen son reform süreci neticesinde, başta destekleme politikaları olmak üzere önemli değişimlere gidilmiştir. Reform ile DTÖ müzakereleri açısından önemli kazanımlar sağlanmış, AB'nin eli güçlenmiştir. Bunun dışında, AB, son dönemlerde, DTÖ müzakerelerinde daha ılımlı bir politika izleyerek itirazı olduğu konuları aday ülkeler vasıtasıyla dile getirme eğilimini benimsemiştir. Bu aşamada, Türkiye'nin, AB'ye üyelik perspektifinin çok net olmaması ve IMF'ye olan taahhütleri çerçevesinde, diğer aday ülkelerden farklı bir tutum izleme olanağı bulunmaktadır.

AB'nin genişleme politikası neticesinde, 10 yeni ülkeyi bünyesine katması ve yeni katılan ülkelerde tarım sektörünün, gerek istihdam gerek bütçe içinde pay bakımından büyük önem taşıması, Topluluğun ürün bazında destekleme politikasını uzun süre devam ettiremeyeceğini ortaya çıkarmış ve mevcut reform sürecinin etkenlerinden birini oluşturmuştur. OTP reform süreci ile birlikte, tarımsal ürün bazında destekleme politikalarından, üretici, kırsal kalkınma, gıda güvenliği, hayvan sağlığı ve refahı gibi kriterlerin ön plana çıktığı destekleme politikalarına doğru bir değişim öngörülmektedir.

Türkiye'ye baktığımız zaman ise, Uruguay Turu Tarım Müzakereleri çerçevesinde, tarım ürünlerinin hemen hepsi konsolide edilmiş ve gümrük vergilerinin 10 yıllık süre içerisinde eşit dilimler halinde % 24 oranında indirilmesi, ayrıca her bir tarife pozisyonuna göre % 10'luk indirim yapma taahhüdünde bulunulmuştur.

Türkiye, müzakere pozisyonunun giriş bölümünde, Uruguay Turuyla liberalleşme süreci içine alınan tarım sektörünün rekabet gücünü artırarak geliştirme çabası içinde olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, tarım sektörünün içinde bulunduğu genel duruma ilişkin olarak, tarım sektörünün dış rekabete açılacak ve iktisadi rasyonellik içinde yaşamını devam ettirebilecek kadar güçlü olmadığı ve bazı altyapı problemlerinin yaşandığı hususlarını belirtmiştir.

Bununla birlikte, Türkiye, müzakerelerde, gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki dengesizliklerin giderilmesi hususuna büyük önem vermiştir. Türkiye gibi doğal koşulların elverişliliği, coğrafi konum ve tarımın geleneksel sektör olmasından kaynaklanan avantajları nedeniyle dışsattım olanağı olan ülkeler gelişmiş ülkeler karşısında bu olanaklarını kullanmamışlardır. Gelişmiş ülkeler zaten teknoloji ve finans kullanımının etkinliği sayesinde çok daha verimli ve düşük maliyetli bir tarımsal üretim

gerçekleştirmişlerdir. Buna ilave olarak bir de bu ürünlerin dışsatımına sübvansiyon verilmesi, zaten başlangıçta eşit olmayan güçlerin mücadelesi şeklinde süren ilişkiyi, daha da adil olmayan bir zemine çekmiştir. Gelişmiş ülkelerce elverişli bütçe imkanlarına bağlı olarak yüksek oranlarda uygulanan ihracat sübvansiyonlarında, bu ülkelerce kapsamlı indirimlerde bulunulması, gelişmiş ülkelerce “asgari destek” oranı üzerindeki indirim tabi desteklerin kaldırılması ve tarım ürünleri tarifelerinde, gelişmiş ülkelerin ihracat sübvansiyonları ve iç desteklerde verebilecekleri tavizlere göre gözden geçirilmek üzere, gelişmekte olan ülkelere ilave tarife indiriminde bulunulmaması, buna karşılık gelişmiş ülkelere kapsamlı tarife indiriminde bulunmalarının talep edilmesi hususları müzakere pozisyonunu belirleyen ana unsurlardır.

Ayrıca, DTÖ Tarım Anlaşmasının gelişmiş ülkeler lehine, dengeli olmayan bir yapı ortaya koyduğu görüşü de öne sürülmüştür. Bu sebeple, Tarım Anlaşması hükümlerinin sözcüğü dengesi ortadan kaldıracak şekilde gözden geçirilmesi ve gelişmekte olan ülkelere tanınan özel ve ayrıcalıklı muameleye ilişkin esneklik hükümlerinin güçlendirilerek korunması, müzakere pozisyonunda öne çıkan unsurlardır.

Türkiye, AT ile Gümrük Birliği kapsamında olması nedeniyle ticaret politikaları açısından müzakerelerde AB'ye paralel bir tutum izlemekle birlikte, henüz gümrük birliği kapsamında ortak düzenlemelere tabi olmayan tarım sektöründe, tam üyelik perspektifini korumak kaydıyla, AB'den bağımsız olarak hareket edebilmektedir. Bununla birlikte, AB'ye uyum süreci çerçevesinde, tarım alanında mevzuat uyum çalışmaları sürdürülmekte olup, OTP'ye uygun yapıların oluşturulması için çalışmalar sürdürülmektedir.

OTP'nin oluşturulma sürecinden günümüze kadar tarım alanına sağlanan destekleme politikaları ile Topluluk tarım sektörünün altyapısının büyük ölçüde güçlenmiş olduğu, zaman içinde gerekli altyapıları oluşturma açısından imkanların büyük ölçüde kullanıldığı dikkate alınır, Topluluk üreticilerinin destekleme yapısındaki değişiklikler ile rekabet gücünü önemli ölçüde kaybetmeyeceği ortaya çıkmaktadır. Bunun yanı sıra, Türkiye gibi gelişmekte olan ülke statüsündeki devletler, mevcut altyapılarının yetersizliği ile rekabet gücü zayıf olan tarım sektörünü belirli ölçülerde korumak zorundadır. AB'ye üyelik ile IMF taahhütleri çerçevesinde uygulanmaya başlayan doğrudan gelir desteği sistemi ile destekleme büyük ölçüde ürün bazından üretici bazına kaydırılmıştır. Ancak, Türkiye'de uygulanan sistemde, Topluluk reform süreci çerçevesinde yapılan desteklemede ürün ile bağın

koparılması politikasından farklı olarak, destekleme sağlanırken OTP anlamında bir takım kriterler dikkate alınmamaktadır.

Bu sebeple, ne yeni katılan ülkeler, ne de Türkiye üye olduğu zaman, AB fonlarından tarımsal ürünlerini destekleme açısından önemli ölçüde yararlanamayacaktır. Bu, DTÖ çerçevesinde de belirli kapsamdaki desteklerin kaldırılması politikası ile genel anlamda örtüşmektedir. Bunun yerine daha çok yapısal alanlarda iyileştirmeler için bu fonların kullanımı mümkün olabilecektir. DTÖ kapsamında da, ticareti bozucu etkisi az olan veya olmayan destekler kapsamına alınan bu desteklerin kullanımına izin verilmektedir.

Bu çerçevede, Türkiye, bütçe olanakları dikkate alındığında, mevcut sistemdeki aksaklıklarını ve altyapı eksikliklerini giderilmesi çalışmalarını sırasında katılım öncesi ve sonrası fonlarını mümkün olduğu kadar etkin olarak kullanmalıdır. AB tarafından sağlanan kaynakların yetersiz olması ve tüm tarım sektörünün iyileştirilmesi için bir sihirli değnek rolü oynamayacak olmasının yanı sıra, kapsamlı ve etkin projeler ile mevcut sistemde iyileştirmeler sağlanacağı da açıktır.

Türkiye, müzakere pozisyonunda da belirtildiği üzere tarım sektöründe gerek yapısal gerek mali bir takım güçler yaşamaktadır. İstihdamının yaklaşık olarak yüzde kırkının tarım sektöründe yer aldığı dikkate alındığı zaman, mevcut altyapı ile hiç destek almadan tarım sektörünün ayakta kalması pek muhtemel görülmemektedir. Bir taraftan AB'ye üyelik perspektifi çerçevesinde, OTP'ye uyum, diğer taraftan IMF ve DTÖ çerçevesindeki taahhütleri değerlendirildiği zaman tarıma verilen desteklerin daha rasyonel olarak dengelenmesi, özellikle tarımda verimin artırılması açısından politikalar geliştirilmesi, öncelikli ve hassas ürünlerin çok iyi belirlenmesi hususları ön plana çıkmaktadır. Bu çerçevede, Türkiye, DTÖ İleri Tarım Müzakereleri kapsamında, hem AB'ye uyum sürecini hem de iç dinamiklerini çok iyi dengelemek zorundadır.

KAYNAKÇA

Kitap ve Makaleler

- Akder H., 1997, “Gümrük Birliği Sonrası Türkiye Tarımı”, Tarım Haftası 1996, Sempozyumu: Yeni Dünya Düzeni ve Türkiye Tarımı, TCZB Kültür Yayınları
- Akder, H., Çakmak, E.ve Kasnakoğlu H., 1999, “Tarım Politikalarında Yeni Denge Arayışları ve Türkiye”, İstanbul, TÜSİAD, Yay. No: TÜSİAD-T/99-12/275 (<http://www.tusiad.org/turkish/rapor/tarim1/icindekiler.pdf>)
- Altay, V., Dünya Ticaret Örgütü Doha Kalkınma Gündemi Müzakerelerinde Son Durum (http://www.mfa.gov.tr/turkce/grupe/ues_9/DTO.htm)
- Anania, G., “The Fischler Reform of the CAP, the WTO negotiations on agriculture and the Cancun fiasco: Where are we heading?”, Department of Economics and Statistics University of Calabria, Italy
- Aruoba, Ç., 1989, “Türkiye ve Avrupa Topluluğu Açısından Uluslararası Tarım Ürünleri Ticareti”, Ankara, A.Ü.S.B.F ve Basın-Yayın Yüksekokulu Basımevi
- Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, “Avrupa Birliği Tarım Politikası: Avrupa’da Yenilenme ve Türkiye’ye Etkisi”, (Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği web sayfası – Mart 2004)
- Boratav, K., “Cancun’daki Tıkanma Üzerine Çeşitlemeler”, (<http://www.bagimsizsosyalbilimciler.org>)

- Coşkunoglu F., “GATT ve AT Karşısında Türk Tarımı”, Ekonomi Dergisi, Dosya: Uçsuz Bucaksız Sorunlar Sektörü: Tarım, Ekonomi Muhabirleri Derneği Yayın Organı, Ocak-Mart 1998, Sayı 8
- Dölek, A., “DTÖ sorumluluğu taşıyamıyor”, NTV MSNBC, 16 Aralık 2003
- Dölekoğlu, T., “Dünya Ticaret Örgütü İleri Tarım Müzakereleri ve Türkiye”, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, Haziran 2003, Sayı 3, Cilt 4
- “DTÖ Üyelerinin Ticaret Politikası Eğilimleri”, Turkishtime, Türk İhracatçılar Meclisi Yayın Organı, Ekim 2002, sayı 9
- Eraktan, G., 2001, “Tarım Politikası Temelleri ve Türkiye’de Tarımsal Destekleme Politikası”, İstanbul, Uzel Yayınları
- Ertuğrul, C., 1999, “Dünya’da ve Türkiye’de Tarım Politikalarına Yeni Yaklaşımlar”, Ankara, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, Tarım Haftası 1999 Sempozyumu
- European Commission: Agriculture and Rural Development, EU Agriculture and WTO, Doha Development Agenda, Cancun September 2003
- European Commission: Agriculture and Rural Development, EU Agriculture and WTO, September 2001
- Karaca, N., GATT’tan Dünya Ticaret Örgütüne (<http://www.maliye.gov.tr/apk/md144/gatt.pdf> - Mart 2004)
- Petit M., “The Current Process of CAP Reform, Implications for WTO Negotiations, International Conference on Agricultural policy reform and the WTO: where are we heading?”, Capri (Italy), June 23-26, 2003

- Pulat, M., “Dünya Ticaret Örgütü ve Uluslararası Ticaret Müzakerelerinin Geleceği” , Dış İşleri Bakanlığı internet sayfası, (<http://www.mfa.gov.tr/turkce/grupe/ues/pulat.htm>)
- Sakarya, O., “DTÖ Tarım Anlaşması Ve Anlaşma Sonrasında Türkiye'nin İzlediği Müzakere Pozisyonu”, Dış Ticaret Dergisi, Nisan 2003
- Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Tarımsal Politikalar ve Yapısal Düzenlemeler Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara 2000
- Soğuk, H., “Avrupa Birliği ve Türkiye’de Tarım Politikası”, İKV Yayınları, Ocak-Nisan 2001
- Şahinöz, Prof. Dr. A., “AB ve Türkiye Tarım Politikalarında Değişim Eğilimleri”, AB Genişleme Sürecinde Türkiye: Tarımsal ve Kırsal Politikalar Sempozyumu, Ziraat Mühendisleri Odası, 08-09 Ocak 2003
- The Mid Term Review of the CAP, Presentation by Commissioner Franz Fischler at Commission Seminar on MTR, April 17, 2002 (<http://europa.eu.int/comm/agriculture/capreform/comsem2.pdf>)
- “Thematic File: Post-Cancun Agenda, The Doha Work Programme Negotiations on Agriculture Current Dynamics and Prospects for a Deal”, Agency for International Trade Information and Cooperation, April 2004
- “WTO farm talks: Commission presents info pack for Cancún”, DN: IP/03/1180 Date: 28/08/2003, WTO web site
- “WTO Cancun: EU determined to make trade work for all a stronger multilateral trading system at hand” DN: IP/03/1198 Date: 04/09/2003, WTO web site
- “WTO and agriculture: Fischler's five tests to kick-start stalled talks” DN: IP/03/1640 Date: 02/12/2003, WTO web site

Resmi Belgeler

- Dünya Ticaret Örgütü Kuruluş Anlaşması, 23 Şubat 1995 tarih ve 22213 mükerrer sayılı Resmi Gazete
- Agreement Establishing the World Trade Organization, Annex 1A: Multilateral Agreements on Trade in Goods, Agreement on Agriculture
- CAP Reform Agreement, 26 June 2003
- Doha Declaration, WT/MIN(01)/DEC/1, 20 November 2001
- EC's Position On Green Box, Special Session of the Committee on Agriculture Informal Meeting, 24-26 September 2001
- The General Agreement On Tariffs And Trade (GATT 1947)
- AB'nin G/AG/NG/W/90 numaralı teklif metni (<http://www.wto.org>)
- ABD'nin G/AG/NG/W/15 numaralı teklif metni (<http://www.wto.org>)
- Türkiye'nin G/AG/NG/W/106 numaralı teklif metni (<http://www.wto.org>)
- Cairns Grubunun G/AG/NG/W/54 numaralı teklif metni (<http://www.wto.org>)

İnternet Sayfaları

- <http://www.dtm.gov.tr>
- <http://europa.eu.int>
- http://europa.eu.int/comm/agriculture/index_en.htm
- <http://www.hurriyet.com.tr>
- <http://www.mfa.gov.tr>
- <http://www.ntv.com.tr>
- <http://www.tarim.gov.tr>
- <http://www.turkishtime.org>
- <http://www.tusiad.org>
- <http://www.wto.org>
- <http://www.eurunion.org> (Avrupa Komisyonu ABD
Temsilciliği web sayfası)

DİZİN

A

- ABD 30, 31, 37, 40, 43, 53, 65, 66,
79, 83, 91, 98, 99, 100, 106, 129, 142,
143
- Amber Kutu 54, 59, 92, 115
- Avrupa Birliği 3, 28, 30, 31, 37, 40,
58, 64, 71, 80, 82, 83, 84, 85, 86, 88,
89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98,
99, 106, 109, 118, 119, 120, 121, 122,
123, 124, 125, 126, 127, 129, 130,
132, 133, 134, 135, 137, 140, 142

C

- Cairns Grubu 28, 31, 52, 53, 65, 78,
91
- Cancun 30, 32, 129, 137, 138, 140

D

- De minimis 50, 57, 58, 59, 60, 61,
62, 92, 93, 97, 98, 114, 115, 123
- Destekleme Politikası 131
- Doha Kalkınma Turu 27
- Dünya Ticaret Örgütü 1, 3, 6, 10,
11, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 19, 21, 22,
23, 25, 26, 27, 29, 32, 33, 34, 35, 36,
37, 38, 39, 41, 44, 46, 47, 48, 55, 68,
69, 80, 86, 88, 94, 95, 96, 102, 103,
106, 108, 110, 111, 112, 115, 118,
126, 127, 128, 129, 130, 132, 134,
135, 136, 137, 138, 139, 141

G

- GATT 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12,
16, 18, 22, 24, 34, 36, 38, 39, 54, 67,
78, 81, 83, 128, 137, 139, 141
- Gelişmekte Olan Ülkeler 2, 9, 15, 25,
32, 33, 43, 44, 45, 46, 49, 50, 52, 53,
58, 59, 61, 62, 64, 66, 74, 75, 78, 79,
88, 90, 97, 98, 107, 108, 110, 112,
117, 119, 120, 129, 131
- Gelişmiş Ülkeler 2, 17, 30, 32, 33, 44,
49, 50, 51, 53, 54, 59, 60, 61, 62, 64,
66, 67, 74, 75, 80, 92, 93, 96, 97, 98,
107, 108, 109, 110, 112, 113, 114,
117, 118, 119, 120, 123, 127, 129,
131, 132
- Gıda Yardımı 77
- Gözden Geçirilmiş İlk Taslak 45, 48, 51,
61, 63, 64, 75, 77, 78
- Gümrük Birliği 109, 133
- Gündem 2000 84

İ

- İç Destekler 54, 91, 114, 123
- İhracat Kredileri 76
- İhracat Sübvansiyonları 16, 28, 67,
71, 72, 73, 78, 79, 80, 83, 93, 95, 116,
118, 125, 126
- İleri Tarım Müzakereleri 2, 3, 21, 26,
83, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124,
126, 127, 128, 135, 138

K

- Kota Yönetimi 26, 47

M

Mavi Kutu	57, 58, 63
Modaliteler	26, 28, 29, 44, 47, 51, 60, 63, 64, 74, 76, 78, 90, 93, 95

O

Ortak G�m�ruk Tarifesi	111
Ortak Tarım Politikası	82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 95, 130, 133, 134

 

Özel Koruma �nlemleri	40, 50
Özel ve Lehte Muamele	19, 25, 26, 63, 68, 70, 77, 97, 99, 110, 119

P

Pazara Giriş	33, 41, 88, 109, 119
--------------	----------------------

T

Tarım Anlaşması	1, 3, 13, 18, 19, 21, 22, 23, 24, 25, 28, 29, 33, 35, 38, 39, 40, 51, 54, 55, 56, 68, 69, 71, 79, 80, 81, 84, 86, 90, 91, 94, 97, 102, 103, 106, 107, 108, 110, 111, 112, 115, 116, 118, 126, 132, 139
Tarım Komitesi	22, 24, 25, 30, 41, 72, 108
Tarife Basamaklandırması	42, 52, 53, 112, 120
Tarife Dışı Destekler	34
Tarife Kotaları	37, 47, 48, 49
Tarife tavanı	42
Tarifeler	9, 11, 20, 43
Tarifikasyon	9, 36, 40

Tavan Konsolidasyon.....	31, 102,103
--------------------------	-------------

Toplu Destek �l�m�	59, 61, 62, 92, 93, 123
--------------------	----------------------------

U

Uruguay Turu	1, 6, 9, 10, 11, 12, 15, 18, 19, 20, 21, 24, 27, 34, 35, 37, 42, 44, 45, 51, 54, 62, 83, 89, 91, 98, 106, 107, 109, 113, 116, 119, 125, 128, 131
--------------	---

Y

Yeşil Kutu	54, 55, 57, 62
------------	----------------

